

Napredek na vsej črti

Nacionalni dohodek Jugoslavije je danes skoraj petkrat večji kakor je bil pred vojno. V tem času se je temeljito spremenila socialna struktura prebivalstva. Vtem ko so še leta 1947 tri četrtine prebivalstva živele izključno od kmetijstva, je zdaj zaposlenih 51,5 odstotka v industriji in drugih nekmetskih dejavnostih. V tem ko je bilo pred vojno, leta 1939, — 920.000 zaposlenih, jih je zdaj nad tri in pol milijona. Tudi kvalifikacijska struktura izobrazbe prebivalstva se je v veliki meri spremenila. Znatno se je povečalo število kvalificiranih delavcev, še posebej pa visoko kvalificiranih strokovnjakov na vseh področjih življenja. Vtem ko je, na primer, od leta 1930 do 1939 diplomiralo na naših univerzah skupno 19.383 študentov, jih sedaj samo v enem letu diplomira približno 30 tisoč.

Zdaj ima Jugoslavija močno energetsko bazo. Samo proizvodnja električne energije dosega 20,6 milijard kilovatnih ur na leto, kar je dvajsetkrat več kakor pred vojno. Čez dve leti, ko bodo dograjeni veliki energosklopi, bo imela naša država približno 30 milijard kilovatnih ur.

Zgradili smo nad 17.000 kilometrov modernih cest in 2.500 kilometrov železniških prog.

Iz govora predsednika Tita na svečani seji IX. kongresa ZKJ Razprava o pokojninah

Razprava o pokojninah

Glede jugoslovanskih relacij pa tole. Če upoštevamo, da je narodni dohodek v Sloveniji približno 73 odst. nad jugoslovanskim povprečjem, če je bil osební dohodek lani 14,5 odst. nad jugoslovansko ravni in če so hkrati vse pokojnine le 6 odst. nad njo, pokojnine starih upokojencev pa celo 1 odst. nad njo in če ob takem položaju nismo sposobni zbrati sredstev, da bi te odnose popravili, potem gre tako za našo lastno deformacijo kot za določene probleme delitve nacionalnega dohodka v Jugoslaviji, ki ne sporno povzročajo, da ob relativno nizki akumulativnosti slovenskega gospodarstva nismo sposobni izločiti pomembnejših sredstev za ureditev tega tako težkega socialnega problema.

Vinko Hafner v razpravi na plenumu CK ZK Slovenije

Reforma naj ima za vse enako veljavo

Pomembno je tudi to, ali bomo še naprej dopuščali, da si reformo razlaga vsak po svoje. Ne šest ali celo sto — za reformo je lahko samo ena razlaga! Povsod morajo veljati enaka merila, povsod mora reforma pomeniti boj za sodobnejše, produktivnejše gospodarjenje. Reforma, ki bi pomenila za ene visoko carinsko zaščito, za druge zahtevna merila svetovnega tržišča, za ene dotacijo, za druge za žulj ustvarjeno akumulacijo, za ene kompromis, za druge doslednost itd., ne bi bila več reforma. Proizvajalci ne bodo verjeli, da ima reforma povsod enako veljavo, dokler bodo odkrivali, da se smerom nastajajo politične tovarne, da ponekod še dajejo kredit s političnimi priporočili, da manj sposobni lahko živijo na račun sposobnejših itd.

Dolenjski list — 6. III. 1969

Razlike v zdraviliščih

V Jugoslaviji imamo približno 400 zdravilnih vrelcev, 60 morskih in 20 mineralnih kopališč ter 15 značilnih zdravilišč. Na razvoj zdravstvenega turizma lahko močno vpliva tudi to, da so cene uslug, domačih zdravilišč neprimerne nižje od tistih v zahodni Evropi. Tako se cene bivanja v naših zdraviliščih gibljejo od 7 do 8 dolarjev dnevno, medtem ko se v zahodnoevropskih deželah dvigajo do 50 dolarjev.

Borba — 8. III. 1969

Most, ki pelje na zatožno klop

Zavod za varstvo kulturnih spomenikov Vojvodina je sporočil, da bo vložil prijavo na tožilstvo proti predsedniku občinske skupščine v Zrenjaninu, ker je dovolil rušiti železni most čez Bečej, ki so ga zgradili pred 60 leti. Ta sodni spor so sprožili zaradi krivičnega predpisa o objektih, postavljenih pod zaščito države.

Politika — 8. III. 1969

Šole in odstotki

Število osnovnih šol v Sloveniji iz leta v leto pada, kar zapirajo šole v manj razvitih območjih zaradi selitve prebivalstva v gospodarska središča. Vendar je šolsko omrežje v Sloveniji tako goste, da brez večjih težav zajame vso telesno in duševno normalno razvito šolobozno mladino. To potrjuje tudi koeficient izpolnjevanja šolske obveznosti, ki znaša v Sloveniji 100 odst., prav tako v Hrvaški in Vojvodini, medtem ko v Bosni in Hercegovini še 17 odst. šoloboznih otrok ne obiskuje pouka. Ko primerjamo med seboj republike, bi opozorili še na to, da odpade pri nas na 1 oddelek in na enega učitelja najmanj učencev, kar seveda bistveno vpliva na kvalitetenjsi pouk.

Delavska enotnost — 8. III. 1969

Inflacijski pojavi

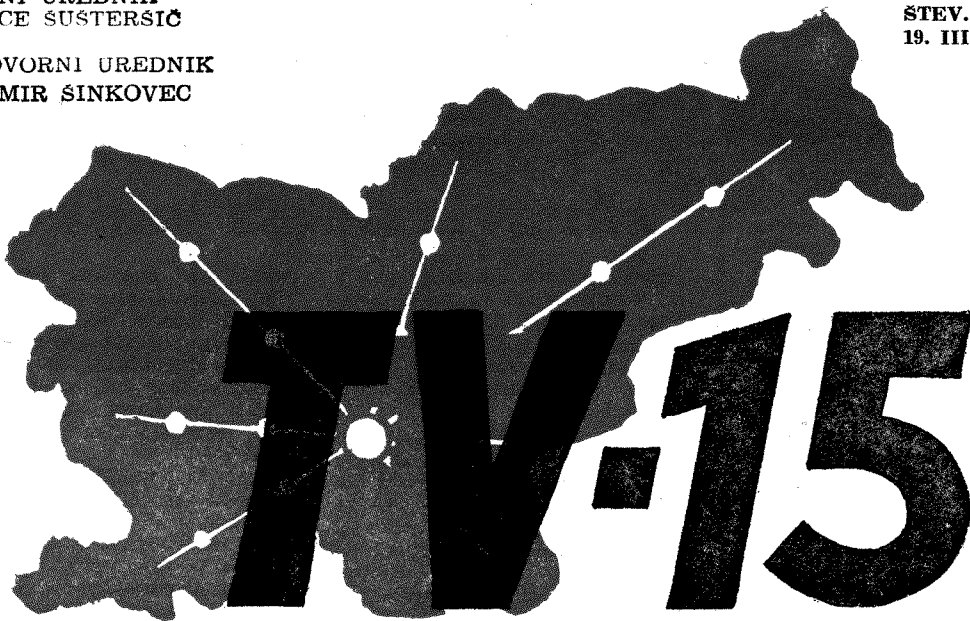
Kakor je bilo mogoče pričakovati, je konjunktura na trgu, ki je sledila zastoji v gospodarskih gibanjih v letu 1967, konec lanskega leta spet povzročila inflacijske pojave, katerih odsev je tudi zviševanje cen. Od začetnih dokaj sramežljivih opozoril in ugotovitev o posameznih anomalijah na trgu so zvezni organi prišli tudi že do poskusov celovitejših pregledov in predlogov za ukrepe.

Komunist — 7. III. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

LETO VII
ŠTEV. 11
19. III. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Po IX. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije

Osnovni ton: dosledno naprej!

Deveti kongres Zveze komunistov Jugoslavije je za nami. Kakor vsak prejšnji bo tudi ta kongres zapisan v zgodovini jugoslovanske revolucije kot mejnik s poglobitimi značilnostmi družbenega razvoja, kateremu je nakazal nadaljnjo smer. Ves kongres bi lahko imenovali družbeno tribuno na vrhu, tribuno mnjen in stališč, ki so si tu in tam tudi nasprotovale, a vendar je bil njihov skupni imenovalec človek, delovni ljudje naših narodov, delovno ljudstvo ter njegove težnje in problemi pri graditvi njemu ustreznega, samoupravnega socializma.

Če hočemo razumeti pomen IX. kongresa, se moramo ozreti nazaj in se spomniti na prejšnji, VIII. kongres ter na dogajanja po njem. Osmi kongres je začrtal osnovna načela za nadaljnji demokratični razvoj naše družbe v okviru samoupravljanja, za krepitev vloge delovnega človeka v družbeni reprodukciji, ter nakazal izhodiščne točke za gospodarsko in družbeno reformo. Jasno izraženim smernicam pa so nasprotovale konservativne težnje, težnje po starih metodah in oblikah vodenja, zaradi česar je razvoj zastal in celo zašel v krizo. Do »odjuga« je prišlo na brisnem plenumu, ki je pomenil za napredne tokove veliko sprostitev in postal izhodišče za priprave na IX. kongres. V času po brisnem plenumu se je začela Zveza komunistov utrjevati v organizacijskem in ideološkem pogledu, v njene vrste je stopilo na tisoče in tisoče mladih ljudi.

Tako se je začela krepiti avantgardna vloga naše zveze komunistov v skladu z zahtevami demokratičnega družbenega razvoja, ki mu je potrebna odločna akcija proti konservativizmu, etatizmu kompromisarstvu, prenapetemu nacionalizmu, partikularizmu itd., skratka, proti vsem negativnim pojavom, ki zavirajo kolo našega napredka in kratijo delovnemu človeku samoupravljaljske pravice.

Deveti kongres je temeljito analiziral vse te pojave ter nakazal smernice za razširitev in poglobitev neposrednega vpliva delovnega človeka na vseh področjih družbe.

nega življenja. Deveti kongres je v skladu s težnjami delovnih ljudi Jugoslavije, izraženih v resolucijah predhodnih republiških kongresov Zveze, odločno pribil, da na poti družbene in gospodarske reforme ne sme biti umikov in kompromisov, kajti reforma bo dosegla svoje cilje le tedaj, če bo dosledna. Deveti kongres je ponovno in še bolj jasno podčrtal, da je treba ves naš družbeni sistem in vso politiko, tudi zunanje politične zadeve in obrambne naloge, podrediti sistemu samoupravljanja, kajti le tako se bomo lahko učinkovito borili proti birokratskim in vsem drugim negativnim težnjam ter spremenili njihov manevrski prostor v slepo ulico.

Deveti kongres je opravil veliko delo tudi s tem, ko je razčlenil škodljive pojave nacionalizma in se hkrati zavzel za doslednost pri uresničevanju in razvijanju suverenosti posameznih narodov. V kongresnih dokumentih je zapisano, da nismo samo zveza samoupravljalcev, temveč tudi zveza enakopravnih, suverenih narodov in narodnosti. Temelj resnične svobode, suverenosti in enakopravnosti naroda pa je družbeni in ekonomski položaj delovnega človeka, oziroma narobe: družbeni položaj delovnega človeka ne more imeti socialistične vsebine, če se ne uresničuje načelo svobode, suverenosti in enakopravnosti narodov. Nasprotni tem načelom pa so pojavi prenapetega nacionalizma, ki postaja čedalje bolj orodje birokratskega etatizma — tistih, ki bi radi potisnili voz nazaj ter spravili resnično demokracijo in sistem samoupravljanja v ropotarnico — in je deležen podpore nazadnjaških elementov, tudi tistih v emigraciji. Skratka, v samoupravni družbi ni mesta za nacionalno enakopravnost in za tak nacionalizem, ki je voda na mlin neenakopravnosti, sporazum in nesporazum! Zato pa je treba mednarodne odnose obravnavati kot stalno navzoč in zelo občutljiv problem. Zveza komunistov mora ostati dosledna svoji politiki polne in resnične enakopravnosti narodov in narodnosti, njihovega bratstva in enotnosti.

Ena izmed značilnosti kongresa je bila kritična, malone polemična obravnava raznih vprašanj. Tova-riš Tito je bil že na začetku opozoril, naj bo kongres kritičen, naj analizira vzroke, ki so zavirali še hitrejši razvoj. Kritičnost pri obravnavanju problemov je značilna za vso našo Zvezo komunistov in dokazuje njeno demokratično razvitost. Kritičnost pa je treba seveda razločevati od demagogije, ki jo je tovariš Tito na govorniškem tribuni ostro obsodil. Demagogija delovne ljudi slepi, zavira njihov delovni polet, odvrta njihovo pozornost od stvarnih problemov. Sicer že sam sistem delavskega samoupravljanja izmika demagogom

tla izpod nog. Kjer je samoupravljanje razvito, tam puhle besede naletijo na slab odmev in kmalu dobijo ustrezen odgovor. Izvir demagogije je namreč v preživelih metodah, zlasti v birokraciji, ki ji sistem samoupravljanja ni pogodu ki bi si rada z njo podaljšala življenje.

Vsekakor lahko zapišemo, da je kongres izražal stvarnost Jugoslavije in njenega samoupravnega socializma, stvarne težnje jugoslovanskega delovnega ljudstva na notranjem in zunanje političnem področju. Na njem ni bilo hvalisavega fraziranja, temveč so delegati govorili odkrito, o dobrih in slabih straneh današnjega stanja, zavedajoč se, da pomanjkljivosti lahko odpravimo le tedaj, če jih poznamo. In prav v tej odkritosti, ki je izražala dejansko stanje, je največja vrednost kongresa, prav za-

to lahko rečemo, da je bil kongres na visoki ravni.

Izraz stvarnosti je tudi pomladitev vodstva jugoslovanskih komunistov z novimi, mlajšimi kadri, ki so v razpravah pokazali dokajšnjo zrelost in čut za kritično presojo problemov. Tem kadrom se pozna, da niso zrasli med ponavljanjem dogmatičnih gesel, temveč pri delu, v samoupravni praksi, ki je najboljša šola socializma.

In končno je izraz stvarnih teženj socialistične Jugoslavije tudi ponovna izvolitev tovariša Tita za predsednika Zveze komunistov Jugoslavije. S to izvolitvijo se je izpolnila na šestih sestankih izrečena želja jugoslovanskih komunistov in vseh drugih delovnih ljudi, kajti Tito pomeni toliko kot naprej, dosledno naprej po začrtani poti!

FRANCE SUSTERSIČ

0 vlogi borcev NOV

IZ REFERATA TOVARIŠA TITA NA
IX. KONGRESU ZKJ

Dovolite mi, tovarišice in tovariši, da poudarim ob tej priložnosti izreden prispevek, ki so ga dali borci narodnoosvobodilne vojne, tako med vojno kot tudi pri naši socialistični graditvi.

S svojimi izkušnjami, poletom in nenehno aktivnostjo dajejo borci tudi sedaj dragocen prispevek k celotnemu družbeno političnemu in družbeno-ekonomskemu razvoju naše države. Kot posamezniki in kot organizacija borcev pomagajo izvajati program ZKJ in cilje Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, izpolnjevati naloge družbene in gospodarske reforme in razvoja naše samoupravne socialistične družbe. Poseben pomen ima pritegovanje borcev narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije k pripravi narodov za obrambo države in krepitev njene obrambne sposobnosti. Dragocena je tudi udeležba borcev pri čuvanju in razvijanju pridobitev revolucije, pri negovanju revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilne borbe. Takšno delovanje borcev veliko prispeva k vzgoji mladih rodov, ki so pripravljeni skupaj z udeleženci NOV in vsemi delovnimi ljudmi odgo-

vorno sprejeti revolucionarno dediščino in prevzeti breme za nadaljnji socialistični napredek.

Zveza komunistov je, upoštevajoč družbeni in politični prispevek borcev, dajala velik pomen in posvečala pozornost njihovem vsestranskemu političnemu in družbenemu zavzemanju. Hkrati se je zavzemala tudi za hitrejšo in ustrežnejšo reševanje socialno-ekonomskih, zdravstvenih in drugih vprašanj borcev. Takšno stališče Zveze komunistov in aktivnost združenj borcev NOV ter naših predstavniških in izvršilnih organov so prispevali k temu, da je bilo veliko problemov borcev NOV hitreje in popolneje rešenih, čeprav so tu še zamude, ki niso vedno posledica objektivnih težav.

Upoštevajoč vse to, se bo zavzemala Zveza komunistov za hitrejšo in doslednejšo reševanje problemov in za razvoj njihove vsestranske družbene dejavnosti. Komunisti v organih samoupravljanja in družbeno-političnih skupnostih so dolžni, opirajoč se na pobude in družbeno-politično pomoč Zveze borcev, posvečati tem vprašanjem veliko pozornost in iskati ustrezne in trajne rešitve.

Dogodki tedna

Ves prejšnji teden je bil v Beogradu IX. kongres ZKJ, ki se je začel s slavnostno sejo, posvečeno 50. obletnici ZKJ. Nanjo so povabili tudi mnoge veterane našega delavskega gibanja, med katerimi so tudi ljudje, ki so že od leta 1919 člani KPJ. Na seji je govoril predsednik ZKJ Josip Broz Tito o aktualnih notranjih in mednarodnih problemih in vlogi ZKJ v socialističnem upravljanju. Iz socialističnih dežel se je kongresa udeležila le delegacija romunske KP. Kongresa se je udeležilo 2500 delegatov in drugih gostov ter 200 tujih in nad 500 domačih častnikov.

CK KPSZ je v zameno za navzočnost sovjetske delegacije na kongresu ZKJ objavil v svojem glasilu »Pravda« kratko pismo, ki ga je sovjetska partija naslovila na IX. kongres ZKJ. Pismo se dotika vrste teoretičnih in praktičnih načel, ki jih uradna sovjetska propaganda po češkoslovaški krizi ni vedno našla v politiki jugoslovanske partije, ki da odstopa od osnovnih načel marksizma in leninizma, od načela enotnosti partije in demokratičnega centralizma, od načela o vodilni vlogi partije, od odločilne vloge države v gospodarskem življenju itd.

Napetost, ki se je še zaostila med SZ in LR Kitajsko zaradi oboroženega spopada na reki Ussuri, ne popušča, temveč še nadalje na obeh straneh prirejuje zborovanja, kjer obtožujejo drug drugega in nevarno razplamtevaajo politične strasti. Na zborovanjih, ki so po tovarnah, vojašnicah in mestih po vsej SZ, posebno na področjih, ki mejijo na Kitajsko, obsojajo pekinško vladno, ker krši mednarodno pravo in kvari dobre sosedske odnose, in skuša »prevarno in lažno nahujskati kitajsko ljudstvo proti SZ. Tudi v Pekingu pripisujejo demonstracijam velik pomen, v njih je baje sodelovala tretjina prebivalstva. V tisku in drugih informacijskih sredstvih se je pojavila srdita gonja proti sovjetskemu vodstvu, »revizionistični klik, ker uvaža fašistično upravo v državi in social-imperialistične agresivne politike na na svetu. »Sovjetski narodi ne bodo trpeli gangstrstva sovjetske odpadniške klike in bodo vrgli nove cesarje, tako kot so vrgli stare,« pišejo v poročilu uradne agencije Hsinhua.

Vršilec dolžnosti državnega sekretarja za zunanje zadeve Miša Pavičević je sprejel ameriškega veleposlanika v Beogradu Burka Elbricka. Ta mu je izročil poslanico ameriškega predsednika Nixona za predsednika Tita.

Oboroženi spopadi ob Suezu so čedalje pogostejši. Znova in znova se razbesni topniški dvoboj med Izraelci in Egipčani. Bitka plamti vzdolž vsega Sueškega prekopa, od El Kantare na severu do Suez na jugu. Egipčansko vojaško poveljstvo je sporočilo, da Izraelci predvsem obstreljujejo rafinerijo nafte v Suezu in da so v plamenih petrolejski rezervoarji. Po topniškem obstreljevanju so egipčanske sile v stanju največje pripravljenosti in pričakujejo obnove ognja, ki se po presledkih nadaljuje. Kot žrtev topniškega dvoboja z Izraelci je podlegel načelnik štaba egipčanskih oboroženih sil general Abdel Moneim Riad. ZAR je z njim izgubila enega izmed najhrabrejših vojakov, ki se je podal na bojišče, ko je tam divjal najhujši boj. Za njegovim pogrebom so bili predsednik Naser in člani vlade, visoki vojaški funkcionarji, člani diplomatskega zbora ter načelniki generalštabov iraške, jordanske in sirske vlade. Glede drugih žrtev so poročila zelo različna, kakor je v takih poročilih običajno. Resnica pa je, da se vojaški položaj na Bližnjem vzhodu utegne nevarno poslabšati, če bo treba še dolgo čakati na konferenco štirih velesil ali če ta konferenca ne bo sprejela takojšnjih ukrepov. Tudi v svetovni javnosti je razvoj dogodkov zbudil precejšnjo zaskrbljenost in okreplil zahteve po čimprejšnji politični rešitvi.

V Kairu se je začel sestanek sveta Arabske lige. Po slovesni otvoritvi je politični komite začel delati za zaprtimi vrati. Na dnevnem redu je med drugim razprava o pošiljkah britanskega in ameriškega orožja Izraelu, diplomatskem razvoju krize na Bližnjem vzhodu, krepitvi palestinskega odporiškega gibanja in njegovem financiranju, koordinaciji aktivnosti arabskih armad in krepitvi zvez arabskega sveta s Francijo. Deset arabskih držav predstavljajo na tem sestanku zunanji ministri.

Izraelski predsednik Sazar je naročil Goldi Meier, naj sestavi novo izraelsko vlado. V novi vladi bodo predstavniki vseh petih strank dosedanje koalicije.

Generalni sekretar OZN U Tan je v pismu izraelskemu zunanjemu ministru Aba Ebanu izrazil mišljenje, da je bistveni prvi korak do miru na Bližnjem vzhodu izjava arabskih držav in Izraela, da bodo uresničili formulacijo za mir varnostnega sveta iz leta 1967. Položaj na Suezu da bi lahko neugodno vplival na misijo odposlanca OZN na Bližnjem vzhodu Gunnarja Jarringa.

Neznani vojaški oddelki so z minometi napadli petrolejske naprave v Kirkuku v Iraku in povzročili škodo za približno milijon funtov šterlingov. Domnevajo, da so napad izvršili Kurdi, četudi so rezultati preiskave še vedno v popolni tajnosti.

Nuredin Atasi, generalni sekretar stranke Bass, je sklical za 20. marca izredni kongres stranke. Zasedanje bo v Damasku v skupščinskem poslopiju. Bojda so sklicali kongres zato, ker je več ko tretjina od skupno 160 članov kongresa zahtevala, da na izrednem sestanku razpravljajo o sedanji razcepitvi v regionalnem vodstvu, najvišjem partijskem organu.

Po desetdnevnem kroženju okrog Zemlje posadke treh vesoljcev v »Apollu 9«, so organizatorji poleta določili kraj pristanka na Atlantiku, kamor so se vesoljci spustili 700 km južno od Bermudov, kjer vlada lepo vreme in mirno morje. Tam jih je čakala in sprejela na krov nosilka helikopterjev »Guadalcanal«. Trije vesoljci, McDivitt, Scott in Schweickart so med poletom opravili vse jim dane zapletene naloge. Američani upajo, da bodo že letos lahko trikrat spustili svoje astronave na Mesec, če bo prvi poskus pristanka julija letos uspel brez težav.

James Earl Ray je bil obsojen na 99 let strogega zapora zaradi uboja ameriškega črnega voditelja in borca za državljanske pravice dr. Martina Luthra Kinga. Ray je zločin priznal, vendar je dejal, da se ne strinja s teorijo, da za uboj dr. Kinga ni bilo zarote.

V neredih, ki so bili v zadnjem tednu v Pakistanu, je bilo ubitih 22 ljudi. Demonstranti so zažgali okrog 500 hiš, večinoma bogatih žltarjev. Medtem pa je pakistanskemu predsedniku Ajubu Kanu spodletel poskus, da bi zbral na spravi konferenci voditelje leve. Ta njegov neuspeh spremljajo novi nemiri, ki so še bolj krvavi od dosedanjih. Stavke in prelivanje krvi so na dnevnem redu tako v Vzhodnem kot v Zahodnem Pakistanu.

Mednarodni opazovalci v Lagosu so izjavili, da ni mogoče dokazati trditve, da nigerijsko letalstvo ne bombardira civilna naselja v Biafri. Opazovalci so predstavniki Švedske, Kanade, Poljske in Velike Britanije.

Nad stotisoč delavcev se je udeležilo protestnega pohoda v središču Pariza. To so bile doslej največje demonstracije po znanih nemirih v lanskem maju in juniju. Splošna stavka pa je praktično popolnoma ohromila življenje v Franciji. Protest je naperjen v to, ker vlada in delodajalci nočejo zvišati prejemkov delavcem povprečno za 6 odstotkov, tako da bi se plače uskladile z naraščajočimi življenjskimi stroški. Na drugi strani pa pada vrednost franka, kar ogroža tudi monetarni položaj drugih držav.

PRED TRETJO SKUPŠČINO ZZB NOV SLOVENIJE

Urejanje materialnih in zdravstvenih zadev borcev NOV

Med gradivom obsežnega poročila, pripravljenega za tretjo skupščino ZZB NOV Slovenije nasledimo tudi izrpen opis urejanja materialnih in zdravstvenih zadev borcev NOV. Začenja se s tole ugotovitvijo:

Urejanju materialnih zadev borcev NOV je naša socialistična skupnost posvečala posebno pozornost in v tem štiriletnem obdobju za ta namen prispevala veliko naporov in materialnih sredstev. Razumljivo je, da kljub takšnemu prizadevanju ni bilo mogoče urediti vseh perečih socialnih problemov borcev in njihovih družinskih članov, zaradi česar so leti še prisotni v razpravah na številnih sestankih in posvetovanjih. Kljub izvajanju družbene in gospodarske reforme se je postopoma, z razvojem in rastjo našega gospodarstva, zboljševal materialni položaj udeležencev NOV.

Republiški odbor je nenehno spremljal urejanje teh zadev. Posredoval je pri zaposlovanju, pomagal pri šolanju oziroma izobraževanju borcev in pomagal otrokom borcev in invalidov.

Posebna komisija za vprašanja borcev pri izvršnem svetu SR Slovenije je s svojim delom znatno pripomogla k ublažitvi socialnih razmer tistih borcev NOV, ki so se brez lastne krivde znašli v socialnih težavah.

Kako so se v obdobju 1964 do 1968 urejale materialne in zdravstvene zadeve borcev NOV potrjujejo določila temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju in njegova dopolnitev glede statusa borcev Slovenskega Primorja in Istre, zakon o nosilcih partizanske spomenice 1941, zvezni zakon o posebnem dodatku za borce NOV, dalje republiški zakon o posebnem do-

datku za zaposlene udeležence NOB, zakon o zdravstvenem zavarovanju kmetov borcev, priporočilo skupščine SR Slovenije, občinski skupščinam, da si prizadevajo kolikor mogoče učinkovito urejati vse pereče zadeve borcev NOV, občinski odloki o priznavalninih itd.

V letu 1964 je ZZB NOV Slovenije imela 133.756 članov. V delovnem razmerju jih je bilo 57.692 ali 44 odstotkov. Po oceni v letu 1968 pa je še približno 50.000 zaposlenih borcev ali 31 odstotkov od skupnega števila članstva. Med zaposlenimi jih je v letu 1965 bilo 3.720, ki so prejeli republiški dodatek za zaposlene borce, a v letu 1967 le še 2.576. Ta dodatek je v letu 1965 znašal 680 dinarjev in se je od 780 dinarjev v letu 1966 dvignil na 920 v letu 1967 ter v letu 1968 dosegel višino 993 dinarjev.

Med upokojevcem je približno 37.000 borcev, ki so bili upokoje-ni na podlagi olajšav zakona o pokojninskem zavarovanju iz leta 1957 in poznejšega temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju iz leta 1964. Mimo teh pa je še določeno število borcev, ki so bili upokojevi, po splošnih predpisih. Število teh pa ni ugotovljeno.

Poročilo obravnava na posebnobno dobo, merila za njeno priznavanje, pa tudi način reševanja vlog v prejšnjih letih ter v poznejšem času, ko je urejanje teh zadev prešlo na zavode za socialno zavarovanje.

Od skupnega števila 33.558 zahtevkov, ki so jih komunalni zavodi za socialno zavarovanje prevzeli od občinskih komisij za ugotavljanje posebne dobe, so jih do 1. novembra 1968 rešili 8.611, a rešili so jih takrat imeli še 22.493. Ob tej ugotovitvi se nam vsekakor vsiljuje vprašanje, kdaj bo vse to delo opravljeno?

Komisija izvršnega sveta SR Slovenije ustanovljena po določilih 195 člena temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju, ki daje po zakonu mnenje, je od 1. januarja do 20. novembra 1968 prejela 1368 zahtevkov za priznanje posebne dobe za čas prebit v zaporih in taboriščih. Ugodno mnenje je komisija dala v 406 primerih, a odklonilno v 962 primerih.

Precej obširno je tudi poglavje priznavalnini. Republiške priznavalnine je v letu 1968 prejelo v Sloveniji približno 1200 borcev, a stalne občinske priznavalnine 6.686 udeležencev NOB. Mimo teh pa so občine v tem letu dale še 3.317 enkratnih priznavalnini.

Republiški odbor ZB NOV je v nujnih primerih nudil posameznim članom tudi enkratno pomoč, registriral pa je tudi zdravljenje in okrevanje določenemu številu članov.

Zdravstveno zavarovanje kmetov borcev uživa nad 10.000 nosilcev tega zavarovanja z okoli 30.000 družinskimi člani. Med ugodnost-

mi, ki jih je republiški odbor ZZB NOV Slovenije nudil borcem je tudi pomoč otrokom socialno slabo situiranih članov. V zadnjih štirih letih je stalno pomoč prejelo 525, a enkratno 157 otrok borcev iz gospodarsko slabše razviti občin.

Nanizali smo le nekaj najvažnejših podatkov, ki jih vsebuje poročilo, vendar vseh prizadevanj in uspehov na področju urejanja materialnih in zdravstvenih zadev borcev NOV ni mogoče opisati v kratkem članku. Poročilo samo pa je obsežnejše in so zato v njem tudi podatki podrobneje in pregledneje opisani, in iz njih je videti, da so bili tudi na tem področju dela ZZB NOV Slovenije doseženi kar lepi uspehi.

Obvestilo

TANKISTI — PREKOMORCI NOV! Prosimo vse udeležence tankovskega tečaja, ki je bil marca-aprila 1944 v El Kathadbi (Egipt), da nam pošljejo svoje naslove do 24. marca 1969, da jim bomo lahko poslali spomenice ob 25. obletnici v znak priznanja.

V. P. 2908
BANJA LUKA

Objava

Komisija za interniranje, pregnance in zapornike pri Zvezi združenj borcev NOV Škofja Loka, ureja imenske sezname žrtev fašističnega nasilja. Zato prosimo vse tiste, ki žrtev v popisu leta 1964 niso prijavili, da se zglasijo v pisarni ZZB NOV Škofja Loka. Na popis posebno opozarjamo tiste, ki so bili pregnani v Innsbrück.

Imenovani sezname bodo objavljani v »Loških razgledih«!

Spominčki iz internacije

Slike o življenju naših ljudi v internaciji. Živi okostnjaki, ki so jih v Gonarsu, Reniciju, Chiesi Nuovi ali na Rabu do kraja izmučili z lakoto in mrazom. Prebarvane so z navadnimi barvnimi svinčniki. Svojim otrokom so jih z žepnimi nožički izrezljali očetje. To je bilo edino, kar so jim lahko dali mnogokrat tudi v tolažbo.

In tiste grozne slike sestradanih otrok nabuhlih obrazov! Pod njimi pa v vitrini drobne, iz lesa izrezane igračke otrok, ko ni bilo kruha. Tudi šahovske figure so tu, ki so jih zase in za svoje otroke sami izrezali interniranci na Rabu. Leseni okvirčki — izdelek internirancev za slike svojih najdražjih. In še kopica preprostih drobnih spominčkov, izdelanih v taboriščih, in nekaj predmetov internirancev je razstavljenih v novomeškem muzeju.

Operacijska miza

Navadna, lesena operacijska miza, domač izdelek partizanske delavnice. Koristno je služila v partizanski bolnišnici v Kanižarici, sedaj pa stoji med orožjem in dokumenti v oddelku NOB belokranjskega muzeja v Metliki. Kaj vse bi nam lahko povedala! Kolikim borcem so na njej rešili življenje, koliko težkih ranjenecov je na njej izdihnilo! Med temi je tudi legendarni komandant glavnega štaba NOV in POS, Franc Rozman-Stane.

»Mnogo bolnikov sem videl umirati, toda tako mirnega, tako zbrane obraza, kot sem ga videl pri komandantu Stanetu, še nisem zasledil med ljudmi, ki so že zapisani smrti. S 17 hudimi ranami so ga pripeljali in ko smo ga položili na operacijsko mizo, mi je mirno dejal, kot da bi hotel tolažiti še mene: »Doktor, saj ne bo hudo!« Nekaj ur nato je umrl.«

Tako pripoveduje o smrti komandanta Staneta dr. Cizelj, ki je bil vodja bolnišnice v Kanižarici.

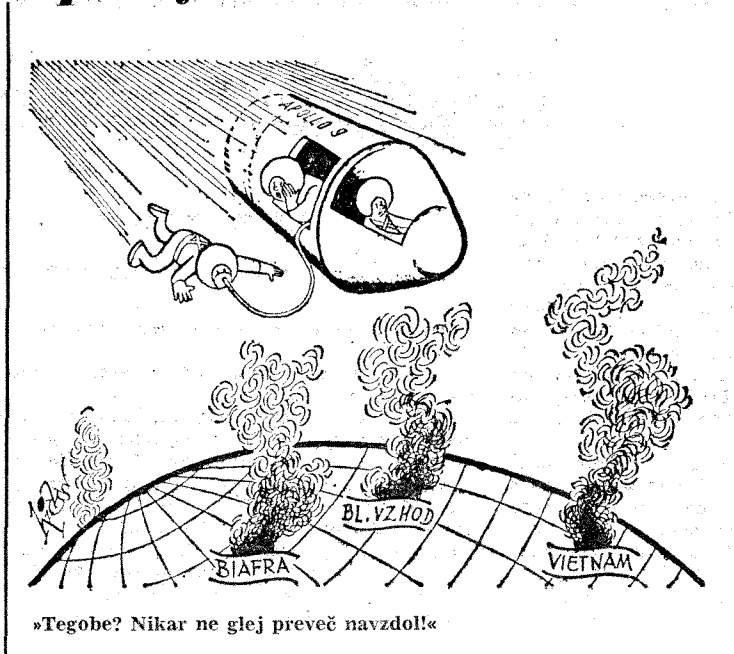
PIONIRJI PO POTEH
STIRINAJSTE

„Pohod bratstva in edinstva“

Pohod »Bratstva in edinstva« po poteh Stirinajste in srečanje v Velenju, ki ga pripravlja Republiški odbor Pionirskih iger in občinski odbor JPI Velenje, bo do sledel najbolj množična manifestacija in skupna akcija slovenskih in hrvaških pionirjev. Pohod se bo začel v soboto, 22. marca, ob 10. uri na Suhorju in končal 10. maja v Velenju. Pionirje bodo na tej 500 km dolgi poti spremljali borci in jih z obujanjem spominov seznanjali z napori enomesečnega pohoda 14. divizije pred petindvajsetimi leti.

Prosimo, da pravočasno — do 25. marca — prijavite občinskim odborom JPI Velenje, koliko pionirjev vaše občine bo prišlo v Velenje.

Izposojena karikatura

Besede naših dopisnikov

Skupščina ZB Prestranek

Pred kratkim je imelo Združenje borcev Prestranek svojo letno skupščino. Obravnavali so predvsem vključevanje članstva v akcije vseljidske obrambe in prenašanje tradicij narodnoosvobodilnega boja na mladino. Poudarili so tudi, da je treba stalno spremljati nove predpise, ki zadevajo udeležence NOB, in jih tolmačiti članstvu. Pionirjem osnovne šole Prestranek so se borci zahvalili za skrb, ki jo posvečajo urejanju spominskih obeležij. Delegacija pionirjev je pozdravila skupščino in poročala o svojem delu, katerega cilj je ohranitev vsega tistega, za kar so se borili njihovi očetje. Več športnih dni so posvetili domovinski vzgoji in obiskali spominske kraje iz časov NOB. Omenili so še, da je III. razred osnovne šole Prestranek v celoti naročen na Kurirčka. Po končani skupščini so za udeležence lete člani Kluba mladih v Prestranku priredili »Večer Kajuhovih pesmi« in s tem počastili tudi 25-letnico njegove smrti.

M. P.

Skrb za koroške borce

Po podatkih odbora Zveze prostovoljcev za severno mejo v Gornji Radgoni živi v občini še 47 borcev — prostovoljcev. Le-ti so v večini upokojeni, tisti, ki so bili socialno ogroženi, pa prejemaajo od lanskega leta dalje priznavaialno. V letu 1968 je to pomoč prejelo 11 borcev.

F. K.

Predavanja o vsesplošni ljudski obrambi

Pred kratkim je bila v Gornji Radgoni zaključena vrsta predavanj o vsesplošni ljudski obrambi, v katerih so spregovorili o osnovnih načelih vseljidske obrambe, bistvu in značilnostih sodobne vojne, psiholoških vojnah, vojnopravskih načrtih NATO in Varšavskega pakta ter o izkušnjah osvobodilnega boja alžirkega in vietnamskega ljudstva. Predavanja, ki se bodo nadaljevala že v prihodnjem mesecu, so bila zelo dobro obiskana.

F. K.

Skupščina ZB Kranj - Zlato polje

Na Zlatem polju v Kranju živi veliko število borcev. Pred nedavnim so naredili obračun svojega enotnega dela.

Ugotovili so, da kranjska občinska skupščina kar dobro skrbi za urejanje problemov bivših borcev, in da daje v te namene znatna sredstva. Ta bodo letos še večja. Tako sta vprašanji zdravstvene pomoči in stanovanj za borce že

na tisti stopnji, ko lahko rečemo, da nista več pereči. Udeleženci so omenili le, da bi bilo treba čimprej doseči likvidnost že delj časa odobrenih kreditov za individualno gradnjo. Na zadnji seji sveta so sprejeli sklep, ki določa nov način dodeljevanja regresov za rekreacijo.

Priznavalnine pomenijo najučinkovitejšo pomoč borcem. Treba pa bi bilo zajeti še tiste matere padlih borcev, ki kljub zboljšanim zveznim in republiškim predpisom, niso bile deležne zadostnega poboljšanja svojega gromotnega položaja.

Menili so, da republiška komisija za priznavanje posebne delovne dobe ne dela najbolje. V precej primerih je bila borcem povzročena krivica. Očitno je, da dovolj dobro ne pozna razmer med vojno na Gorenjskem. Tu bo treba nekaj spremeniti, ali pa bo treba bolj upoštevati mnenje občinskih komisij.

Seveda so na konferenci veliko govorili tudi o političnih razmerah v svetu, o programu proslav v letošnjem jubilejnem letu, o mladini in zlasti še o pisanju v Tribuni in Katalogu, ki ga je organizacija že svoj čas ostro obsojala.

Konferenca je z aplavzom sprejela predlog, da bi bil tovariš Tito še nadalje predsednik Zveze komunistov Jugoslavije.

H. Z.

Odkriti pogovori v Vipavi

Člani združenja borcev v Vipavi so se sestali na skupščino v nedeljo 2. marca, udeležba je bila 90-odstotna. Prišli so tudi predstavniki drugih organizacij, občinske skupščine in JLA.

Za razliko od prejšnjih let so se člani v preteklem letu bolj posvetili vprašanjem družbeno-gospodarskega razvoja kraja. Tako so spregovorili o regulaciji Vipave in njenih pritokov, o gradnji nove šole in drugih komunalnih vprašanjih, ki nekatere še rešujejo. Enotni so bili v mnenju, da družba premalo daje za borce, ki pomoč potrebujejo. Vsako leto je namreč več borcev, ki pomoč potrebujejo, sredstva za to pa so vedno enaka ali celo manjša. Tudi stanovanjsko vprašanje borcev še vedno ni rešeno in je v združevanju nekaj takih, ki žive v zelo slabih stanovanjskih razmerah. To slabo vpliva na njihovo zdravje. Samo lani je umrlo 11 članov ZB, kar je razmeroma veliko. Več borcev bi nujno morali poslati na klimatsko zdravljenje, pa ni denarja.

Navzoči so izrazili nezadovoljstvo tudi s počasnim reševanjem vlog za posebno delovno dobo. Med prizadetimi je največ kmetov, ki zato ker nimajo priznane udeležbe v NOV, ne morejo uveljaviti pravice do zdravstvenega varstva. Nekaj je primerov, ko ležijo vloge na Zavodu za socialno zavarovanje v Gorici že od izida zakona o zdravstvenem varstvu kmetov-borcev. Zborovalci so zahtevali, naj občinski odbor ZZZB in občinska skupščina posreduje, da bi te prošnje takoj rešili,

da se ne bi dogajalo, da prosilec prej umre.

Se vedno je nekaj borcev, ki niso zadovoljni z ureditvijo vprašanja Primorcev, ki so bili v angleški vojski, kamor so se vključili iz ujetništva. Že leta 1943 so se uprli za nastop na bojišču, toda njihova želja se je uresničila šele 1944. Nekdo je zahteval, naj bi odšla delegacija na republiški odbor, kjer bi jim pojasnili stanje. Ta tovariš se je pritoževal, kako mu nekateri očitajo, da so po sedanjih predpisih izenačeni tisti, ki so ostali v ujetništvu in tisti, ki so vstopili v NOV.

Razpravljali so tudi o predlogu statuta ZZZB in se z njim strinjali. Po mnenju skupščine naj bi ZROP ostal še nadalje v ZZZB.

Ob koncu velja povedati, da je ZB Vipava zelo enotna. Lani so člani sami zbrali denar za enkratno pomoč svojemu tovarišu, ki mu še niso rešili prošnje za priznanje posebne delovne dobe in pa za družini dveh umrlih v sednjih združenjih. Skupščina je predlagala, naj bi nekaterim članom odbora podelili nagrade za njihovo delo, toda ti so to odklonili, čeprav imajo v večini pičle dohodke. Združenje je zaradi uspešnega dela pohvalil predsednik občinskega odbora ZZZB, narodni heroj Anton Ferjančič-Zvonko.

Več sodelovanja s Koroško

Na seji področnega odbora koroških borcev za Gorenjsko, ki je bila v sredo, 5. marca v Škofji Loki so sprejeli letošnji program dela. Ta vključuje organizacijo »Srečanja dveh generacij«, ki bi ga v sodelovanju s koroškimi bori organizirali nekje na Koroškem, zatem srečanje v Velenju v sklopu s proslavo 14. divizije, v Selah na Koroškem in srečanje na Dolenjskem ob obletnici ustanovitve avstrijskega partizanskega bataljona. Prav tako je predvideno srečanje prebivalstva z obeh strani meje na Jezerskem, kar bo sprejela občina Kranj v program praznovanja občinskega praznika. Podrobni programi teh proslav in srečanj bodo še izdelali v sodelovanju s sorodnimi organizacijami na Koroškem.

Poleg takih prireditev ter mnogih gostovanj in obiskov iz ene in druge strani predvidevajo letos tudi nekatere nove oblike sodelovanja. Sem sodi zlasti medsebojna izmenjava oziroma nudenje možnosti za cenejša letovanja v raznih sindikalnih in počitniških domovih. Tako je predvideno, da bi v počitniškem domu borcev Gorenjske v Novem gradu nudili gostom iz Koroške iste pogoje, kot našim borcem. Tovarna Iskra v Kranju je že tudi odobrila iste pogoje za prijavljence iz Koroške, kot jih imajo njihovi delavci. Takih primerov je več čeprav je organizacija še v teku.

Prav tako so letos priporočili raznim potovalnim agencijam, prevoznim podjetjem, šolam, delovnim in drugim organizacijam, da razne izlete in ekskurzije usmerjajo tudi na Koroško in da

tem dajo več zgoškovinskega, nacionalnega in kulturnega poudarka kot je doslej v navadi. V Kranju je že predvideno, da bodo takoj po volitvah v aprilu organizirali širše izlete po Koroškem za poslance, odbornike in morda tudi za družbene delavce krajevnega merila.

Na splošno željo borcev in naše manjšine sploh na Koroškem je predvidena tudi možnost večjega sodelovanja posameznih naših kulturnih in drugih institucij s podobnimi organizacijami na Koroškem. Gre za mnoge želje in povpraševanje po raznih knjigah, gramofonskih ploščah, predavanjih, raznih tečajih itd. V kolikor tamkajšnje institucije teh potreb ne bi mogle zadostiti naj bi jim z naše strani ponudili pomoč.

Ena izmed največjih nalog, kot so menili na seji pa je pisanje zgodovine osvobodilnega, protinacističnega gibanja na Koroškem v zadnji vojni. Koroška je ostala dokaj pozabljena, čas je že mnogo izbrisl. Precej stvari skušajo zajeti v svoj Vestnik koroških partizanov, jeseni naj bi bila posvečena Koroški tudi ena izmed številjk Borca. Vendar pa bi bilo potrebno zbrati in urediti gradivo za posebno knjigo o Koroški.

Skladno z zadanimi nalogami so povečali področni odbor ter predlagali ustanovitev ožjih organov po vseh občinah, ki bi opravljali vse tekoče zadeve.

K. M.

Počastitev boja Cankarjeve čete na Stolu

V soboto in nedeljo (8., 9. t. m.) je občinski odbor ZZZB NOV Jesenice skupno z gorenjskimi planinskimi društvi priredil že četrty spominski pohod, združen z vzponom na najvišji vrh v Karavankah, na Stol. Ta zimski pohod prirejajo vsako leto v počastitev borbe 40 partizanov jeseniške Cankarjeve čete z 2000 Nemci, 20. februarja 1942. leta. Takrat je nedaleč od Prešernove kočice na Malem Stolu oblezel smrtno zadet mlad fant, Jože Koder z Nemškega rovta v Baški grapi. Z letošnjim pohodom so hkrati počastili 50-letnico KPJ in SKOJ, kajti na področju Karavank je bil illegalni prehod predvojnih komunistov, ki so hodili na Dunaj, kjer je bil nekaj časa sedež CK KPJ.

Udeleženci pohoda na Stol so položili vence na kraj, kjer sta za lepši jutri žrtvovala življenji oba mlada junaka.

In v septembru leta 1922 se je na prehodu smrtno ponesrečil sekretar CK Zveze komunistične mladine Jugoslavije Dragoljub Milovanović (rojen 14. februarja 1902 v Beogradu), pokopali pa so ga 10. oktobra 1922 na pokopališču v Breznici pri Zirovnici.

Spominu obeh so se poklonili udeleženci letošnjega zimskega vzpona na Stol.

Prvič, odkar prirejajo te spominske pohode, ki so pomemben prispevek pri obujanju tradicij NOB, je bilo res presenetljivo lepo vreme, lepo zgažena pot, tako da je bil letošnji pohod za več kot dvesto mladih tabornikov in planincev le preizkušnja kondicijskih sposobnosti in seveda pravi užitek.

Zaradi izredno zahtevne naloge in ker je spominski pohod na Stol le v zimskem času, je občinski odbor ZZZB NOV Jesenice sprejel sklep, da se vsem udeležencem za prvi pohod dodeli posebna spominska, bronasta značka za trikratni pohod srebrna, za petkratni pa zlata značka. Bronasta značka ima zdaj že okoli 300 mladih, srebrno značko pa že imajo (in so kandidati za zlato v prihodnjem letu) Jože Bernard v Jesenici, Stane Škrabar ml. in Stane Kersnik-Jelovčan.

STANE ŠKRABAR ml.

Za kurirje letos dve javki

Na seji odbora partizanskih kurirjev IV VDV brigade, ki je bila nedavno v Ljubljani, so se dogovorili, da se bodo letos dvakrat srečali. Prvič za pohod ob žici partizanske Ljubljane in še enkrat ob ugodnejšem poletnem času na zbor. To je namreč razlika od prejšnjih let, ko so prišli skupaj le za imenovani pohod in ob tisti priložnosti skušali najti še možnost primerne srečanja.

Novost je tudi v organizaciji zbora, ki naj bi bil zaupan vsako leto določenemu področju. Letos je na vrsti Gorenjska oziroma njen IV. relejni sektor takratnih kurirjev. Predstavniki teh, komisar tega sektorja Jože Peklaj-Kristof, je že tudi dal predlog, naj bi bil ta zbor v Kropi. Ker pa na tem sestanku ni bilo nikogar iz Kroppe, seveda ta predlog še ne velja. Predvidevajo pa, da bo Kropa to sprejela, tako kot je sprejemala kurirje in vse partizane v času osvobodilne vojne.

K. MAKUC

Ob tabornem ognju

Spomnimo se Kržetove mame

v nacističnem taborišču Mauthausen 16. junija 1944.

Tako je Kržetova mama med vojno izgubila štiri sinove in moža.

Kako živi zdaj? Ima majhno posestvo, ki ga zaradi starosti in onemoglosti ne more več obdelovati. Priznavalnine ne dobi stalne, dajo ji vsako leto za delo na republike enkratno pomoč 150 do 200 dinarjev. Za tri padle sinove dobi vsak mesec 36 dinarjev, medtem ko je bil četrti poročen in zanj tistih 12 dinarjev dobiva vdova.

Vrsto let se Kržetove mame za dan žena ni nihče spomnil, letos pa so ji zastopniki ZB iz Gorij prinesli 150 dinarjev.

Če pomislimo, kako se nekateri, ki niso niti s prstom mignili za našo svobodo ali bili celo na sovražniški strani, kar kopljejo v denarju, taki pa, kot je Kržetova mama, ki je dala vse in še več, tonejo v pozabo in nimajo včasih denarja niti za kruh, se začnemo zavedati krivice.

»Ne vem, kako bi živel«, pravi Kržetova mama, »če ne bi imela hčerke Cilke.« Ta je neporočena invalidska upokojenka z majhno pokojnino, pa kljub temu pomaga mami. Drugi otroci, ki so ostali živi, imajo vsak svojo družino in seveda svojih skrbi čez glavo.

Čas bi že bil, da bi se se spomnili vseh takih kot je Kržetova mama in jim nekako omogočili brezbržno starost z dostojnimi dohodki in večjo skrbjo zanje. Ne bi bilo treba dosti denarja, saj so vajeni skromnosti in vsaka pomoč jim bo prišla prav, pa tudi hvaležni bodo zanje. Prav bi tudi bilo, če bi se jih večkrat spomnili s kakim darilom in šopkom cvetja.

JOŽE AMBROŽIČ

Za dan žena, 8. marca so vsepovsod imeli proslave in pogostili svoje delavke, razne organizacije so priredile proslave za nezaposlene, tudi za take, ki smo jih že pozabili in ki se vsak dan trudijo pri štedilnikih, na njivah in ob zibelkah.

Ob vsem tem sem se spomnil na Kržetovo mamo, ki se piše Ivana Pogačar, doma pa je na Krnici 18 pri Zgornjih Gorjah. Za njo je hudo življenje, z možem sta imela deset otrok, ki sta jih morala preživljati. To v bivši Jugoslaviji ni bilo lahko, zato sta morala oba trdo delati, da sta jih spravila do kruha.

Tudi njihovi družini kot mnogim drugim zadnja vojna ni prizanesla. Zelo zgodaj je vsa družina začela sodelovati z NOV. Zaradi neprestanega strahu, zlosti in razburjenj je očeta 1943. leta zadela srčna kap. Trije sinovi so padli kot partizani: Jože 27. februarja 1945 v Tržiču, Maks pri Bohinjski Beli 29. septembra 1944, Matevž v Bohinju 29. januarja 1945. Sin Jakob pa je podlegel

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Iz „vojske kralja Petra“ v partizane

Potem ko je poleti 1940 Italija stopila v II. svetovno vojno na strani Nemčije, se je mnogo slovenskih fantov iz Primorja in Istre znašlo v njenih vojaških enotah. Precej jih je bilo v enotah, ki so bile v severni Afriki, v takratni italijanski koloniji Libiji, ali pa so jih tja poslali že po izbruhu sovražnosti.

Poleti 1942 je odšla iz Italije v vročo Libijo tudi motorizirana pehotna divizija »Pistoia«. V njej sem se znašel tudi jaz s svojim avtomobilom. Z našo divizijo je italijansko poveljstvo nameravalo okrepiti sile, ki bi skupaj z Nemci prebile angleške bojne črte pri El Alameinu ter prodrele prek Egipta do Sueza.

Toda naša divizija se boj v El Alameinu ni udeležila, pač pa je v paničnem begu zapustila Libijo, se ustavila na tunizijski meji, na črti »Mareth«, nato pa so jo v celoti zajeli deli 8. angleške armade. Tako in podobna usoda je doletela tudi druge italijanske divizije v Libiji in na polotoku Cirenajka.

Množična vdaja italijanskih enot pa ni potekala samo med italijansko - nemškim katastrofalnim umikom na 1500 do 2000 km dolgi črti, ampak tudi že prej, v letih 1941 in 1942, ko so stotine kilometrov puščave prehajale iz rok v roke.

V tej severnoafriški zmešnjavi se je v vrstah italijanske vojske znašlo tudi več sto slovenskih in hrvaških fantov. Vsem je bilo skrajno zoprno, da bi za italijanske kolonialne koristi njihove kosti raznašali puščavski šakali in viharji. Stremeli so za tem, da bi rešili svojo kožo, zato so se še posebno radi vdajali. Angleži so jih pošiljali v taborišča vojnih ujetnikov. Tam so jih opazili oficirji kraljevske jugoslovanske vojske in skušali iz njih narediti svoje vojake.

Jedro kasnejšega gardnega bataljona kraljevske vojske je bilo nekaj posameznikov, ki so po kapitulaciji bivše Jugoslavije leta 1941 na različne načine prišli v Egipt in v dežele Bližnjega vzhoda. Kraljevska vlada jim je omogočila, da so začeli organizirati vojsko, toda vojakov ni bilo. Zato so začeli iskati možnosti, da bi dobili vojake. Tako so se spomnili na Primorje in Istrane.

Zbiranje slovenskih in hrvaških fantov iz ujetniških taborišč se je začelo že leta 1942. Gardni bataljon je še pred bitko pri El Alameinu zasedal položaje na libijsko-egiptovski meji, v sestavi angleških enot. Konec poletja 1942, v najbolj kritičnih časih, pa so ga od tam odpoklicali. Rommel se je pripravil za udar v srce Egipta, toda bataljon je moral v zaledju, da bi tako ohranili jedro bodoče kraljevske vojske.

Z bojišča so ga poslali v oljčne gaje v okolico Haife v današnjem Izraelu.

Za novačenje fantov po taboriščih je kraljevska vlada izbrala dr. Čoka. Ta je s svojo skupino bdel nad večjimi skupinami ujetnikov, ki so jih pošiljali v taborišča. Vsakič je prišel v taborišče, oblečen v angleško uniformo s kraljevim grbom na pokrivalu. Italija je bila takrat še močna, in če bi njene oblasti zvedele, da je kdo izmed primorskih ali istrskih fantov prostovoljno vstopil v kraljevsko vojsko, bi mu preganjali starše. Zato se je dr. Čok lotil dela zelo oprežno. Ko je prišel v taborišče, so na njegovo zahtevo sklicali vse ujetnike in jih začeli spraševati, če razen italijanskega znajo še kakšen drug jezik. Tako so izstopali tudi Slovenci in Hrvatje. Nato so jih ločili od drugih ujetnikov, potem jim je govoril dr. Čok. Svoj govor je imel v slovenščini, v kraško-vipavskem narečju. Kot se spominjam, je govoril nekako takole:

Prišli smo k vam z namenom, da vas osvobodimo iz italijanske sužnosti in sedanjega hudega vojnega ujetništva. Poznamo vas in vemo, da ste sinovi naših mater iz ljubljene Primorske in da hre-

penite po svojih domovih, po svojcih. Poznamo vašega slovenskega duha, ki je skupen vsem Jugoslovonom, saj tudi mi pripadamo tej deželi. Na bližnjem vzhodu, tu blizu, dejansko za našim hrbtom, stoji jugoslovanska vojska, do zob oborožena in opremljena od Angležev, ter čaka priložnosti za odhod v domovino. V tej vojski so prav taki fantje kot ste vi, k nam so prišli po isti poti kot ste vi, in če pridete mednje, boste tam našli mnoge znance, prijatelje in sorodnike. Naš in njihov namen je pred zavezniki z orožjem v rokah in na naši zemlji ob koncu vojne, ki je tik pred nami, pokazati, da smo tam doma in da je to naša zemlja. Torej bo naša navzočnost na Primorskem pokazala pred vsem svetom, čigava je Primorska. Vsi, ki se čutite Slovence ali Hrvate, se lahko prostovoljno prijavite med prostovoljce v našo vojsko...

Nato so nam dodelili poseben del taborišča, kjer so bile življenjske razmere mnogo boljše kot v glavnem delu. Ne bom pretiraval, če trdim, da je bilo najmanj 99 odstotkov fantov za to, da se prijavijo in da gredo iz enega pekla v drugi, da gredo v Jugoslavijo. Seveda tedaj nismo niti slutili, kaj se godi v Jugoslaviji in pri nas doma. V Jugoslaviji nas večina ni bila še nikoli, od domovine nas je ločila fronta, Sredozemsko morje in na tisoče kilometrov. Nismo vedeli, kakšna je bila bivša Jugoslavija, v njej smo gledali samo domovino in smo se bili zanjo pripravljali bojevati.

Potem ko se je prijavila med prostovoljce tudi naša skupina, smo skoraj dva meseca nestrpno čakali na dovoljenje angleških oblasti za odpust iz ujetništva. Preoblekli so nas v angleške uniforme in nam dali pokrivala s kokardami, nato smo se ponosno s vlakom prek Sueza odpeljali v današnji Izrael. Spominjam se, kako so nam povedali, da mora vsaka skupina, ki jo spustijo iz taborišča, imeti posebno dovoljenje in dokumente od jugoslovanske vlade in angleških oblasti.

Ko smo prišli v taborišče bataljona, so nas razmestili po šotorih, v katerih so bile postelje. Razdelili so nas na desetice, začelo se je urejanje na stari jugoslovanski način. Kdor je imel čin iz italijanske vojske, ga je obdržal. Po štirinajstih dneh urejanja smo bili nared za svečano prisego »bogu, kralju in otadbinji«.

Nad marsičem, kar sem videl v tej vojski, sem bil začuden, med drugim tudi nad skupno obvezno molitvijo v zboru, kar trikrat na dan, pred vsako jedjo. Smešno se mi je zdelo povelje »čitaj molitvu!« Na to je eden v zboru začel: »Oče naš, kateri si v nebesih...« Drugi smo za njim ponavljali in mrmrali. Nisem še bil brezverec, saj so nas doma vzgajali v verskem duhu, toda to se mi je zdelo vseeno smešno, ker sem primerjal to z verskim življenjem v italijanski vojski. Italija ima v svoji prestolnici središče vseh katolikov sveta, pa ni v svoji vojski zahtevala skupnih molitev v zboru.

Prisegli smo svečano v navzočnosti nekakšnih delegacij zaveznikov in se udeležili slovenske maše, nato pa so našo skupino razdelili po bataljonu.

Poleti 1943, vse do pozne jeseni, je imel naš bataljon vrsto živahnih premikov, urjenj in manevrov. Krožili smo ob obali današnjega Izraela in Libanona, ob dolnjem toku Jordana in po hribih v Libanonu. Nekega manevra se je udeležil tudi kralj Peter. Videli smo ga, kako se prevaža semtertja z džipom. Slišali smo tudi govorice, da nas zato pogosto premešajo iz kraja v kraj, tudi po železnici, da bi se zdelo, kako nas je veliko in da ima torej kralj Peter močno vojsko.

Proti koncu poletja 1943 je bil bataljon v strogi pripravljenosti zaradi udeležbe pri nekakšnem izkroevanju z bojem. Kje naj bi to bilo, nismo zvedeli. Nekaj dni smo čakali na odhod, opremljeni

z rezervno hrano in dodatnimi zalogi streliva. Potem pa se je naša nestrpnost zaradi dolgega čakanja poglobila in nazadnje je bil ukaz o pripravnosti preklican. Takrat je bil bataljon v sestavi 10. indijske divizije, ki se je udeležila bojev v Italiji.

Proti koncu leta 1943 se je med nami začelo širiti nezadovoljstvo, godrnjali smo vedno huje. Predvsem nas je jezilo zavlacavanje z našim odhodom v domovino. Tedaj še vedno nismo vedeli, kaj se pri nas dogaja. Slišali smo samo slavošpeve četnikom z Dražja Mihalovičem na čelu. Kazali so nam celo nekaj filmov o četnikih. Tudi časopis »Bazovica«, ki je izhajal v Kairu, namenjen pa je bil nam, ni do konca 1943 odkril resnice. Ta časopis je tolmačil našo vlogo kot vloga jedra jugoslovanske vojske, ki bo končno odločila o usodi Primorske.

Šele proti koncu leta so se med nami začeli širiti glasovi o dogodkih v domovini. Te vesti so začele prihajati iz Kaira prek kurirjev in drugih posameznikov, ki so iz naše baze v Izraelu potovali v Kairo ter tam prihajali v stik z udeleženci NOV in drugimi, ki so več vedeli o dogodkih v domovini kot pa mi. Veliko pa je naredila

tudi radijska postaja »Svobodna Jugoslavija«, ki smo jo skrivaj poslušali.

Odločilni preobrat pa je povzročil članek v »Bazovici«, kjer je pisalo, naj se naš bataljon vključi v NOV. Skoraj ob istem času so tovariši, ki so se vrnili iz Kaira, prinesli v bataljon letake s podobno vsebino ter jih ponoči nalepili na najbolj vidnih mestih. Tako so jih vojaki lahko prebrali še predno je štab kaj ukrenil za njihovo odstranitev.

V bataljonu so se začeli razburjivi dogodki in javne zahteve za vključitev v NOVJ. Zavedali smo se, da moramo nastopati preudarno, brez nasilja in brez gesel proti kralju. Izkušnje Grkov so bile dovolj zgornje: Ko so naredili nekaj podobnega, kot smo hoteli mi, so jih Angleži obkolili in prisilili k vdaji z lakoto in orožjem, nato pa zaprli v razna taborišča. Pri nas smo bili na eni strani vojaki ter podoficirji, ki smo zahtevali, da se vključimo v NOVJ, na drugi strani pa so bili oficirji s štabom, ki je skušal obdržati bataljon v kraljevski vojski. Vse to so videli in vedeli tudi člani angleškega vojaškega odposlanstva. Toda ti so to samo na videz neprijetni opazovali, kaj se dogaja in

se niso hoteli odkrito vmešavati v spopad.

Spet so se začele med nami širiti razne govorice ali »radioporočja« kakor smo jih imenovali. Tudi o tem, kako je general Živković podpisal ukaz, naj zaradi nepokorščine ustrelijo vsakega desetega izmed nas. Toda temu so se baje uprli Angleži.

Po prvih uspehih so začele skupine naših vojakov odhajati ob sodelovanju angleških oficirjev za zvezo v bazo NOVJ v Egiptu. Bataljonski komandant polkovnik Stropnik je nato še zadnjič sklical zbor bataljona, da bi nas odvrnil od tega namena. Toda doživel je neuspeh, iz bataljona pa je odšla v NOVJ tako številna skupina, da je bataljon nehal obstajati.

Podobno sta razpadla tudi kraljevska mornarica in letalstvo. Celotno stražarji kraljeve vile v Kairu so odšli v NOVJ.

Fantje iz gardijskega bataljona so kmalu spet prišli za orožje. Toda zdaj že v vrstah 1. tankovske in 3. prekmorske ter drugih enot NOVJ. Mnogi so omahnili na bojni poti od Visa do Mostarja in Trsta, čeprav bi lahko v varnem zaledju dočakali konec vojne.

VENCESLAV VRABEC

Raje sta živa zgorela...

S pobočij brkinskih gričev so izginjale zadnje zaplate snega na osojnih senošetih, ki so dotlej trdovratno kljubovale spomladanskemu soncu. Spomladansko razpoloženje je prevevalo tudi borci 1. bataljona Istrskega odreda, ki so preživeli zimo med leti 1943 in 1944 v bojih in akcijah. Prebivalci istrskih in brkinskih vasi so z njimi delili streho in hrano, se veselili njihovih uspehov in z njimi vred obžalovali poraze.

Menda se nihče ni veselil pomladi bolj kot partizani, saj smo upali, še to leto bo konec krvave vojne in da bomo prihodnjo zimo dočakali v miru. Žal ni bilo tako. Še več, mnogi mladi borci, zbrani 10. marca 1944 na Ostrožnem brdu, niso doživeli zmag.

Zvečer tega dne je odredni štab poslal 1. bataljon na Pivško; v Dolenjo Gorenjo Košano, Staro in Novo Sušico, Veliko in Malo Pristavo ter v naselja med železnicama Ljubljana-Trst ter Pivka-Reka. Tam naj bi mobiliziral preostale moške ter zbral vojaško opremo in orožje, skrito po hišah.

Borci so odhajali v akcijo polni samozvesti in zaupanja in niso še slutili, da jih bo doletela nesreča. Najprej se je bataljon ustavil na Stari Sušici, kjer so ga prebivalci prijazno sprejeli in priredili miting. Z bataljonom je bil tudi 1. bataljon brigade Vojske državne varnosti.

V noči med 10. in 11. marcem in naslednji noči je bataljon izpolnil glavni del naloge, medtem ko podnevi partizani zaradi postojank ob železnici niso mogli hoditi po vaseh. V noči med 12. in 13. marcem bi moral bataljon mobilizirati tudi v Dolenji Košani in na Cepnu, zato se je bataljon še vedno zadrževal na tem nevarnem območju.

V nedeljo, dne 12. marca, je bil lep sončni dan. Bataljonski obveščevalci so marljivo zbirali podatke o gibanju sovražnika. Toda proti pričakovanju je bilo ob železnici in drugje vse mirno. Celotni pogostni strelji iz bunkerjev, s katerimi so si stražarji preganjali strah, se tega dne niso slišali. Najbrž je bilo vse skupaj slepilo, s katerim so skušali Nemci uspevati budnost bataljona. Saj je njihova obveščevalna služba že izvala njegovo navzočnost in pripravila napad.

Medtem je bataljonski komandant Anton Likar-Smrekar, ne da bi slutil nevarnost ukazal pripraviti na Novi Sušici kosilo. Nato naj bi se bataljon premaknil v gozdček nad Staro Sušico.

Iz Sežane se je z vlakom pripeljala močnejša nemška enota, se izkrcala in se po gozdu pribli-

žala Sušici in jo obkolila. Čakala je, da pride v past bataljon s približno 80 partizani. Manjši sovražni oddelek pa je izvedel slepilni napad od Dolenje Košane in Neverk. Nenadni napad je bataljon presenetil v za obrambo zelo neugodnem položaju, saj so Nemci zasedli vse višinske točke okoli vasi.

Ko se je začel napad, bataljon niti ni bil zbran. Po prihodu v vas je namreč komandant dovolil borcem 20-minutni počitek. Tedaj so se nekateri razšli po hišah. Takoj v začetku je sovražnik vas napadel s treh strani s silovitimi minometalskim in mitraljezskim ognjem. Zato ni bilo več mogoče zbrati mladih in neizkušenih borcev ter organizirati obrambo, nato pa preboj iz obroča.

Kljub presenečenju pa so se tri skupine borcev vseeno odločno uprle in se začele prebijati. Kakih 40 borcev se je iz vasi prebijalo proti jugu, proti Ambrožiču in Brkinom. V spopadu je razbila dve sovražnikovi zasedi in mu pripadela nekaj izgub, žal pa je pri tem padlo tudi nekaj naših najboljših. Druga skupina borcev se je zatekla med hiše in se od tam

branila, toda tudi tam jih je nekaj padlo. Nekateri so se tudi vdali, da bi si rešili življenje, potem ko so videli, da ima sovražnik veliko premoč.

Mitraljezec Franc Mevlja iz Lokve pri Divači in njegov pomočnik sta se skrila v skedenj zračen mline in se od tam do zadnjih možnosti branila. Ko ju sovražniki niso mogli prisiliti k vdaji niti pregnati iz kritja, so skedenj zažgali. Oba borca sta raje živa zgorela kot bi se vdala.

V boju je padel polkovnik Zdravko Prebelić, ki je bil slučajno pri bataljonu na potovanju. Padel je tudi bataljonski komisar Izток. Vsega skupaj je padlo 16 borcev, 8 je bilo ranjenih, 26 pa pogrešanih.

Ko je legel na zemljo mrak, so prišli drugi borci in pobrali trupla junakov. Pokopali so jih 14. marca na Ostrožnem brdu v skupnem grobu. Pogreba se je udeležilo nad 500 borcev in 3000 domačinov iz bližnje in daljnje okolice. Častna četa 1. bataljona VDV in Istrskega odreda je izstrelila častne salve. Mnogi so se takrat zakleli, da bodo maščevali smrt tovarišev.

J. Z. in M. Z.

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

SOCIETA

"DARWIL"

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO
TRST. Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

● NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH
NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI
iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA
zlata.

● PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!

● NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR
DARWIL in ARETTA.

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji

Pisma uredništvu

Patronat v zagati

Stoparice pri Ptuj s tamkajšnje okolice so bile za časa zadnje vojne v zelo lepem spominu med partizani. Zato so se tudi partizanski kurirji predlaskim odločili za obisk v ta kraj in ob tem prevzeli patronat nad šolo, ki deluje v skrajno slabih pogojih.

Ko so na zadnji seji odbora partizanskih kurirjev govorili o dosežanju delu in o letošnjih prireditvah, so omenjali tudi problem te šole. Solarji in z njimi tudi tamkajšnje prebivalstvo je poleg enkratnega prijetnega tovariškega srečanja s partizani-kurirji, posevsem upravičeno pričakovalo od patronata tudi določeno pomoč pri reševanju tamkaj težavnih problemov šole. Toda kurirji niso zatem našli pričakovanega razumevanja od odgovornih organov in oblasti in vse je ostalo pri starem. Iz šole še vedno pišejo na patronat z upanjem, kurirji pa so v zagati kajti potrebe tiste šole niso zgolj v tovariškem obisku, s pokloni šolskih potrebščin marveč so nujna dela na adaptaciji soplepja. V prostore jim dežuje, nimajo ustrezne opreme, sploh je celotno poslopje skrajno dotrajano. Kurirji so se menili za možnost zbiranja raznega, ponekod že izločenega pohištva in podobno. Vendar tudi s tem ni rešitve. Da bi vsaj delno upravičili zaupanje Stoparčanov bodo znova skušali trkati na občinska in druga vrata, da bi temu partizanskemu kraju pomagali iz težav.

K. M.

Štampetov most je bil štirikrat porušen!

»Delo« je 1. marca priobčilo odlomek iz knjige »Na bojni črti XVIII. divizije«, ki je bila nagrada s Kajuho nagrado. Odlomek je imel naslov »Tretjič: Štampetov most«.

Pisec Ladislav Kiauta navaja, da je NOV trikrat porušila Štampetov most in navaja tudi točne datume. Vendar je bil ta most porušen štirikrat.

Prvič smo ga namreč kot vojak biveše jugoslovanske vojske porušili Lojze ali Franc Kozjek, finančar iz Most, neznan vojak in jaz, na veliki četrti 1941 (10. aprila). Kake pol ure kasneje je neznan vojak razstrelil tudi borovniški viadukt. Tudi naju je povabil, da bi sodelovala, pa sva odklonila. Ko sva bila na poti proti Vrhniku, je pri Borovnici že zagnalo.

To sem zapisal zaradi tega, ker se staram in ne vem, kaj bo jutri. Ne dovolim pa, da našega prvega rušenja tega važnega mostu

zgodovina ne bi zaznamovala in bi omenjala samo tri partizanska rušenja. Zgrešeno je, če zgodovina piše le o dejanjih od ustanovitve OF dalje. Kdo naj se meni za junštva vojakov biveše jugoslovanske vojske, zavednih partiotov, ki so naredili, kar jim je velevala vest, pogosto proti volji ali celo kljub prepovedi?! Ali naj mlajši rod začne misliti, da nekajneve vojne niti ni bilo?

Kako naj potem zdaj razumemo enačenje odlikovanj Karadjordjeve zvezde z meči in Belga orla z Narodnim herojem, kako priznaje borcev za severno mejo? Zakaj potem nekateri ne pripisujejo dogodkom okrog 6. aprila nobene važnosti in jih nočejo niti omenjati?

HINKO WILFAN,
LJUBLJANA

Za štiri padle sinove...

Večkrat obiščem svoj rojstni kraj Mokronog in se tako srečam z vojnimi tovariši in s tistimi, ki so s partizani med vojno delili dobro in slabo.

Matere padlih partizanov mi pripovedujejo, kako težko se prebijajo skozi življenje brez svojih sinov, ki so žrtvovali svoja mlada življenja za svobodo. Ena izmed njih je tudi Marija LONČARIĆ iz Mokronoga, stara nad 70 let, ki so ji v NOB padli štirje sinovi: Jože, Franci, Stanko in Ivan. V sanjah se večkrat pogovarja, kakšno bi bilo njeno življenje, če bi živeli.

Po 20 letih svobode ta žena še vedno stanuje v eni sobici, ki služi za vse. Kako pa živi ta mati štirih padlih partizanov? Živi s pokojnino 41.000 S dinarjev, katero prejema po pok. možu, ki je bil kurjač v tovarni usnja v Mokronogu, za svoje štiri padle sinove

Ustanovili so stalno nagrado „4. jul“

Od letos dalje bodo na festivalu jugoslovanskega dokumentarnega in kratkometražnega filma v Beogradu podeljevali tudi nagrado »4. JUL« za najboljši kratkometražni dokumentarni film s temo iz NOB.

Nagrada je dvojna: 1000 dinarjev za pisca scenarija in 500 din za režiserja nagrajenega filma. Režiserju bodo to nagrado podeljevali v obliki umetniške slike v vrednosti 500 din.

pa prejema 4.800 S dinarjev. Skupščina občine Trebnje ji je bila dodelila 20.000 S dinarjev pomoči, a ji v decembru 1967 odvzela 10.000 S dinarjev, v letu 1968 pa še preostalih 10.000 S. dinarjev, tako da sedaj ne prejema nobene pomoči in mora živeti od močeve pokojnine in 4.800 S dinarjev, ki jih prejema od družbe za štiri padle sinove.

Na vprašanje, zakaj ji je bila pomoč odvzeta, je dobila odgovor, da lahko živi s tem, kar dobiva po možu in sinovih.

Ob tem, kar sem napisal o njenih sinovih in o njenem skromnem življenju, razmišljam, kako bi bilo v naši domovini lepo, ko bi bili vsi zadovoljni kot Lončarićeva mati, ki mora živeti z tako skromnimi sredstvi, čeprav je dala svoje najdražje, svoje štiri sinove za skupnost.

Ali so pomislili tisti, ki so ji pomoč odvzeli, kdo je ta žena, kaj je žrtvovala in kakšna je danes?

Se bolj me je pa zbolelo pri srcu, ko sem gledal seznam darovalcev prostovoljnih prispevkov za ureditev pokopališča, kjer so tudi partizanski grobovi znanih in neznanih borcev. Tudi ona je kljub svojim skromnim dohodkom prispevala kot vsi drugi 1.000 S dinarjev, čez dve uri pa je poslala še 2.000 S dinarjev s pripombo, da je prej premalo prispevala za grobove, med katerimi so tudi njeni...

JOZE KORACIN
MURSKA SOBOTA

Ne odlašajmo, dokler smo živi

Pogosto govorim z borci, predvsem kmeti. Zadnjič sem besedoval z enim izmed njih, ki je bil petkrat ranjen in je 50-odstotni invalid. Toda ker ima kmetijo, nima pravice do invalidskega dodatka.

Iz pogovorov z njimi zveni nezadovoljstvo nad neenakopravnim položajem kmetov-borcev v primerjavi z borci-delavci. Tako govore, da stalno obravnavajo delavce-borce, govore o višini dodatka k njihovim osebnim dohodkom, o višini pokojnin, stanovanjih itd. Medtem pa so borci-kmetje za tako skrb večkrat prikrajšani, pa čeprav so nosili med vojno kmetje večje breme, saj so borce hranili, skrivali, obveščali itd.

Sprašujejo, zakaj ne bi tako kmete-borce kot delavce-borce enakopravno obravnavali. Zakaj ne bi skušali olajšati položaj kmeta nasploh, posebno pa kmeta borca, ki je ostal velikokrat na kmetiji sam, pa je star in bolan ter ne more več delati, zemlje pa nima komu prodati.

Ne odlašajmo z olajšavami glede nakupa poljedelskih strojev, da ne bo prepozno, ne odlašajmo s pomočjo borcem, dokler smo še živi!

Ivan Kurinčič-Hajduk

Pripoveduje: O. Križanovski-Igor

Piše: Mile Pavlin

Pogovor s črnogledim humoristom

V začetku maja 1943, ko smo bili na Čatežu, je Sašo zložil o Hitlerju novo zbadljivko:

Oh, kako rad bi bil malar spet, saj mi ni na tem' svet' več za ž'vet!

Zdaj ostal sem čisto sam, peto fronto doma imam, oh kako rad bi bil malar spet.

Disciplina v vojski je preč, generalom svojim sem odveč, zdaj še lastni bi soldat, naredil name atentat, oh, kako rad bi bil malar speeeeeeeet!

Seveda je ta pesem skoraj na vsakem mitingu dobila kak nov pripev, novo kitico ali kak drug dodatek. Tako smo spoznali, da si borci želijo zbadljivk, v katerih bi bili tarča tudi Nemci. Zato je Sašo zložil novo pesem, v kateri je lastnoročno obdelal samega Hitlerja, pel pa jo je po napevu znane popevke »Bel ami«. Ze večkrat smo slišali, kako so naredili na Hitlerja atentat, zato je Sašo skoval pesem o obupanem Hitlerju. Leta 1944, leto dni po Sašovi smrti, pa je bil res eden izmed atentatov na Hitlerja, ki se je ponesrečil. Takrat je Sašova pesem znova oživela, samo da so jo malo spremenili. Namesto verz »zdaj še lastni bi soldat« so napisali »zdaj še lastni je soldat«. Pesem, ki smo jo peli leta 1943, pa je bila takšna:

Rajh bo rakom živžgat šel, višjo raso hudič bo vzel, jaz sem pa, oj, tič ne ujameš me, birič!

Brke hitro stran bom dal, da me nihče ne bo spoznal, lojtre na rame zadel in po svetu farbat šel...

Za Hitlerjevimi žalostnim samospevom se oglasi še njegov propagandni minister Göbbels, ki tarna:

Oh, ne pozabi me, ko boš po svetu malat šel, še jaz s teboj bom šel, saj zate gobec sem vrtel. Po gobcu vsak bi me spoznal, zato nagobčnik gor bom dal, ti lojtro pridno bom držal, farbe mešal, penzelj pral...

Poleti 1943 smo imeli okoli Trebelnega, Čateža in Svetega križa, sedanje Gabrovke, neprestane boje z belogardisti. Ti so se vedno bolj zavedali svoje hlapčevske vloge, toda kljub temu so se bojevali vedno bolj zagrizeno. Svoje zločine pa so utapljali v vinu. Zato je Sašo zložil o njih svojo zadnjo pesem, ki je nosila naslov in se glasila:

Tazadnja od tabeljih

Hitro mineva čas, brž izplačajte nas, da še zapijemo, kar zaslužili smo... Ker nam se luohk zgodi da nas več jutri ni, saj nas že išče, ljudsko sodišče...

To pesem je pel po napevu »Santa Lucia«. Po njegovi smrti so take in podobne pesmi v Gubčevi brigadi zamrle. Jaz sem se ukvarjal s tiskanjem brigadnega glasila »Tovariš« in »Mladi tovariš«. Pri urejanju smo bili sprva sami, Sašo, Rudi in jaz. Nato pa je prišel za urednika pisatelj Ferdo Godina, za dopisnika pa Sergej Vošnjak.

INTERMEZZO

V »Tovarišu«, glasilu Gubčeve brigade, je bil 21. maja 1943 med drugim objavljen pogovor pisatelja Ferda Godine s tovarišem Aleksandrom Pečetom-Sašo. Pogovor zasluži, da ga na tem mestu ponatisnemo:

Saša je pevec, interpret naših težav in njegov glavni poklic je slikarstvo.

Nisem mogel kaj, da ne bi stopil k njemu in da ne bi malo pokramljaj z njim o slikarski umetnosti. Stopim v njegov »atelj«. Saša sedi za pečjo, hlače ima v rokavih in preganja »belogardiste«. Na klopi leži »Snelfajerca« v kotu brni s kolovratom stara mamica. Na mizi ležijo v neredu njegovi najnovejši umotvori: Juris v Jelenovem žlebu, Globus s peterokrako zvezdo, Dora pri naših obrtnikih...

»Bi malo pokramljala« hočem zmotiti Sašo pri njegovem poslu. »Kar dajva, če si pri volji.« (Nadaljevanje)

Pravna posvetovalnica

Zdravstveno zavarovanje užitvalcev priznavalnin

S svojo družino živite na manjšem posestvu. Pri sebi imate tudi mater, ki je stara 71 let. Mati prejema po svojem padlem sinu, vašem bratu, priznavalnino, ker je sin padel v zavezniški vojski. Priznavalnina je sicer majhna, vendar je za mater edini dohodek. Sami vi pa tudi izredno skromno živite, ker je vaše posestvo majhno, imate pa pet otrok. Mati je stara in boleha in pogosto potrebuje zdravniško pomoč in zdravila. Zato bi radi vedeli, ali ima mati, ki dobiva priznavalnino, pravico do zdravstvenega zavarovanja iz naslova priznavalnine po padlem sinu.

Priznavalnine so urejene z občinskimi odloki. Načeloma pa velja, da imajo užitvalci priznavalnine, seveda tisti, ki priznavalnine redno prejemajo, pravico do zdravstvenega varstva iz tega naslova.

Pojavilo pa se je vprašanje, kako je z zdravstvenim varstvom tistih, ki le od časa do časa dobijo kako pomoč v obliki priznavalnine. Pa tudi kako je s tistimi prejemniki priznavalnine, ki so že kmečki zavarovanci in so že zavarovani kot kmetovalci. V zvezi z izvajanjem zdravstvenega zavarovanja užitvalcev stalnih priznavalnine je prišlo celo do spora med posameznimi občinskimi skupščinami in zavodi za socialno zavarovanje. Predvsem je prišlo do nejasnosti glede tega, ali je občina dolžna plačevati prispevke tudi za tiste užitvalce stalnih priznavalnine, ki so že sicer zavarovani iz katkega drugega naslova ali pa samo za tiste, ki niso zavarovani že po kakšnem drugem predpisu.

Predvsem ni nobenega dvoma, da imajo pravico do zdravstvenega zavarovanja le tisti užitvalci priznavalnine, ki te uživajo stalno. Kako pa je z drugim vprašanjem, pa je republiški zavod za socialno zavarovanje dal ustrezno pojasnilo v soglasju z Republiškim sekretariatom za zdravstvo in socialno varstvo.

Na podlagi čl. 1 zakona o uvedbi zdravstvenega zavarovanja za določene skupine oseb je bilo leta

1963 uvedeno tudi zdravstveno zavarovanje za užitvalce stalnih priznavalnine, priznanih po ljudskih odborih. Iz zdravstvenega zavarovanja po cit. zakonu pa so izvzete tiste skupine državljanov, ki so že zajeti v zavarovanje, bodisi po temeljnem zakonu o zdravstvenem zavarovanju ali po zakonu o zdravstvenem zavarovanju kmetijskih proizvajalcev. Glede na to izrecno določilo občinske skupščine ne prijavijo v zavarovanje in ne plačujejo prispevkov za vse tiste užitvalce stalnih priznavalnine, ki so že zajeti v zavarovanje in imajo že zdravstveno zavarovanje na kaki drugi podlagi, na primer, da so upokojeanci, zakonci zavarovancev, kmečki zavarovanci itd.

Vaša mati, ki živi na vašem posestvu, ima zdravstveno zavarovanje iz naslova kmečkega zavarovanja. Zato ni posebej zavarovana kot užitvalka stalne priznavalnine. Le če ni vaš družinski član in nima iz vašega naslova kmečkega zdravstvenega zavarovanja, bi ji šlo zdravstveno varstvo kot užitvalki priznavalnine. Seveda, če res prejema priznavalnino v določenem znesku in ji je bila taka stalna priznavalnina priznana z odločbo.

Utrjujmo prijateljstvo s sosedi

Oživljanje tradicij skupnega boja proti fašizmu in za demokracijo na obeh straneh jugoslovansko-avstrijske meje nas je pripeljalo do načrtov za organiziranje izletov z naslovom »Po poteh koroških partizanov in po slovenskih domačinah.«

Izleti se bodo začeli z 11. aprilom letos, trajali pa bodo po tri dni. Odhod bo vsak petek ob 15. uri s Trga revolucije v Ljubljani, avtobusi se bodo ustavljali tudi v Kranju ob 15.45. uri, povratek pa bo ob nedeljah zvečer.

Da bi ustregli željam posameznikov, ki si žele videti razne kraje, smo se odločili za tri različna potovanja:

PRVO POTOVANJE

1. dan: Ljubljana—Kranj—Podkoren—Ziljska dolina (Zahomec, Podkloster, Smohor)—Peče. Tu bodo izletniki večerjali in preno-

čili ter se seznanili z domačini pri gostilničarju Francu Zwitteru.

2. dan: Zajtrk, nato obisk na predne kmetije, ki je last koroškega Slovenca Trunka v Žužalčah, nato obisk v Svatnah pri Miklovih (»Miklova Zala«). Ogled Beljaka, kosilo v Bilčovsu pri Janku Ogrisu. Popoldne vožnja po razgledni cesti, ogled Celovca in Gospe svete. Popoldne povratek skozi Celovec do Sentjanža v Rožu. Večerja, srečanje z domačini v gostilni Mihe Gabrijela, izletniki bodo prenočevali pri njem in v hišah po vasi.

3. dan: Po zajtrku potovanje do Borovelj, kratek ogled trga, nato pot v Sela, kjer bo kosilo. Popoldne ogled Slovenj Plajberka, vrnitev skozi ljubeljski predor. CENA: 169,50 dinarjev.

DRUGO POTOVANJE

1. dan: Ljubljana—Kranj—Jezerko—Zelezna Kapla. Večerja, srečanje z domačini in prenočišče v

gostilni Brunner pri Johanu Haderlapu.

2. dan: Po zajtrku vožnja do Velikova, ogled mesta, nato obisk najsevernejše slovenske vasi Dješke na Svinji, kjer bo kosilo v gostilni Pečarnik. Vrnitev skozi Velikovec mimo Klopinskega in Zablanskega jezera v Vesele, kjer bo večerja, srečanje z domačini in prenočišče pri znanem koroškem partizanu Johanu Wutteju-Lucu.

3. dan: Po zajtrku vožnja skozi Skočjan v Celovec in na Gosposvetsko polje, nato ogled Ojstrovce. Kosilo v celovski okolici, popoldne ogled Borovelj, vrnitev čez Ljubelj. CENA: 154,50 dinarjev.

TRETJE POTOVANJE

1. dan: Ljubljana—Celje—Maribor—Prevalje—Pliberk, kjer bo večerja, srečanje in prenočišče pri Stefanu Brezniku.

2. dan: Po zajtrku skozi Dobro ves do Vesel, kosilo pri Johanu Wutteju-Lucu, nato ogled Velikova, Celovca in Gosposvetskega polja. Večerja, srečanje z domačini in prenočišče v Bilčovsu pri Janku Ogrisu.

3. dan: Po zajtrku nadaljevanje potovanja skozi Bistrico v Rožu in Sentjanž v Borovlje, ogled trga. Nato potovanje v Sela, kjer bo kosilo. Vrnitev čez Apače, Galicijo in Zitaro ves v Pliberk, nato pa čez Holmec v Prevalje in Slovenj Gradec ter v Ljubljano. CENE: Iz Ljubljane 181 dinarjev, iz Celja 170 dinarjev, iz Slovenj Gradca 161 dinarjev.

Vse izletniške skupine bodo spremljali nekdanji koroški partizani, ki bodo pripovedovali o dogodkih med vojno. Ob večerih vas bodo v koroških gostilnah, v domačem vzdušju, sprejeli domačini s svojimi pesmimi in prisrčnostjo. Ogledali si boste urejene in lepe koroške vasi, se seznanili z lepoto Koroške in okusili odlično koroško kuhinjo.

Prijave bomo sprejemali do 7 dni pred začetkom potovanja pri

turistični agenciji »TURIST«, Trdinova 3, Ljubljana, telefon 310-933) ter v vseh naših poslovalnicah. Če bi kako Združenje borcev želelo organizirati izlet za svoje člane in bo nad 40 udeležencev, bomo orga-

nizirali potovanje v sporazumu z njimi ter se za ceno posebej dogovorili.

Priporočamo se za zaupanje!

TURIST BIRO

Ljubljana, Trdinova 3

KREDITNA BANKA IN HRANILNICA LJUBLJANA

KB
LJUBLJANA

Podružnica MURSKA SOBOTA

Varčevalci!

V časopisju, po radiu in televiziji je bilo objavljeno obvestilo, da se je POMURSKA KREDITNA BANKA MURSKA SOBOTA s 1. januarjem 1969 pripojila h KREDITNI BANKI IN HRANILNICI LJUBLJANA.

Varčevalci, ki imajo svoje prihranke naložene v naši podružnici ali njenih ekspoziturah v Gornji Radgoni, Lendavi in Ljutomeru, bodo vključeni v

XIX. NAGRADNO ŽREBANJE KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA

nagrade:

- 1 osebni avtomobil Fiat 124
- 1 osebni avtomobil Fiat 850
- 3 prikolice IMV Novo mesto, Adria 305-SB
- 3 kmetijske mehanizacije po 5000 Ndin
- 10 zlatih izdelkov Harter po 600 Ndin
- 50 ročnih ur Darwil-sport
- 62 polavtomatskih diaprojektorjev, Vega, Ljubljana
- 120 električnih brivnikov Braun-Iskra šestant ali hranilna knjižica za enako vrednost

ZREBANJE BO MAJA 1969

V nagradno žrebanje so vključeni varčevalci z vezanimi hranilnimi vlogami, stanovanjski in kmetijski varčevalci, kateri namenijo varčujejo po pravilnikih banke, in lastniki vezanih deviznih računov, ki bodo imeli 30. aprila 1963 vloženi 2000 Ndin z odpovednim rokom nad 1 leto.

Vsakih vložnih 2000 Ndin povečuje možnosti za pridobitev nagrade.

Naše obrestne mere:

ZA HRANILNE VLOGE:

— za vloge na vpogled —
6,25 %

— za vezane vloge — 7 do 8 %

ZA DEVIZNE RAČUNE:

— za sredstva na vpogled —
6,25 %

— za vezana sredstva — 7 do 8 %

VARČEVANJE — TEMELJ DOBREGA GOSPODARJENJA!

LJUBLJANA

SPREJEMAMO PRIJAVE ZA IZLETE:

- V München na obrtniški sejem od 17. — 20. aprila 1969
- V Pariz po dolini Loare od 25. 4. — 4. 5. 1969
- V Holandijo za ljubitelje cvetja od 26. 4. — 5. 5. 1969
- V Napoli—Capri—Firenze od 26. 4. — 4. 5. 1969

— V Španijo — deželo biko-bor in flamenga od 12. — 29. maja 1969

— V Sofijo—Carigrad posebno priložnost za muzejska društva od 14. — 25. maja 1969

— V Frankfurt na sejem tekstila in oblačil od 20. — 25. maja 1969

— V Skandinavijo — Oslo—Stockholm—Helsinki od 10. — 26. julija 1969

— V Dolomite in na Mont Blanc od 14. — 19. julija 1969

PRIJAVE IN INFORMACIJE V VSEH POSLOVALNICAH SAP — LJUBLJANA!

KREDITNA BANKA IN HRANILNICA LJUBLJANA

XIX. nagradno žrebanje

1 osebni avtomobil FIAT 124

1 osebni avtomobil FIAT 850

250

nagrad

- 3 kmetijske mehanizacije po 5000 Ndin
- 10 zlatih izdelkov HARTER po 500 Ndin
- 50 ročnih ur DARWIL-sport
- 62 polavtomatskih diaprojektorjev VEGA, Ljubljana
- 120 brivnikov BRAUN-ISKRA šestant ali hranilna knjižica za enako vrednost

3 prikolice IMV Novo mesto ADRIA 305-SB

Vlagatelji vseh vrst vezanih hranilnih vlog, torej tudi stanovanjski in kmetijski varčevalci ter lastniki vezanih deviznih računov, ki ste že ali boste do 30. aprila 1969 vložili najmanj 2000 Ndin na odpovedni rok nad eno leto, sodelujete pri velikem nagradnem žrebanju. Poslovno sodelujemo z vsemi poštami v Sloveniji in Vojvodini ter z 51 hranilnicami pri delovnih organizacijah.

S posredovanjem Glavne hranilnice na Dunaju (Zentralsparkasse der Gemeinchnu in Mestne hranilnice v Münchenu (Städtische Sparkasse München) poslovno sodelujemo pri odpiranju deviznih računov z vsemi hranilnicami v Avstriji in Zahodni Nemčiji.

DENAR PRI

PRIKOLICA

PRINASA VEČ

Kulturni obzornik

POGOVOR S KULTURNIKOM ALBINOM WEINGERLOM-ČRIČKOM

„Nekje med jablanami se je oglasila...“

Odločili smo se, da bomo v »TV 15« objavljali pogovore s kulturnimi delavci širom po Sloveniji, predvsem s takimi, ki smo o njih do danes premalo pisali. Med prvimi smo se obrnili na partizanskega kulturnika Albina Weingerla-Črička. Ljubezno se je odzval našemu vabilu in odgovore na zastavljena vprašanja kar sam zapisal. V odgovorih na naša vprašanja je toliko hudo-mušnih in odkritosrčnih besed, da jih človek res z zanimanjem prebere.

Kako bi predstavili sebe?

Mladost sem preživel tako rekoč na trati pri Veliki Nedelji in v Gorisnjici na Stajerskem, najbrž bo že res, a tega kraja se ne spominjam, kajti v mojem prvem življenjskem letu smo se selili. Oče je bil umetnik ljudske sorte. Za družino se je menil toliko kot za vrabce v grmovju — štirje bratje smo prihajali domov le ko smo bili lačni ali zaspani — ljubil je spremembo krajev, knjige, fotografije, glasbo. Bil je knjigovez, vaški fotograf, kapelnik godbe in organist. Nekaj njegove nemirne »umetniške« krvi sem podedoval tudi jaz. Učil sem se klavir, violino, harmoniko in kitaro. Pa kaj bi se hvalil, ko danes ne znam pošteno igrati nobenega instrumenta.

Kje vas je zateklo leto 1941?

Leto 1941 me je dohitelo v Ma-

riboru na učiteljsko. Nemška oblast mi je zaloputnila šolske duri in me postavila na cesto. Mahnil sem jo domov in očetu takoj zakuhal lepo kašo. Pri Veliki Nedelji so se tiste čase Nemci že kar lepo udomačili. Za nedeljo so naročili peto mašo. Svoje zelenice so postrojili v cerkvi, župnika postavili pred oltar, mojega očeta za orgle, jaz pa sem moral po »službe in dolžnosti« pritisniti na meh. Maša pa se je kaj hitro končala. Ko je oče pritisnil na tipke, je zadonela po cerkvi takšna glasba, da je paralo ušesa. »Nekdo« je orglam bojda piščalke zmešal. Nato so Nemci navili svojo glasbo! No, srečno sem se umaknil z bojnega področja in se takoj vrnil v Maribor. Oče me je pozneje večkrat vpraševal, kdo neki je zakuhal tisto glasbo, a nikoli nisem imel pravišnje priložnosti, da bi mu za-devo obrazložil.

Vojna leta?

V Mariboru sem si sprva poiskal delo na cesti, nato pa na železnici. Od tod me je spravil partizanski kurir, ki je na poti med Pohorjem in Mariborom večkrat prenočil pri meni. Nekega dne so ga ujeli in pri njem našli mojo legitimacijo. Mariborski ilegalci so mi takoj poslali »angela varuha« neko mlado dekle, ki mi je pokazala pot v partizane. Pripe-ljala me je do vznožja Jelovice in rekla: Zdaj pa lepo po tej poti navzgor in — odšla. Škoda! Najprej sem bil v Gorenjskem odredu, nato pa v Prešernovi brigadi. Tam sem hitro napredoval, od borca do pomočnika mitraljeza in od pisarja do kulturnika. Moja oprema: nahrbtnik, pisalni stroj, harmonika, kitaro in seveda puška. Kitaro mi je celo življenje rešila. Bili smo obkoljeni in treba se je bilo prebiti. Municije mi je že zmanjkalo, pa sem po nerodnosti padel na kitaro in na njej kot po sankah zdrčal v neko globel. Sovražna krogla me je kljub temu poiskala. Zaradi nje — krogla namreč — so me odpeljali na Primorsko v bolnišnico Franjo. Od tam pa me ni so več spustili, čeprav sem jih lepo prosil. Ščasoma sem postal »duša« bolnišnice, tako se je vsaj izrazila doktorica Franja. Bil sem njen tajnik, to se pravi administrator, pa kulturnik, to se pravi godec, pa urednik stenčasa in »Bolniškega lista«, to se pravi pi-sec člankov, pesmi in partizanskih zgodb, pa zborovodja invalidskega zbora in nazadnje spet pomočnik mitraljeza. Ko sem spomladi 1944 hodil v Novake na pevovski tečaj k profesorju Pirniku, sem na komaj ozeleneli trati uglašil tudi svojo prvo pesmico. Uglašil? No, da! Nekje med jablanami se je oglasila, jaz sem jo pa zapisal, pa je bilo.

Končala se je druga svetovna vojna...?

Konec partizanjenja, z ranjenci smo se preselili v Gorico. Postal sem komisar bolnišnice. Tam pa vojne še ni bilo konec. Italijanski saboterji so poskrbeli za lepo število novih ranjencev, Jaz pa tak rekoč sam z njimi in brez zdravnikov. Pa so mi jo pobrisali proslavljat prve dneve svobode. Kako sem jih lovil od Gorice do Postojne vam ne bom pravil, to je posebna storija. Pa kdaj drugič! Da, končala se je druga svetovna vojna. Občutki? Polni navdušenja! Želje? Da bi se vse tisto izpolnilo, v kar smo verovali! Načrti? Bilo jih je veliko! Končal sem učiteljsko, bil aktivist glavnega odbora mladine, urednik Cicibana, se vpisal na slavistiko, nato na ekonomijo in nazadnje diplomiral na Akademiji za glasbo na oddelku za zgodovino in na oddelku za kom-

pozicijo, se poročil in »rodil« dva sina.

Pišemo že leto 1969 — Pogled nazaj...?

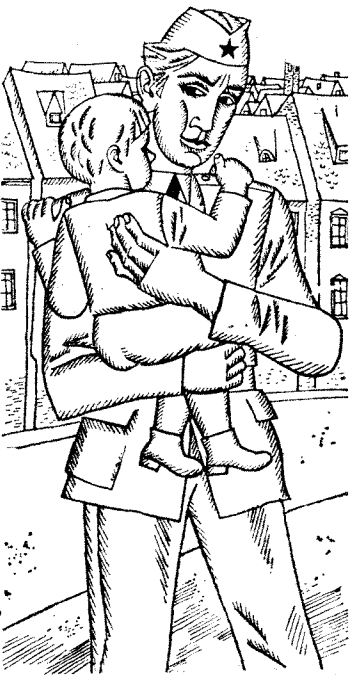
Ni mi žal za noben korak. Bil sem sredi življenja in užil sem ga, kolikor se je dalo. Le za tisti korak, ko sem bil ves od navdušenja razvnet in sem odšel v Trbovlje, mi je še vedno žal. Tam so mi spili skoraj vso kri in mi živce stanjšali, da se danes poskočijo ob najmanjšem ropotu. Pa sem jim postavil na noge glasbeno šolo, mladinski zbor, simfonični orkester...

Kako živite in kaj delate danes?

Lepo! Imam družinski kvartet, ki ga uglašujem že osemnajst let, včasih kar lepo zazveni, v Ljubljani imam skupaj z banko montažno hišico in vrt, to meščansko navlako, proti kateri sem se nekoč zagrizeno bori, imam spačka in službo v Kamniku, kjer me z veseljem pričakuje truma mladih kitaristov, v Podpeči pa osem zvestih fantov, ki jih učim lepega petja. Poleg tega še skladam, pišem učbenike in povesti za mladino, poslušam radio, berem Cicibana, Pionirja, Pionirski list, revijo Otok in družina in gledam, kako raste drevje in trava pod njim.

Spoznanje, ki je vredno zapisa?

Otroci niso ptički. Ne zadostuje, da jim postaviš hišico in nasuješ zrnja. Za duševno in moralno rast otrok bi bilo treba skrbeti vsaj toliko kot za rast življenjske ravn!

Sedaj pa še vaše vprašanje?

V partizanski bolnišnici »Franja«, tem varnem kotičku hudo ranjenim partizanom v grapi Pasice zraven primorske vasi Novaki pri Cerknem, sem urejal, izdaljal in tiskal (beri: tipkal) »Bolniški list«. Izšlo je osem števil! Po vojni sem na »komando« dr. Franje Bojc-Bidovec vse številke — edine izvede — dal njej, ona pa naprej... Kje so sedaj te številke?

Razgovor pripravila: Milena Štrajnar

Zanimivosti

Priznanje jugoslovanskemu filmu

Iz Sarajeva z zadovoljstvom poročajo, da je bil za letošnji mednarodni filmski festival v Hollywoodu izbran jugoslovanski film Mali vojaki, ki ga je za podjetje Bosna-film posnel in režiral Bata Cengić. Ker so na to prireditve sprejeli le sedem filmov z vsega sveta, razen iz ZDA, je že samo vabilo na ta festival veliko priznanje jugoslovanskemu filmu.

Kličemo Kremelj!

Če pokličete številko 224-0-555 v Moskvi, se bo z druge strani linije javil sekretariat prezidija Vrhovnega sovjeta ZSSR. Prvič je bil namreč evropski javnosti predstavljen telefonski imenik uradnih, poslovnih in turističnih ustanov Moskve. V drugem delu te za nas prav gotovo zanimive publikacije najdemo razne informacije, namenjene tujim turistom, ki nameravajo obiskati Sovjetsko zvezo. Izdajatelj imenika sta sovjetska časnikarska agencija TASS in švicarska agencija za odnose s socialističnimi državami INDREBA.

Novi filmi

Stjepana Zaninovića

Režiser in scenarist Stjepan Zaninović, avtor znanih vojaških filmov, je posnel tri nova dela: »Dobrodošli«, »Manever« in »Slovo«. Producent tega izvrstnega poetičnega omnibusa in esaja o vojaškem kolektivu je Zastava-film.

Petsto tisoč dolarjev za reklamo »Neretve«

Z »United Commonwealth« je bil dosežen sporazum, da bodo za vnaprejšnjo reklamo »Neretve« porabili 500 tisoč dolarjev. V okviru te propagande je predvidena tudi izdaja knjige Fitzroyja Macleana o bitki na Neretvi. Isto temo za mlajše gledalce pa bo obdelal mladinski pisatelj R. Buseh v knjigi, ki bo bogato ilustrirana in opremljena s krajšimi tekstom.

Razstava slik

Moše Pijada v Somboru

V zvezi s proslavo 50-letnice Zveze komunistov Jugoslavije so odprli v umetniški galeriji Kulturno-propagandnega centra v Somboru razstavo slik umetnika in revolucionarja Moše Pijada. Razstavljenih je 14 slik v olju, ki so last Narodnega muzeja in Muzeja sodobne umetnosti iz Beograda ter umetnikove soproge Lepe Pijade. V Somboru je Moša Pijada svoje dela tudi prvič razstavljal in to leta 1910 s skupino »Lada«!

Popularnost Mao Ce Tunga

Dela Mao Ce Tunga so izdali na Kitajskem v več sto milijonih izvodov. V Maovi rodni provinci Huan so na primer izdali 135 milijonov Maovih del, čeprav šteje provinca samo 38 milijonov prebivalcev... Z izdelavo značk in portretov predsednika Mao Ce Tunga pa se ukvarja več sto, če že ne več tisoč tovarn.

Filatelistični hitlerizem

V Zvezni republiki Nemčiji so pred kratkim izdali 30 milijonov poštinih znamk po 20 pfenigov, na katerih je slika staromodnega letala. Znamko so izdelali ob 50-letnici zračne pošte službe, letalo je tipa »Junker 52«, na njem pa je dobro vidna tudi številka D-2201. Torej letalo, s katerim je Hitler krožil nad Nemčijo v času svoje predvolilne kampanje leta 1932. Čudno, da izdajatelji niso izbrali letala iz leta 1919, če že praznujejo 50. obletnico!

Charles de Gaulle: Vojni spomini

S precejšnjo zamudo smo dobili tudi v slovenščini Vojne spomine francoskega predsednika generala de Gaulle. Pred meseci je prišla na naš knjižni trg prva knjiga, pravkar pa smo dobili še drugo knjigo teh spominov. Ker Državna založba Slovenije napoveduje v kratkem se izid tretje knjige de Gaullovih spominov, bomo tako imeli to pomembno delo memoarske literature kmalu v celoti prevedeno v slovenščino in s tem dostopno našim ljudem.

Medtem ko je prva knjiga Vojnih spominov obravnavala prvi dve leti vojne, se druga knjiga nanaša na obdobje 1942–1944. Začenja ga čas, ko je bil de Gaulle v Londonu in se v stalnih konfliktnih zavezniških voditeljih potegoval za svoj primat, za priznanje svojega odbora, kateremu je stal na čelu, in za obnovo francoske vojske in veličine Francije. Končuje pa se knjiga z osvoboditvijo Pariza avgusta 1944. Gre torej za obdobje, ki je bilo v drugi svetovni vojni nadvse pomembno, v katerem se je v vojni angažirala Amerika in ko

se je vojna sreča preobrnila na stran zaveznikov. Zato nam de Gaullovo pričevanje obnavlja spomin na močno pomembne vojaške in politične dogodke tistega časa. Tako sledimo pripravam na invazijo v Evropi, pripravi na izkrcanje zaveznikov v severni Afriki in izkrcanju samemu, pa invaziji v Normandijo in južni Franciji, spremljamo dogodke okrog kapitulacije Italije, pa zmage zavezniških sil na evropskem bojišču, ki so se končale z osvoboditvijo Pariza. V tem času je prišlo tudi do potopitve francoskega ladjevja, deloma v lukah severne Francije, kjer so se Francozi, zvesti Pétainu, upirali zavezniškemu izkrcanju, deloma v Toulonu, kjer so patrioti ladje sami potopili, da ne bi prišle v roke Nemcem. Na vsa ta dogajanja se nanaša pričevanje de Gaulle, ki se drugih dogodkov v Evropi in svetu (na primer na Balkanu) dotika le mimogrede. De Gaullovo pričevanje nam morda sicer ne pove kaj izredno novega, vendar pa nam v novi luči osvetljuje dogajanja v svetu, zakulisne spletke, nesoglasja med zavezniki in prizadevanje Amerike in Anglije, da bi sicer trmaste de Gaulle povsem spravile pod svoj vpliv. Zlasti odnosi Amerike do de Gaulle in do Francije so večkrat nerazumljivi, ne glede na to, da si je tudi Churchill predstavljal vsotvar s Francijo drugače, kot pa se je kasneje odvijala. De Gaulle se nam kaže kot odločen, neizprosen politik, ki mu je osrednje vodilo skrb za veličino Francije, čeprav je jasno, da se je smatral za voditelja bojujoče se Francije in ni trpel niti ugovorov niti raznih zakulisnih mahinacij z drugimi osebnostmi. Prav to generalovo nepopustljivo stališče in njegova odločnost ter premočrnost nam omogoča, da lažje razumemo sedanje ravnanje Francije in stališča de Gaulle, ki so do zavezniških načrtov tudi v sedanjem času prav tako nepopustljiva. Tedanje ravnanje de Gaulle in tedanje izjave kažejo politiko po vojni, njegovo sedanje ravnanje pa mnogo bolj razumemo, če beremo de Gaullovo pričevanje.

Gre torej za zanimivo knjigo, ki bo koristila ne samo politikom in zgodovinarjem (za te ima knjiga še drugi del, kjer je objavljena vsa dokumentacija k spominskemu, prvemu delu knjige), temveč vsem, ki jih zanimajo vprašanja druge svetovne vojne, francoske politike in sploh Francije. Ta druga knjiga pa je morda bolj kot prva zanimiva za povprečnega bralca, ker mu odkriva zakulisna dogajanja, ki so sicer širši javnosti malo znana. Ta dogajanja, ki jih v svojih spominih razkriva de Gaulle, kažejo, kako je mogoče z dosledno, nepopustljivo borbo in z odločnim zavzemanjem za jasna stališča uresničiti postavljene cilje. Seveda vsebuje knjiga tudi de Gaullovo sodbo o svojih sodobnikih, izraža pa tudi njegova stališča do raznih svetovnih problemov. S temi de Gaullovimi stališči se seveda ne moremo vedno strinjati. Tudi marsikatera njegova sodba moramo sprejeti s pridržkom. Moti nas tudi to, da je de Gaulle leta 1944, ko se nikakor ni mogel več sklicevati na nepoučenost, odlikoval Dražo Mihajlovića in mu pošiljal tople pozdrave in vzpodbude, pa čeprav so se Mihajlovič takrat, kot je zapisal sam de Gaulle, že močno majala tla pod nogami. Kot celota pa je vendar tudi druga knjiga teh vojnih spominov francoskega predsednika dragoceno pričevanje o zadnji vojni, pričevanje, ki ga ne smemo prezreti.

Partizanska ljudska pesem

Hrepenenje

Tam med nageljni v svobodi,
milo pesem mi zapoj
in če vetrič jo prinese,
srečna bom do zvezd nocoj.

Kje vasica je domača,
kje planina, svet krasan,
kje so polja in gozdovi?

Tam, kjer vriska partizan.
Vse okrog je le tujina
in za nas sočutja ni;
ti edina domovina
naša sveta misel si.

Napisala Slava Mlekuž
v taborišču Schnefeld-
Sachsenhausen, b/Oranienburg

Partizanske lutke

Partizansko lutkovno gledališče to je bilo nekaj edinstvenega v zgodovini partizanstva. Bila je to samonikli zamisel članov Centralne tehnike CK KPS. Leta 1944 so ga ustanovili v Črmošnjicah. Nato je leseni pionir Jurček s svojimi junaškimi dogodivščinami in potegavščinami razveseljeval borce partizanskih brigad in prebivalstvo Bele krajine, predvsem pa še pionirje. Tja doli do Delnic in Srbskih Moravic na hrvaški strani je prišlo lutkovno gledališče in želo navdušenje. Koliko smeja je bilo na račun preplašenega hitlerjevega, fašista in belogardista ter oskubljenega orla, pa tudi junaških partizanov in pionirja Jurčka!

Toda vsaka lutka, vsak delček gledališča ima pravzaprav svojo zgodovino. Glavne lutke je izrezal iz lesa pokojni akademski kipar, partizan. Lojze Lavrič. Za dolgo-nosega fašista in brezzobega belogardista je izdelal osnutke Nikolaj Pirnat. Barve so dobili iz Trsta, karton za kulise so prinesli partizanski kurirji s Stajerskega. Kostume je izdelala Mima Pajkova iz svile angleških padal. Vijake in podložke za prenosni oder so pobrali iz sestreljenih angleških letal, žeblice iz požganih hiš. Igrico za lutke »Jurček in trije razbojniki« je napisala slikarka Alenka Gerlovičeva, ki je tudi izdelala načrte za sceno. Sedaj pa lutke nemo počivajo v vitrini našega osrednjega Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani kot dokaz kulturne ustvarjalnosti v težkih časih našega boja.

Vojaška veda in tehnika

Sovjetske orbitalne bombe v vesolju?

Ameriški vojaški funkcionarji sodijo, da namerava Sovjetska zveza v vesolju vzpostaviti sistem orbitalnih bomb. Tako imenovani sistem frakcionalnega orbitalnega bombardiranja naj bi sestavljale atomske bombe-Zemljini sateliti, ki bi krožile prav nizko nad Zemljo (160 km), to pa zato, da jih ameriški radarski sistem ne bi mogel pravočasno odkriti. Američani trdijo, da so v Sovjetski zvezi doslej opravili vsaj trinajst poskusov z bombami te vrste. Prvih sedem menda ni uspelo, zadnjih šest poskusov pa je bilo uspešnih.

Koliko je vredno ameriško orožje?

Ameriško obrambno ministrstvo je vrednost vsega vojaškega sistema ocenilo na 202,5 milijarde dolarjev, kar pomeni po 1.000 dolarjev na prebivalca. Približno polovica tega zneska se nanaša na vrednost oborožitve — vojne ladje, letala, tanke, topove itd. (100 milijard dolarjev), medtem ko vrednost razne opreme znaša 43,8, vrednost raznih nepremičnin pa 38,7 milijarde dolarjev.

Tri četrtine vojaškega imetja je v ZDA, ena četrtina pa v drugih deželah ali na morju. Najbolj »bogata« je mornarica (79,9 milijarde dolarjev), nekoliko »revnejše« je letalstvo (72,8 milijarde dolarjev), kopenska vojska ima premoženja za 45,9 milijarde dolarjev, vse drugo (v skupni vrednosti 3,9 milijarde dolarjev) pa imajo agencije obrambnega ministrstva.

Nova sovjetska jedrska podmornica

Ameriški tisk poroča, da je sovjetska vojna mornarica pred kratkim dobila novo jedrsko podmornico. Oborožena naj bi bila s šestimi balističnimi raketami »SERB«. Podmornica je zelo velika, saj ima od 7.000 do 9.000 ton, in je menda zelo podobna ameriškim »polaris« podmornicam oz. britanski jedrski podmornici »Resolutions«.

Raketa »SERB« je dvostopenjska z raketnimi motorji na trdo gorivo. Dolga je približno deset, debela pa poldrugi meter. Menijo, da njen doseg znaša 2.000 km.

Mamutski tankerji

Na svetu je že 23 ladjedelnic, ki imajo naročila za ladje s preki 200.000 tonami. Izmed njih so po ena v Italiji, Danski in Norveški, po dve v Franciji, Veliki Britaniji, Nizozemski in Zahodni Nemčiji, štiri so na Švedskem, osem pa na Japonskem.

Hkrati s tem pa je na svetu le devet dokov, ki lahko sprejemajo tako velike ladje. Pet dokov ima Japonska, drugi štirje pa so v Evropi. Zgrajiti nameravajo še nadaljnjih devet dokov: dva na Japonskem, sedem pa v Evropi.

Kar zadeva ladjedelništvo, je Jugoslavija na trinajstem mestu. Največ ladij gradi ali jih ima naročenih Japonska (17.283.000 BRT), slede ji Švedska (3.820.000 BRT), Zahodna Nemčija (3.144.000 BRT) in Velika Britanija (2.981.000 BRT), medtem ko Jugoslavija gradi ali ima naročenih za 1.060.000 BRT ladjevja.

Skupinske jedrske bojne glave

Znano je, da rakete, ki smo jih poznali doslej, lahko nosijo le po eno jedrsko bojno glavo. Sedaj pa so se Američani lotili izvajanja načrta, po katerem bi rakete lahko ponesle s seboj tudi po več jedrskih bojnih glav hkrati. Tako na primer naj bi imela balistična medcelinska raketa »Minuteman« kar tri jedrske bojne glave, vsaka izmed njih pa moč 200 kiloton. Se dlje bodo šli pri podmorniški raketi »Poseidon«, ki naj bi imela celo deset jedrskih bojnih glav, vsaka izmed njih pa po 20 kiloton moči.

Predelava sedanjih raket pa je precej zamotana in draga zadeva, zakaj predelati morajo tudi izstreljevalne naprave in podmornice, ki so oborožene z raketami tipa »Poseidon«. So dajo, da bodo vseh sedanjih 1.700 balističnih strateških raket predelali in jih pripravili za izstreljevanje skupinskih bojnih glav šele v petnajstih letih.

Nove izraelske rakete

Po podatkih, ki jih navaja ameriški tisk, je mogoče sklepati, da Izrael v sodelovanju s Francozi dela na raketi »zemlja-zemlja« MD-660 (Marcel Dassault 1966). Ta raketa je za Izraelce kot nalašč, saj je mogoče z njo nadzirati vso dolino Nila do Asuana, Libanon, Sirijo in še del Saudove Arabije. Raketa je namreč učinkovita na razdaljah do 500 km. Imela pa bo navadno, lahko pa tudi jedrsko bojno glavo s močjo nekaj kiloton.

Novo raketo bodo uvedli v oborožitev izraelske vojske že v naslednjem letu, takrat pa bo Izrael menda imel tudi že svojo atomsko bombo.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Padel je na svoj dvajseti rojstni dan

Po prihodu bataljona borcev iz Slandrove brigade na Pohorje se je 4. novembra 1943 pri Črnihi mlakah bataljon združil z 2. Pohorskim bataljonom v Pohorski odred. Takrat je bil Boris imenovan za komandanta 1. bataljona tega odreda. Tiste dni sva se prvič srečala! Nisem pa mislil, da naju bodo dogodki v NOB tako tesno povezali in da bova skupaj sodelovala in odločala.

Štab 6. SNOUB Slavka Slandra je bil 29. oktobra 1944 v vasi Gumbišče. Tam sva bila tudi midva z Borisom (on dopoldne, jaz popoldne).

Boris je bil imenovan za komandanta, jaz pa za politkomisarja brigade. Težko sem se ločil od borcev bataljona, v katerem sem se do tedaj nahajal, pa tudi zelo nerad sem sprejel višjo funkcijo. Prijetno pa sem bil presenečen, ko sem izvedel, da je Boris postal komandant. Zaradi tega sem z večjim zaupanjem stopil v novo sredino, kjer pa sem se kmalu vživel.

Se isti dan je Boris sklical sestanek ožjega štaba, da bi se bolje spoznali, predvsem pa pogovorili o težavah in nalogah štaba. Se danes se spominjam, kako dobro je Boris poznal brigado; za vsako hibo je imel pripravljeno »zdravilo«. Nekajkrat je podčrtal enotnost v štabu in naše vedenje, ki mora biti zgled drugim borcem, kakor tudi brezkompromisen boj proti sovražniku.

Pošta v lopati

Težko vprašanje, kako neopazno prenašati pošto partizanom, je rodilo pri naših preprostih ljudeh mnogo zamisli. Na najrazličnejše načine so ukanili okupatorja. Tov. Miro Debevc iz Slavine pri Postojni je prišel na svojo zamisel. V ročaj svoje lopate, s katero je hodil vsak dan na delo, je zvrtil luknjo. Vanje je spravil ilegalno pošto in tako mnogokrat prenašal važna sporočila za partizane mimo sovražnikovih blokad in fašističnih stražarjev. Tako je pošta v lopati pravočasno prišla na določen kraj. Sedaj pa je ta lopata v Notranjskem muzeju v Postojni.

Boris je bil dober komandant in organizator. Znal je oceniti položaj in se o pravem času odločiti za to ali ono akcijo. Dobro pa je poznal tudi soborce, ki jih je zelo cenil.

Brigada se je tako rekoč nepretrgano borila s sovražnikom. Ze novembra 1944 smo napadli postojanko Kresnice. Sodelovali smo pri napadu na Kočevje. Nova naloga je bila napad na Opčine. Dostikrat pa smo se spopadli tudi z belogardisti.

Brigada je bila v težavnem položaju. Po nepretrganih bojih so bili borci utrujeni. Mraz je že krepko pritiskal, a borci so bili slabo obuti in oblečeni. Največja Borisova skrb v teh usodnih trenutkih je bila bojna morala in požrtvovalnost borcev. Zaradi tega smo bili neprenehoma med borci. Ko smo dobili nekaj obleke in obutve od nadrejene komande, je bil Boris najsrečnejši. Prepotrebno obleko je pravično razdelil med borce.

Boris je disciplinirano, vztrajno in z veliko mero odgovornosti izvrševal povelja višjih. Pri teh nalogah je prišla do izraza tudi njegova domiselnost.

Sredi decembra 1944. se je operativni štab 6. in 11. brigade s svojimi enotami premaknil na Kresniški vrh. V noči med 23. in 24. decembrom pa sta brigadi zasedli položaje okrog Vač, Spodnje in Zgornje Slivne. Tajno smo pripravljali prehod čez reko Savo. Boris se je zavedal težavnosti položaja in je zato skrbno pripravljel borce na ta prehod. Borci so se v dneh med 24. in 27. decembrom dobro najedli in kolikor toliko odpočili. Ze 27. decembra 1944 pa je naš štab sprejel nalogo od op. štaba 6. in 11. brigade, da mora po odredbi IV. op. cone vzpostaviti zvezo s cono in prevzeti določeno količino orožja za obe brigadi.

Kakor vedno se je Boris zelo resno lotil te naloge, ki pa je nismo mogli izvršiti zaradi sovražnikove ofenzive. Pri prehodu čez glavno cesto med Ljubljano in Trojanimi smo padli v močno sovražnikovo zasedo. Zasedo smo sicer razbili, toda cesto je prešla le polovica brigade. Boris se je odlo-

čil, da se naslednjo noč prebije nazaj k ostalemu delu brigade, kar nam pa ni uspelo. Nemci so cesto zasedli s tanki in blindami. Zato smo se morali umakniti na hribovje Kulovca. Z Borisom sva ostala sama s polovico brigade. Ze v borbi pri Kočevju je bil ranjen načelnik štaba brigade in se zdravil v neki bolnišnici. Operativni oficir brigade je bil pri drugi polovici brigade. V tej težavni situaciji pa je odšel na zdravljenje še pomočnik komisarja brigade. Zato sva se z Borisom odločila, da se prebijemo na Menino planino. To nam je tudi uspelo. Na Menino planino smo prišli v jutranjih urah 1. januarja 1945 in prinesli s seboj nekaj hrane ter pripeljal kravo. To je bilo vse naše premoženje. Na vrhu sva si želela srečno novo leto in se razšla s skupno željo, da bi bilo čimprej konec umazane vojne.

Nato je Boris poskrbel za zaščito taborišča, kuharjem pa naročil, naj skuhamo kosilo za borce. Toda nismo imeli sreče. Ze okrog 11. ure so nas napadli Nemci. Ističasno so bili napadeni tudi op. štabi 6. in 11. ter 13. brigada, ki so prišli tudi na Menino planino, za kar pa mi nismo vedeli. Boris ni čakal. Bil je znan kot izredno hraber mitraljezec. Z mitraljezom se je pognal na čelo enote proti

napadajočim Nemcem. Boj je trajal celo uro, preden nam je uspelo odbiti sovražnika. Kmalu nato pa smo se že združili z ostalim delom naše brigade, ki jo je vodil op. oficir, in se sveda zopet priključili operativnemu štabu.

To so bili hudi dnevi za brigado. Od Save pa do Menine planine smo se tolkli dan za dnem. Dolgo brdo, Suhi potok, Menina planina, Tuhinjska dolina... to je le nekaj imen krajev, kjer smo se bojevali, se prebijali naprej in se zopet umikali. V teh bojih se je Boris izkazal kot prav dober komandant.

Zaustavili smo se nad Tuhinjsko dolino. 21. februarja 1945 je v tej dolini pretrgal jutranjo tišino rafal iz mitraljeza. Boris je takoj skočil izza mize, kjer smo sedeli in načrtovali nadaljnji pohod brigade. Z daljnogledom je skrbno pregledal cesto in okolico. Cesta je držala iz Motnika v Kamnik. Ukazal je skupini borcev, naj takoj krenejo z njim v napad. Njegovo geslo je bilo: »Energičen napad z mitraljezom rešuje izid boja«. Tako je bilo tudi tega usodnega dne. Sovražnik je bil premagan, toda zadnja sovražnikova krogla je smrtno zadela borca in komandanta Borisa...

Padel je mlad dijak-petošolec, ki se je rodil leta 1925 v Zrečah pri Slov. Konjicah. Boris ni mogel končati gimnazije, ker se je že leta 1942 odzval klicu partije. Padel je na svoj dvajseti rojstni dan. Ni mu bilo dano, da bi doživel svobodo, za katero se je tako brezpogojno boril.

Ob 24. obletnici smrti Borisa-komandanta je spomin nanj še vedno živ.

ADI JEVSNIK-LVOV

Fotografija z vprašajem

Zbrali so se partizani in se slikali s skupino deklet, morda pa je fotograf posnel tudi kak odbor, najbrž nekje na Primorskem. Zgodilo se je poleti, vsekakor pa v toplem letnem času, morda 1943 ali 1944. Kje in kdaj točno pa ni znano...

Glede slike z vprašajem v 8. številki (26. februarja letos) smo dobili več odgovorov, kaj predstavlja.

Posneta je bila marca ali v začetku aprila 1944 na Prelozah v Brkinih, predstavlja pa štab Istrskega odreda. Od leve proti desni stoje: Rina iz Jursč, referent za prosveto in kulturo pri štabu, Maks Tomažič, načelnik obveščevalnega centra, Karlo Maslo, komandant odreda, Leon Klemenčič-Očka, komisar odreda, Jože Dovjak, referent za zveze, in Jože Muhič, komandir zaščitne čete odrednega štaba. Sedi Vladimir Vrhovnik, ki je padel 23. aprila 1945 na Opčinah kot kape-tan, član operativnega oddelka štaba 9. korpusa.

RESTAVRACIJA ,NA GRIČU' pri ČATEŽU p. BREŽICE

Nudimo odlična jedila v veliki izbiri in priznane pristne pijače; skupinska kosila po predhodnem naročilu. Restavracija je odprta ves dan od 0.0 do 4. ure.

Delovni kolektiv se toplo priporoča za obisk.

Lastnim otrokom sem bil stric

Od doma sem odšel 12. februarja 1942, nakar sem bil do 12. aprila ilegalce, tedaj pa sem odšel v partizane. Nato sem bil v Sercevijski brigadi, dokler me niso spomlad 1943 poslali na bolovanje na logaški okraj. Tam naj bi spremljal politične aktiviste in zbiral vojaški material.

Naše taborišče je bilo blizu Kalca na Kališah, med cesto in železnico Ljubljana-Trst. Blizu našega taborišča je bila tudi kurirska postaja. Vsak večer sem s tovariši hodil na sestanke po vaseh v okolici, nekoga dne pa smo imeli sestanek pri Kalcah na robu gozda sredi popoldneva. Sekretar Leopold Škraba-Vanja me je predstavil kot starega partizana Zvoneta. Res sem si pustil rasti brke in sem bil zato videti

22. decembra 1942 zaprl. Otroka sta ostala sama, nakar so ju železničarji odpeljali k njej na varno.

Od jeze in bolečine sem zaškrtal z zobmi, se prijel za pištolo in preklel izdajalce, nato pa rekel:

»Še nocoj jih moram videti!«

Vsi vprek so mi branili. Dejali so mi, da so v sosednji hiši prištaši bele garde in da bi bilo to zaradi tega nevarno. Moji otroci da se igrajo z njihovimi in bi jim povedali, če bi prišel. Toda zadržano sem se odločil, da pojdem. Ze skoraj dve leti me otroka nista videla in sem zato sklepal, da me ne bosta spoznala.

Našel sem si civilno obleko, vse mi je bilo preveliko in v njej sem se počutil kot maskara. S teo Franco sva se dogovorila, da bom trikrat potrkal na okno, ko pridem, otrokom pa bo rekla, da sem njihov stric.

Hči Slavica je bila stara nekaj več kot štiri leta, sin Zvonimir pa nekaj več kot dve. Sekretarja Vanjo sem zaprosil, naj mi da nekaj suhih sliv in čokolade, da ponesem otrokom. Naj mi ranjenci ne zamerijo, če smo te priboljške zbirali zanje, nekaj malega pa so jih dobili moji otroci.

Ko se je znočilo, sem odšel proti Kalcam. Poleg sliv in čokolade sem imel v žepu tudi bombe in pištolo. Razumljivo je, da sem se hiši bližal zelo previdno. Na ne-

bu je visel mesec in temni oblaki so se podili okoli njega.

Preden mi je Francka odprla, je odšla oprezovat na cesto. Nato sem stopil v kuhinjo rojstne hiše moje žene. Njen oče, stari Dolinar, med I. svetovno vojno je bil ujet v Rusiji, je pestoval mojo hči pri mizi, teta Francka je kuhala, sin pa se je igral pri štedilniku s poleni. Pozdravil sem s tujim glasom, saj sem moral premagovati ginjenost. Otroka sta mi odzvala z »dober večer, stric!« Dala sta mi rokici, hčer sem si dal v naročje, le sin se me je bal.

Nato sem otroka vprašal, kje imata mamico. Dejala sta, da so jo zaprli Italijani in da so bili tako hudi, da ji niso dovolili vzeti s seboj niti plašča.

Nato sem z veliko težavo vprašal, kje imata ateka. Sklonila sta glavi, pogledala najprej teto Francko in starega očeta in si brisala oči. Francka jima je rekla: »Temu stricu lahko povesta.« Nato mi je hči odgovorila, da pri tistih, ki so bolj pridni kot Italijani.

Postavil sem oba otroka na tla in stopil na vrt. Mesec je pravkar posvetil izza oblakov. Kot nikdar prej sem se tedaj počutil tujca na domači zemlji. Vsega je kriv fašizem, celo tega, da me otroci ne smejo spoznati kot očeta, sem mislil, stisnil zobe in sklenil, kako se bom bojeval do zmage.

ANTON KRAMAR-ZVONE

Spredaj sedita od leve proti desni Anton Kramar-Zvone in kurir Pavle Strnad. Zadaj stoje od leve proti desni Ivan Simič-Jelen, Franc Popit in kurir Slavc, doma s Stajerske. Slika je bila posneta poleti 1943 v okolici Logatca.

JOŽE BOHINC-BRANKO:

SMRT OB SAVI

V poletju 1944 so se belogardisti utrdili v nekaterih območjih Gorenjske, med drugim zlasti v nekaterih krajih kranjske ravnine. Na tistem območju so imeli kar več postojank: v Kranju, v Smledniku, v Voklem in v Cerkljah. Na teh točkah so okrepili svoj položaj. Strahovali so ljudi, podili so se od hiše do hiše in s čudno propagando ustvarjali zmedo. Izdajali so se za prave zastopnike slovenskega naroda ter se postavljali v bran cerkve in vere, češ, da sta v nevarnosti pred komunistično brezbožnostjo. Ljudje se še spominjajo prizorov, ko so jih po maši lovili okrog cerkve in jim pridigali, strahovali in grozili. S svojo propagando ropotijo in idejno revščino so v vrtočnem egoizmu hoteli potegniti za seboj čimveč ljudi. S tem so sami dokazovali, da je njihov položaj brezupen. Kljub temu pa so pridobili na svojo stran še precej omahljivcev z zatiranjem, da so zaščitniki vere in da so pravi zastopniki naroda, ki bodo izbojevali zmago. S takimi teorijami so zbuiali zasmeh in pomilovanje. Uporabljali so najbolj barbarske metode, da bi s tem zasejali še večjo zmedo in se masčevali nad poštenimi ljudmi, ki niso odobravali čudnega početja. V avgustu 1944 so skupaj s skupino črne roke ubili na Gorenjskem več aktivistov; nekatere kar v hiši ali pa so jih zvalili iz stanovanja ter jih ubili zunaj. Izropali so tudi več kmetij pristašev OF in aktivistov. Naša zgodba nam pripoveduje resničen dogodek, ki se je zgodil 26. avgusta 1944 v Trbojah pri Kranju.

Noč po dogodku pri Mlinarjevih je bil sin Jure ves iz sebe. Omotičen je blodil sem ter tja in se na vso moč trudil zbrati misli, pa ni nič pomagalo. Poskušal se je spomniti sinočnih dogodkov, a pred očmi so mu vstajale le čudne, pošastne prikazni. Ni se mogel prav dobro zavedati, kaj se je pravzaprav zgodilo. Le slutil je nekaj strašnega in morečega, kar ga je navdajalo z obupom. Očeta so ugrabili in ga s silo odvedli. Skozi špranjo senika je videl temne sence, ki so ga obkolile in privlekly iz hiše. Med njimi je videl tudi mater, kako se je očeta ome-moglo oklepala. Nekdo jo je sunil s puškinim kopitom v rebra, da je omahnila. V splošno zmedo se je mešal jok mlajših bratov in sestre. Končno so pošastne sence izginile z očetom.

Čez pol ure je izza vode začul dolg in zategel strel, ki ga ni hotelo biti konca...

To je vse, česar se je Jure mogel spomniti. Obupnih blodenj in omotične nezveste se je kmalu otresel in se počasi osveščal. Končno je spoznal vso težo dogodka: nad Mlinarjevo domačijo se je to noč zgnel belogardistična drhal obeh sosednjih postojank skupaj s posebno skupino črne roke ter z belogardističnim poveljnikom Kajfežem na čelu.

Mlinarjeva domačija je stala na samem pod strmim bregom tesno ob Savi. Dva klanca sta vodila k hiši: prvi se je vijugal iz vasi mimo prostranega pašnika skozi pas smrekovega gozda precej položno proti savskemu Grabnu, drugi pa se je strmo spuščal naravnost na dvorišče. Bregovi so bili porasli z gosto, sočno travo. Na zgornjem koncu poslopja je zijala tedaj globoka, peščena vdrtina v bregu, koder se je pred desetletjem zaradi prehudih nalivov utrgal zemeljski plaz in zadušil s svojo težo devet glav živine.

Hiša je čepela tik ob vodi, tako, da se je zadnja stran opirala na skalnato škarpo nad rakami. Trdni temelji so bili potrebni, ker drugače bi deroča voda, ki je poganjala mlinska kolesa, izpodkopala že zrahlijani mlin. S procelne strani se je prišlo v nizko vežo in od tam na desno v hišo, na levo v klet, naravnost naprej pa po strmih stopnicah v mlin. Na nasprotni strani dvorišča, ravno vstric hiše, je stalo gospodarsko poslopje s hlevi, kaščo in senikom. Očitno je v Grabnu manjkalo prostora zato so graditelji silili v breg in postavljali ob vodi kamnite škarpe, da deroča tok ni odnašal zemlje.

Okolica se je že pogrezala v črno temo in obrisi hiše in dreves so postajali čedalje bolj medli. Le enakomeren šum je polnil Graben. Valovi so se divje zaganjali v jez, drli čezenj in se penili za podolgovatim slapom ter izginjali v vrtnčistem loku. Vmes so pokukale prve zvezde. Izginili so še zadnji oblaki in noč je postajala svetlejša.

Malu nad jezom sta iz skrivališča med grmovjem pod skalo potegnili aluminijast čoln partizan Gobar in šestnajstletni skojevec in partizan Branko, Mlinarjev Jure. Čoln so uporabljali kurirji za prehod preko Save. Hitro je preplul vodni tok in že sta se prišleka izkrcala na levem bregu Save. Po-

časi in previdno sta se približala k hiši. Domobranci so tamkaj pogosto postavljali zasede in pol cele ure prežali na partizane.

Mlinarjev Jernej ju je sprejel precej vznemirjen. Prepričan je bil, da tudi to noč čepi zaseda v bližini. Opozarjal je na nevarnost in svaril, da se v tem času ni varno bližati hiši. Po kratkem pomenku je Gobar nadaljeval pot k četi, ki je bila namenjena na Primorsko. Družina je ostala v hiši. Vse se je pripravljalo k počitku; ura se je bližala deseti. Mlinarjevi so bili utrujeni, saj je v avgustu na polju največ dela. Le oče Jernej je še bedel, sklonjen nad mizo in z zanimanjem prebiral partizanske vesti, ki mu jih je prinesel Gobar. Poročilo o izkrcanju zavezniških sil so ga navdale z upanjem. Kakor zamaknjen je strmel nad papirji ter na zemljevidu meril pot do Berlina.

Mlinarjevi mami to noč ni bilo do spanja. Razmišljala je in čakala, da bo lahko izbruhnila na dan z besedami, ki jih je že dolgo s težavo premagovala. Naveličala se je večnega ponavljanja obljub o koncu vojne.

»S tem nesrečnim upanjem vse-skozi slepimo sami sebe. Nič ne verjamem, da bo kaj kmalu bolje. Najpreje nas bodo izropali, nazadnje pa vse pobili. Saj nam venomer grozijo, da ne zaslužimo drugega kot strel, ker smo banditi.«

Očeta je zadela vsaka materina beseda v živo. Že dolgo ni imel nobene mirne noči. Odkar pa so se domobranci vgnezdili v obeh sosednjih vaseh, mu ni bilo več ob-stanka. Slutil je, da ga hočejo spraviti s poti. Zadnje vesti, ki mu jih je prinesel Gobar, pa so ga ohrabril.

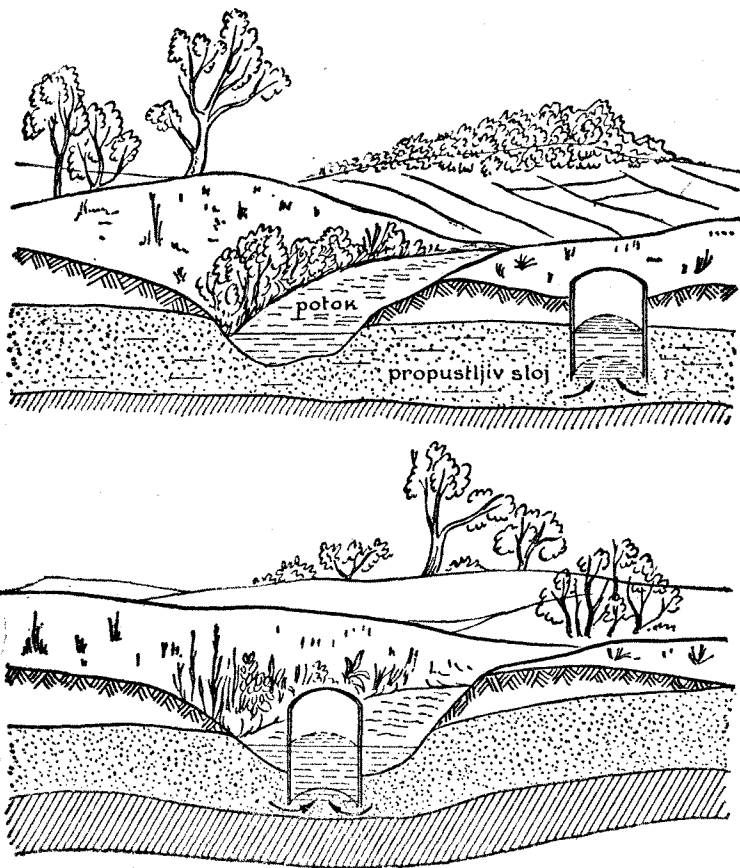
Jure je med tem že odšel čez dvoriščno temo v senik. Tudi za njim so belogardisti vztrajno stikali, pa ga niso našli, ker je odšel k partizanom. Preje pa je bil na terenu dalj časa sekretar skojev-ske organizacije, ki je prizadela sovražniku precej skrbi in nadlog. To pot pa je z Gobarjem prispel iz bataljona začasno na teren z nalogo, da oživi delo skojevskih organizacij v vaseh ob Savi.

Jure je razmišljal o novi nalogi, ki mu jo je zaupal rajonski komite SKOJ. Bil je prepričan, da bo treba zadeti v živo. Poznal je dosti pogumnih mladih fantov in deklet, skojevcev s terena, ki so sovražniku že marsikatero zagodili.

V hiši je že ugasnila luč. Zadnji se je spravil v posteljo oče Jernej.

Nadaljevanje prihodnjic

Prehrana v naravi

Vodnjaki

Kadar nameravamo ostati dalj časa v kraju zunaj naselij, je prav, če si napravimo zasilen vodnjak.

Jez na potoku. Potok oziroma potoček zajezimo s kamni, vejami, važami itd. in napravimo odvodni kanal (žleb), po katerem teče voda kakor iz vodnjaka. Pred jezom se voda zbira kot v rezervoarju in se hkrati čisti.

Prečiščevalni vodnjak (gl. slika). To je jama, ki jo izkopljejo kakšnih 40 do 50 cm od roba potoka ali reke. Površinska voda potem pronica v ta vodnjak skozi sloj, ki ga loči od potoka, in se čisti. Stene jame lahko ogradimo s kamni, vejami, deskami ipd., vodnjak lahko tudi pokrijemo. Tak vodnjaki so še posebno koristni, če je površinska voda motna ali če teče skozi območje, ki je okuženo z radijsko-biološko-ke-mičnimi sredstvi.

Zajetje vode v potoku (sl. 190). Podoben vodnjak lahko napravimo tudi v samem potoku (ali reki): sod brez obeh dnov potisnemo v dno potoka. Voda teče vanj skozi pesek ali grušč in se pri tem čisti.

Prihodnjic: zajetje izvira.

L. Hočevar-Meglič:

Srečanje z vlasovci

Bilo je leta 1945, meseca marca. Okrog desete ure dopoldne sem prišla s Mirja in stopila skozi obok v rimskem zidu v Snežiško ulico. Takoj na levo ob ograji hiše, v kateri je bil včasih belgijski konzulat, je stala velika skupina mladih fantov v tuji uniformi. Razgovarjali so se v ruščini, glasno in vznemirjeno. Ustavila sem se in prišla bližje. Takoj so se vsi obrnili proti meni. Takoj od teh mladih vojakov vprašam: »Kdo ste? Odkod prihajate? Rusko govorite.« Tedaj pa se ta fantič vzravna pred menoj, položi roko na srce in ponosno reče: »Mi, Hitlerjugendi!«

»Vi, Hitlerjugendi?« sem vzkliknila in z ogorčenjem rekla: »Vi, Hitlerjugendi, saj ste vendar ruska mladina.« Odgovor: »Njet, mi Hitlerjugendi!« In kaj delate vi tu, tako daleč od vaše domovine, od svojih ljudi? »Mi borimo kontra komunistov«, mi odvrne z že tišjim glasom. »Tu živimo Slovani, nas so okupirali najprej Italijani in zdaj Nemci,« pravim.

Takoj so se pojavili trije vojaki v tuji uniformi in me odpeljali v Srednjo tehnično šolo, kjer so me zaprli v neko sobo v prvem nadstropju. Med potjo je nekdo zaklical: »K stjenke s nej!« Nisem vedela, kaj to pomeni in da je bilo namenjeno meni. Takoj so mi pregledali torbico in vprašali za najnujnejše podatke. Tam sem bila zaprta 4 dni.

Kmalu po aretaciji je prišel k meni v sobo rusko govoreči vojak in mi na dlani prinesel sedem cigaret. Odklonila sem jih, češ da bo zanje prikrajšan on sam. On pa je tiho rekel: »Cigareta vam je sedaj potrebna. Vzemite!« Prižgal mi je cigareto in pustil vžigalice.

Vse tiste dni so prihajali k meni mlajši in starejši vojaki, vsi so lepo govorili rusko in nekateri tudi ukrajinsko. Po dolgih letih se mi je zdelo miho slišati spet ukrajinski jezik. Vsi pa so prihajali z eno samo željo, kako priti do naših partizanov. Jaz sem se dobro zavedala svojega položaja, da ne morem nikomur več pomagati, in seveda tudi nisem vedela, kdo je bil iskren v svoji prošnji. Tudi so povpraševali, kakšne so novice z bojišč in če bo vojna še dolgo trajala. Nekoga sem vprašala, če ve, zakaj so me zaprli, pa mi je tiho povedal, da zato, ker sem govorila proti Hitlerju. Vpra-

šala sem ga še, kdo so ti mladi ljudje, ti otroci, kako so prišli v Hitlerjevo vojsko in sem k nam. Povedal je, da so bili nenadoma zajeti. Izpraznili da so Nemci vasi, ljudi pa odpeljali v Nemčijo. Starejše na delo, otroke v nekakšna vzgajališča. To so zdaj tisti otroci!

Z isto ljubeznijo kakor cigarete so mi prinašali tudi hrano, ki je bila sicer preprosta, pa zelo okusna. Med nami se je razvilo neko sočutje, ki ni bilo izgovorjeno.

Moje najtežje ure v samoti so bile večerne ure. V sobi je bilo temno in hladno. Toda že prvi večer, morda tako okoli desete ure zaslisiš pod mojimi okni prekrasno rusko petje. To je bil koncert! Bil je pravi pevski zbor z ubranimi glasovi. Peli so domoljubne in ljubezenske pesmi. Dolgo so peli in žalostno je bilo njihovo petje ali pa se je meni tako zdelo, ker sem bila ganjena nad toliko pozornostjo in sem bila sama polna žalosti. To se je ponovilo vse tri večere in vsakokrat so peli druge pesmi in tudi kozaške. Nobene pa ni bilo vesele. Kako rada bi se bila približala oknu, pa se nisem upala, da bi jih ne izdala. Toda, ko so drugi dan prišli k meni, sem se jim previdno zahvalila. In vsaki dan sem dobila po sedem cigaret.

Četrti dan so prišli in me odpeljali v stavbo nasproti Tehnične šole, poleg rudarske fakultete. V prvem nadstropju v sobi me je čakal nek oficir in mi velel, naj se vsedem k njegovi mizi. Potegnil je predse polo papirja in vzel nalivno pero. Začelo se je zaslisevanje. Prosila sem, da mi dovoli, da ga vprašam, zakaj sem bila aretirana. Odgovoril mi je, da jaz to sama najbolje vem. »Govorili ste našim vojakom, da se ne smejo boriti proti komunistom. Vi ste sejali malodušje med našo vojsko in to ni bil prvi primer; videli so vas tudi v mestu in kavarni, ko ste govorili z našimi ljudmi.

Nato je prešel na komunizem. Rekel je, da se vsi varamo, da komunizem v praksi ni tisto kar je v teoriji. O komunizmu nisem mnogo vedela. Pri nas do vojne o komunizmu nismo niti mnogo slišali. Zdaj pa smo prizadeti zaradi italijanske in nemške okupacije naše domovine. Italijani so pribrumeli in začeli aretirati naše ljudi, posebno inteligence. Naši ljudje

so bežali v gozdove. Nemci so preseljevali naše družine v Nemčijo ali kam drugam. Po italijanski okupaciji so Nemci stegnili svoje grabežljive roke čez vso našo domovino. Mi se prištevamo k veliki slovanski družini; zdaj pa pri nas ni prostora, da bi se mogli boriti še za kaj drugega kakor za obstoj.

Ves čas najinega razgovora je nekaj pisal. Potem pa je vzel polo, da naj jo preberem. Bilo je pisano z rusko pisavo. Povedala sem mu, da pisane ruske cirile ne morem prebrati. Prebral mi je sam, in položil predme da podpišem. Nisem hotela podpisati, ker obtožnica ni ustrezala resnici. On pa je rekel: »Slabo za vas, če ne podpišete.« »Ne podpišem, ker ne ustreza resnici,« sem odgovorila.

V tistem hipu pa, kakor da sem zaslutila, da se mi bo zgodilo nekaj hudega, spregovorim, kakor da nisem jaz: »Gospod oficir, mar niste vi avtor knjige Kontra razvejdaka?« Takrat on plane pokonci in reče: »Kako vi to veste?« »Nič ne vem gospod oficir,« sem rekla. »Oprostite, jaz sem namreč pred nekoliko meseci brala neko rusko knjigo, ki sem jo bila dobila v knjižnici in sem jo vzela samo zaradi dialogov, ker je bila lahka za čitanje v ruščini. Zdaj, pa, ko vas slišim govoriti, se mi je nenadoma zazdelo, da sem vas že nekoč slišala...« Vsedel se je nazaj k mizi, vzel list papirja, nanj nekaj napisal in rekel: »Zelo mi je žal, toda prepustiti vas moram vaši policiji.« Pozdravil je in odšel.

Po hodnikih v tej stavbi in po hodnikih v Srednji tehnični šoli sem videla toliko mladih ruskih žena; nekatere so se mi zdele še otroci. Toda skoro vse so bile v »drugem stanju!« Vse so nekam hitele in med njimi je bilo vznemirjenje. Zasmilile so se mi. Če bi me bili tisti trenutek izpustili, bi bila prvo vprašala, če jim lahko kaj pomagam.

Kakor sem kmalu ugotovila, oficir ni za menoj poslal tudi svoje obtožnice. Poslati pa me je moral tja, ker so že prej javili, da so me aretirali in naši so se takoj o meni informirali. Poslal je za menoj samo tisti list papirja na katerega je bil napisal nekaj besed.

Ko sem prestopila prag naše policije, sem srečala dva moja dobra znanca. Ko sta videla v kaki družbi prihajam, sta hitro obrnila obraz. Jaz pa sem se ju tako razveselila, da mi bo morda mogoče po enem ali drugemu sporočiti mojim ljudem, kje sem... Na policiji so me zaprli v nek WC, kjer so bile že 3 pripornice. Na zaslisevanje so me odpeljali že naslednji dan. Bilo je zelo zanimivo in nič razburljivo. Zaslisevanje ni bilo ostró, bolj prizanesljivo. Najprej so omenili moje aretacije pri Vlasovcih, potem, komu sem nosila hrano na sodišče in v vojašnico. Koga sem skrivala v mojem stanovanju, koga odpeljala iz viške šole, koga odpravila v partizane, komu sem izročala pisma za Brecljo.

Hrano sem nosila v vojašnico svojima bratoma, ki so ju tam zaprli Italijani; na sodišče sem nosila hrano ljudem iz vasi, kjer sem doma; iz viške šole nisem nikogar odpeljala. Pisma za Brecljo sem oddajala njemu osebno.

»Kje osebno?« se je zadržal nad menoj. »Tam, na njegovem stanovanju,« sem mu rekla. Najprej sem govorila: »Brecelj kupuje od mene neko hišo v Zgornji Šiški. Lastnik je v Ameriki in jaz upravljam to hišo; in moje ime prihajajo pisma zanj, in jaz mu jih nosim.«

Kar naenkrat nekdo dregne zaslisevalca, mu nekaj pošepče. Ta me vpraša, zakaj sem hodila tolikokrat na Corpo D'Armata, ko so bili Italijani tu. Res sem bila tam skoraj vsak dan. Italijani so mi rekli, da me vržejo pri enih vratih ven, pri drugih pa pridem nazaj. S svojim jezikovnim znanjem in s čutom, kakšna krivica se nam godi, sem si dosti upala reči. Mnogo mojih rojakov je bilo poslanih v internacije pred pričetkom ofenzive na Rog. Ljudi je bilo treba reševati. Tudi moj brat je bil med njimi. Včasih je bilo dovolj, če sem rekla, da je bila edina krivda teh ljudi, da so tako nesrečni, da so se rodili v tistih krajih. Ali pa sem rekla, da mi-

slim, da bi tudi oni tako postopali kakor jaz, če bi se njim zgodilo, da bi jih okupirala tuja vojska. Niso bili vsi fašisti! »Ne dajte, da bi za vami ostali grdi spomini,« sem pripomnila. In dostikrat sem čutila, da so me razumeli. In spomini so mi splavali nazaj, v leto 1942.

x x x x

Ko se je začela velika ofenziva na Dolenjskem, so Italijani ustavili pošiljanje paketov našim ljudem v internacije. Koliko naših ljudi je bilo tam doli! Treba jim je bilo pomagati! Sama, ne da bi se s kom posvetovala, sem šla na italijanski Rdeči križ in prosila, naj nam dovolijo, da smemo spet pošiljati pakete v internacije. Poslušali so me in njihova sovražstva nisem občutila. Oči so mi bile polne solz in glas mi je trepetal, ko sem prosila. Rekli so mi, naj pridem po odgovor drugi dan. Ko sem prišla, je bilo vse pripravljeno. Bila sem pismeno, pooblaščenca, da smem zbirati in odposiljati vagonске pošiljke v italijanska taborišča. Toplo sem se jim zahvalila.

Novico sem takoj sporočila na občinski urad v Velike Lašče. Že naslednjega dne se je oglašil pri meni nekdo. Menim, da je bil župan Paternost. Domenila sva se, kako bomo akcijo organizirali. Vse je prevzel on. Pakete so zbirali od Kočevja do Grosuplje. V Ljubljano so prihajali vagoni, polni paketov za naše internirance v Italijo. Vagon so vsakokrat zavozili na stranski tir. Pregledovala sem te pakete in jih bolj povezovala. Cigarete sem kupovala sama, konzerve in druge stvari pa mi je dajal trgovec Anton Kranjc, ki je takrat imel špecijsko trgovino na vogalu Gregorčičeve in Igriške ulice. Vse to sem dodajala paketom. Vsakokrat sem naredila seznam paketov in vse kar je bilo potrebno, pa sem nesla na italijanski RK. Tam so mi vsakokrat dali dovoljenje za odposiljatev v Italijo. Nihče od italijanske strani mi ni mogel očitati, da sem s kom v zvezi.

Nekega dne mi nekdo vrže v stanovanje majhen listek: »Prišli smo iz Padove, smo na Viču, ne vemo kam gremo, pridite. Vinko.« Pograbila sem plašč in odšla. S seboj sem v naglici vzela cigarete in konzerve. Ljudje so mi povedali, da so interniranci v šoli. Mnogo jih je bilo pri oknih. Vprašam za Vinko. Nisem dobro vedela, kateri Vinko naj bi to bil. Kmalu se prikaže pri oknu. Seveda Vinko, saj sem ga že enkrat videla! Treba ga je rešiti, je šlo skozi moje mozgane; treba je rešiti te ljudi! Ko se je stražnik oddaljil od svojega mesta, sem zaklicala Vinku, naj se pripravijo na beg. Vsi so izginili od oken. Kmalu pa so se vrnili. Jaz jim dam znamenje z roko naj počakajo in grem proč okoli hiše. Ko pridem nazaj, rečem stražniku, če bi šel malo na eno stran, da se tam prepejajo. Hitro je stopil... Vinko je prvi skočil skozi okno in jo ucvrl mimo mene proti mestu. Za njim so skakali drugi. Bila sem v zadregi. Kaj naj storim? Toda vsi so šli svojo pot, nihče me ni iskal, saj tudi ni bilo časa! Tudi jaz sem hitro stopila za prvi vogel... Pri drugi tramvajski postaji se je pri zidu tiščal Vinko. Stopila sva v tramvaj. Sprevednik me je spoznal od prve vožnje, pa dala sem mu znamenje, da nisem sama in je brez besed šel naprej po vozu.

14 dni je bil Vinko pri meni. Po dnevi je bil večinoma na strehi, ker sva se vsaki trenutek bala, da pride poltcija za nama. To je bilo v Igriški ulici št. 3 v petem nadstropju. Izohod na streho je bil iz mojega hodnika. Po težkih 14 dnevih je Vinko Žužek, poznejši borec XIV. divizije, odšel v partizane. Spremila sem ga kolikor je bilo mogoče, daleč. Tiho sva hodila. Vinko je bil bled in zelo zaskrbljen. Na poti proti Šentvidu se nama je pridružila neka mlada ženska, nekaj zamrmrala in šla pred nama. Ko se je začelo močno mračiti, sem jaz zaostala. Še sem šla za njima dokler ju ni vzela noč... Žalostna sem se vrnila in bila sem v velikih skrbih dokler ni bil skrivnostno vržen listek v moje stanovanje, da je srečno prišel na določeno mesto.

Po zaslisanju na policiji so me vrnili v celico. Po dobrih desetih dneh je prišlo povelje, naj se pripravimo na odhod. Zbrali smo se pred vhodom v Šubičevi ulici. Stražnik je prebral seznam. Bilo nas je 20. Ko pa nas je še sam preštel, nas je bilo samo devet. Nastalo je razburjenje. Stala sem blizu tega stražnika in ga prosila, da naj pogleda, če morda ni napaka v zaporednih številkah. In res je bilo tako. Manjkala je štev. 18. Mahnili smo jo peš skozi temno mesto proti zaporom na Poljanski cesti. Tam je že vse spalo. Polegli smo kamor smo mogli. Zjutraj mi je prva prišla na proti pripornica Zofka Korčecova. Takoj za njo je prišla Nada Kodela-Robežnikova z Viča. Tudi Mara Kraljeva je bila tam. Ona je več pripornicam naredila portrete za spomin. Zaslisevanja tam ni bilo. In že po nekaj dneh je prišel ukaz, naj se pripravimo za odhod. Sušljalo se je, da gremo v Ribnico na prisilno delo. Ko so nas »prignali« na kolodvor, seveda ne na postajo, ampak tja nekam k skladiščem, smo že ujeli neke čudne napovedi, da se je v Ljubljani ustanovila neka vlada. Nekateri so nam že svetovali, naj pobegnemo, toda tega ni storil nihče. In tako smo se sredi noči odpeljali proti Ribnici. V Ribnici so nas potisnili v neke velike kletne prostore, kjer je že spalo dosti ljudi, sodeč po glasnem spanju, samih moških. Razpršili smo se med pogradi in iskali mesta kamor bi se do jutra lahko naslonili. Zjutraj sem se zbudila poleg spečega grškega delavca. Ko sem se potem ozrla proti zgornjemu pogradu, nad mojo glavo, se mi je nasmehnil ing. arhitekt Vinko Glanz.

Drugi dan so nas porazdelili po zasebnih hišah. V sobi nas je bilo sedem. Spet sem bila skupaj z Zofko in Nado. Dela za nas ni bilo več. Hrano so nam dali Nemci. Bili so z nami zelo vljudni in so nas spraševali, kaj je novega. Bili so že zaskrbljeni in svoje ranjence so tudi že odpeljali. Nekdo jutro pa je prišel ukaz, naj se pripravimo, da odidemo proti Ljubljani. Odločno sem se uprla tej odredbi. Morda sem slutila nevarnost. Prigovarjala sem vsem, najbolj pa Zofki in Nadi, da bi ostali v Ribnici. Ribnica bo prej osvobojena kakor Ljubljana. Mislila sem prositi dr. Janeza Oražna, ki je bil šef zdravnik tamkajšnje ambulante, da bi nas sprejel kot bolnice v ambulante bolnice. Toda nihče se ni dal pregovoriti. Vsem se je tako mudilo nazaj v Ljubljano. Vedela sem, da ima Nada majhnega otroka in vedela sem tudi, koliko se je trudila pri delu za OF. Prav tako tudi Zofka. Zanju je bila pot nazaj še bolj nevarna. Ostala sem skoro sama v Ribnici. Tam sem dočkala svobode.

x x x

Po desetih dneh sem se vrnila do Velikih Lašč z lojternim vozom, ki ga je vozil nek italijanski partizan. V Laščah sem želela obiskati sestro in svaka, ki sta takrat žalovala za sinom edincem dijakom, ki je malo prej padel v partizanih. S težkim srcem se je bližala njihovi hiši pod kolodvorom. Vse je bilo tiho, večna vrata zaprta. Sestro in moža sem našla težko bolna v postelji.

Oba sta imela visoko vročino, nohte in ustnice pomoderale. Čez dva dni sem zbolela tudi jaz. Tudi jaz sem bila »plava«. Srce pa mi je strahotno razbijalo. Ležali smo vsi trije in čakali smrti. Postrežbe nobene, nikjer nobenega človeka ni nikjer zdravnika. Pa smo okrevali, vročina je popustila, srce se je umirilo.

Sestra mi je povedala, da se je večkrat zgodilo, da je iz gozda prišel k njim kak bolan partizan in se najprej ulegel na klop pred hišo. Tudi on, da je imel modre nohte in ustnice. Seveda so ga hitro vzeli v hišo, že zato, da ga ne bi kdo videl. Ko je partizan po nekaj dneh okrevljal, se je vrnil v gozd.

V Ljubljano sem se vrnila z ambulantnim vozom. V Vel. Laščah sem dobila posebno dovoljenje za odhod. Bila sem še bolna in slaba in nisem mogla v Ljubljani uživati tistega razkošnega veselja, ki je tam tiste dni vladalo. Poleg tega sem bila že v Laščah zvedela, kako zverinsko sta bili pod Turjakom umorjeni Zofka in Nada in ta vest me je še bolj potrla.

induplati

Industrija platnenih izdelkov
Jarše, pošta Domžale –
Jugoslavija
Telefon 72-010 — telex 31315-YU-IP1

ŠOTORI ZA TEHNIČNO UPORABO IN CIVILNO ZAŠČITO

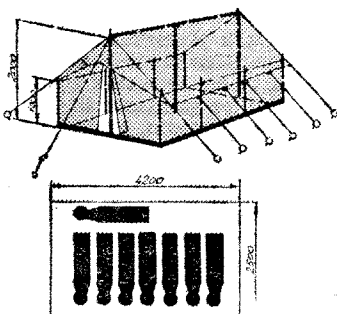
OSMEREK

Šotor OSMEREK je iz bombazne tkanine, vodonepropustno impregniran in barvan z oljivo sivo (SMB) barvo.

Šotor OSMEREK je brez dna.

Ogrodje šotora je iz močnih aluminijevih cevi.

Svetujemo vam, da postavite šotor podrete in zložite, pazite, da bo suh. V primeru, da ste šotor podrli v deževnem vremenu, skrbite za to, da ga boste najkasneje v 24 urah razgrnili in posušili.

Da ne bi pozabili

V zadnjih mesecih, po sovjetskem posegu po češkoslovaški samostojnosti, so se tudi v sosedni Bolgariji oglašali tisti, ki se jim še vedno cedijo sline po Makedoniji. Nastopajo s starimi, prežvečenimi trditvami o bolgarstvu Makedonije, o tem, kako je bolgarska okupacijska vojska dejansko osvobodila svoje brate in kako je bila ta vojska fašistična samo na zunaj. Podobno gonjo poti Makedoncem so bolgarski birokratski krogi, zdaj že obsojeni (vsaj navidezno!) od sedanje bolgarske uradne politike, sprožili tudi leto 1948. Po tem lahko sklepamo, da taka miselnost živi v delu Bolgarov vsaj stoletje, le da svoje želje kitijo z različnimi zastavami, kakor pač nanese.

Razumljivo je, da so na gonjo odgovorili najprej Makedonci, potem pa tudi drugi državljani Jugoslavije. Med drugim je pred kratkim pred Sboranjem SR Makedonije akademik Mihajlo Apostolski, med NOB komandant glavnega štaba Makedonije, zdaj pa direktor Zgodovinskega arhiva Makedonije, predlagal, naj Jugoslavija uradno zahteva od Bolgarije izročitev upokojenega generala Ivana Marinova kot vojnega zločinca.

Ivan Marinov je bil med vojno komandant 15. bolgarske pehotne divizije, ki je okupirala bitolski okraj v Makedoniji in se tam bojevala proti NOV. Razumljivo je, da se je do polkovniškega čina v carski armadi dokopal z zvesto službo, v katero je spadalo tudi protikomunistično prepričanje in najbrž ne samo prepričanje, ampak tudi delovanje. 15. bolgarska divizija je zagrešila po Makedoniji številna hudodelstva, za katere je neposredno odgovoren Marinov. Zato je bil pri nas že leta 1945 tudi uradno proglašen za vojnega zločinca kot 441 v seznamu.

Po preobratu 9. septembra 1944 je postal Marinov kljub vsemu vrhovni poveljnik vojske, ki se je bojevala na sovjetski strani proti Nemcem. Leta 1949 je postal veleposlanik Bolgarije v Parizu, zdaj pa živi kot upokojenec v svoji vili na planini Vitoša blizu Sofije.

Kakšna je bila vloga bolgarske okupacijske vojske — čeprav se je v njenih vrstah, tako kot v vseh drugih podobnih vojskah, bojevala tudi množica zapeljanih in prisiljenih — se vidi iz podatkov, ki jih je takoj po končani vojni zbrala Jugoslovanska državna komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njegovih pomagačev. Po teh podatkih so Bolgari v Srbiji in Makedoniji od 1. januarja 1942 pa do septembra 1944 zagrešili:

Če seštejemo število postreljenih, obešenih in pokanih ter primerjamo s številom do smrti pretepenih, potem ugotovimo, da je vsak drugi usmrčen umrl med mučenjem. Tako visokega odstotka žrtev med mučenjem ne poznamo najbrž nikjer drugje na svetu in v nobeni vojni. Prav tako je zelo veliko število pohabljenih in ranjenih ter mučenih, ki so imeli srečo, da so ostali živi. Te številke govore, da je bila bolgarska okupacija hujša kot nemška ali italijanska, saj so oboji zadovoljili v glavnem le s streljanjem in zapiranjem mučenih, pohabljenih in ranjenih je bilo manj posilstva pa so bila razmeroma redka.

Ko primerjamo te številke, nam postane slika bolgarske okupacije več kot jasna. Tisti pa, ki bi jo radi oblekli v plašč strpnosti in osvobodilnih težej, so skrajno nerasumni in predrzni ponarejevalci zgodovine, ki obenem s svojim podcenjevanjem obveščenosti in razgledanosti ljudi kažejo lastno duhovno revščino.

ŠORLI SREČKO, BL. DOBRA-VA 10

PREDLOGI RESOLUCIJ ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Mednarodno sodelovanje bivših borcev

V Carigradu bo letos od 1. do 8. maja seja generalnega sveta Svetovne federacije bivših borcev (FMAC). Za to sejo je Zveza združenj borcev NOV Jugoslavije predlagala 5 resolucij. In to:

O spoštovanju suverenosti in neodvisnosti narodov. V tej resoluciji naglašajo, da z zaskrbljenostjo ugotavljajo, da se te pravice kršijo z direktno oboroženo intervencijo, uporabo sile in z različnimi oblikami pritiska veseli.

Za uspeh v pogajanjih o Vietnamu, v kateri poziva udeležence četverne konference v Parizu, da čimprej končajo pogajanja in sprejmejo miroljubno ureditev spopada v Vietnamu, poziva pa tudi vse udeležence odporniških gibanj, vojne žrtve in njihove organizacije, da se prek javnosti in vlad svojih dežel zavzemajo za tak izid pogajanj in za mir v Vietnamu.

Proti zastaranju vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti. V tej resoluciji ZZB NOV Jugoslavije pozdravlja konvencijo proti zastaranju vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti, ki jo je sprejela generalna skupščina OZN na svojem XXII. zasedanju. Opozorja, da so mnoge prizadete dežele zainteresirane na izvajanju te resolucije in upa, da bo tudi ZR Nemčija upoštevala načela OZN v svoji zakonodaji.

Mir v sredozemlju. V zvezi z nevarno situacijo v sredozemlju spričo, izraelsko-arabskega spopada, poziva vsa združenja članice, FMAC, posebno tiste iz sredozemskih dežel, da vplivajo na svoje vlade in se zavzemajo za miroljubno ureditev spora in za ustavi-

3851 oseb so postrelili;
42 oseb so obešili;
122 zaklali;
4445 oseb do smrti pretepli;
969 oseb so usmrtili na razne druge, krute načine;
12.149 oseb so internirali;
24.093 oseb so poslali v razna taborišča;
23.753 oseb so aretirali;
2446 oseb so izgnali iz bivališč;
904 ženske so poslali;
15.070 oseb so ranili ali pohabili;
26.892 oseb so mučili;
25.049 hiš so požgali;
2319 hiš so porušili drugače;
31.842 glav živine so nasilno odvezli;
7452 ton hrane so nasilno odvezli;
18.791 kosov pohištva so nasilno odvezli.

Sporočilo iz groba

Svetla litrska steklenica, z velikim zamaškom iz plute. V njej je zvit s pisalnim strojem popisani list. Za njo pa visi fotografija — lesena baraka partizanske bolnišnice »Pavček« izpod Male Kope. V bližini te bolnišnice so po osvoboditvi izkopali trupli dveh partizanskih borcev. Ob njiju so našli svetlo steklenico. Popisan papir v njej nam vse razloži.

Tu, v svobodni slovenski zemlji, počiva Maks Kobal, borec Bračičeve brigade še z enim tovarišem. Oba sta umrla hudo ranjena v partizanski bolnišnici Pavček 6. oktobra leta 1944.

To sporočilo iz partizanskega groba je danes v muzeju NOB v Slovenjem Gradcu.

Kočevski muzej NOB hrani dragocen časnik, prvo številko »Partizana«, informacijskega vestnika, ki ga je izdal štab Zidanskovega bataljona 1. 1942 na osvobodjenem ozemlju Kočevske. Tu je ohranjen najstarejši časnik NOB, ki je izhajal na Kočevskem. Njegova prva številka je izšla 28. maja leta 1942. List poziva slovensko ljudstvo na neustrašeno borbo proti okupatorju. Prinaša že tudi poročila z domačih bojišč, prve uspehe 2. bataljona na vsem področju od Kolpe do Gotenice in Štalcerev, od koder so partizani pregnali okupatorja. List tudi omenja, da je bataljon priredil že dva kulturna večera na osvobodjenem ozemlju, ki se ju je udeležilo 2000 ljudi.

Zgodba očeta Zagodeta

V vitrini oddelka NOB v Posavskem muzeju v Brežicah je pismo, naslovljeno na nekega Brežičana. Zahvala za poslani paket. Nato preberemo: »Včeraj, ko sem prejel Vaša zdravila, sem se spomnil, da je 28. In na 28. oktobra so nas odgnali. To je ravno celih 9 mesecev, odkar smo v prisilnici, s katero ne bomo nikdar zadovoljni in tudi biti ne moremo. Narod se zaveda tako, da je kar čudno. V Breslauu (Šlezija) čujete po ulicah več poljsko in slovensko kakor pa nemško... Hrana je slaba, odrasla oseba dobi na dan 20 dkg kruha in še krompir ter špinačo in salato. In to vse brez vsake zabele... Kraj je tu zelo pust in zmerom mrzlo. Mi že ves teden ne moremo kuriti sobe zaradi otrok. Kdaj bo žito dozorelo? Krompir moramo že sedaj izkopavati, čeprav najlepše cvete in je debel komaj tako kot orehi. Če bo šlo tako naprej, bomo ves krompir pojedli do zime. Kaj pa bo potem, tega se vsak odrasli zaveda. Kdaj bo že tega konec? Pozdravite mi vse! Upajmo še na boljše čase, ki sigurno pridejo, kakor uvidevajo tukaj vsi, da bo...«

Ob robu še pripis: »Samo iz enega lagerja je pobegnilo nad 100 oseb.« In podpis: Ivan Zagode. Pod pismom so tri fotografije. Na prvi iz leta 1940 je oče Nagode, krepak možakar s 118 kilogrami. Na drugi je Nagode po trimesecnem bivanju v taborišču. Za 27 kilogramov je že shujšal v treh mesecih. Tretja slika pa pokaže očeta Zagodeta kot moža, ki sta ga že skoraj sama kost in koža. Globoko vdrti oči pa razočevajo njegovo težko življenje v krutem pregnanstvu.

Oče Zagode se je ob osvoboditvi še vrnil v domači kraj, v Brežice, s svojo družino, toda celega leta ni več dočkal v osvobodjeni domovini.

Toda to ni samo napisana zgodba očeta Zagodeta in njegove družine. To je zgodba tisočih družin, vseh 34.000 izseljencev iz Posavja, ki so jih Nemci preselili leta 1941 tja v daljno Šlezijo, na Saško in Württembergsko.

Darilo jetnika Josipa Broza

V muzeju narodne osvoboditve v Mariboru hranijo nož, ki ga je tovar. Tito poslal v znak hvalečnosti nekdanjemu pazniku mariborske jetnišnice Čehu. Ta je bil v službi v kaznilnici takrat, ko je bil tu zaprt Josip Broz. Tov. Čeh je bil vodja ambulante in je vedno na spreten način izpeljal, da so se

Nobeno delo, ki ga je izvršil človek v prilog svobode, torej v prilog kulture, ne izgine za vekomaj, ne ogenj ga ne more za vekomaj pokončati, ne meč!

Ivan Cankar

lahko v ambulanti sestajali politični jetniki, ker so bili drugače strogo ločeni po samicah.

Nož je doživel pozneje še burno usodo. Paznik Čeh je namreč stanoval v kaznilniški stanovanjski hiši, ki so jo porušile bombe. Po vojni je nož izkopal globoko izpod ruševin. Kot drag spomin na tovariša Tita ga je izročil Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru in tako je dandanes to darilo nekdanjega jetnika mariborske kaznilnice tov. Tita kot dragocen zgodovinski predmet v prostorih tega muzeja.

Zogleneli puški

Izdajalec je imel svoje prste vmes. Leta 1944 so nemške esesovske čete obkolile hram v Podgorju pri Pišecah. Dva partizana sta bila v njem.

»Predajta se!« so vpili pobesneli nacisti.

»Nikdar!« je bil odgovor obeh mladih fantov, partizanov. Nemci jima niso mogli do živga. Zato so podtaknili rdečega petelina v streho hrama. Visoko je zagorel ogenj in razžaril večerno nebo. Toda partizanov ni priklical iz vinskega hrama.

Le njun pepel je ostal na pogorišču. In železni deli dveh zgorelih pušk. Tako sta raje živa zgorela, kot da bi se predala nacistom, partizanski obveščevalec Zdravko Gregl—Hrabri in njegov partizanski tovariš, za katerega pa nihče ne ve imena. O njunem junaštvu pa gre glas v Posavju. V Posavskemu muzeju v Brežicah pa visita na steni njuni zogleneli puški.

AVTOELEKTRO TOLMIN
nagraduje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Zahvala

ZB Trbonje vsako leto na dan žensk obdari svoje onemogle članice. Med njimi sem tudi jaz, ki sem že precej stara in onemogla. Tudi letos so se oglašili pri meni, z najboljšimi željami in lepim darilom, kar me je ganilo do solz. Za vse to in za darilo, ki sva ga dobila z možem za petdesetletnico skupnega življenja, iskrena hvala! Prav tako bi se rada zahvalila občinskemu odboru ZZB NOV Dravograd, posebno pa tovarišu Francu Bartu, za dragocena darila in prisrčno slavo, ki so nama ga priredili na dan zlate poroke.

Vaše človekoljubno delo nama daje priznanje, da niste pozabili na nas, ki smo vam bili v stiski na razpolago in v pomoč.

JERA IN MATEVŽ KASNIK
Trbonje 33, p. Trbonje

To je moj najlepši dan

Tudi letos je ZVVI Domžale organiziralo proslavo dneva žensk. Za prijetno razpoloženje so poskrbeli učenci osnovne šole Domžale ter harmonikar in kitarist, ki sta na plesišče zvabila tudi najstarejše žene. Trinosemdesetletna tovarišica Marija Vodopivec, ki je boju za svobodo žrtvovala pet borcev, je dejala, da je ta dan zanjo najlepši dan v letu. »Zberemo se in v mislih vračajo v tiste težavne dni in zadovoljne smo, če lahko ugotovimo, da žrtve niso bile zaman...« Z željo, da se drugo leto zopet snidejo, so se slavljenke v večernih urah vselele in zadovoljne razšle.

Za proslavo so prispevali denarna sredstva SZDL, ZB, RK, Društvo upokojencev in tovariš Marjan Vidmar, ki je osebnost daroval 25.000 starih dinarjev. Vsem imenovanim in upravi Usnjarske šole za brezplačen odstop prostorov, iskrena hvala!

Š. K.

Prilagajajte se današnjemu času. Tudi orel se je navadil na to, da ga ni več v kraljevskih grbih.

Winston Churchill,
britanski državnik

Mama, kam gremo...

Visoko pod vrhom Mrzlice sa-
meva Fojtova kmetija. Gornji
Fojt — pravijo domačini. Lična
hiša, gospodarsko poslopje, na-
okoli planine in gozdovi. Tu živi
del Fojtove družine. Gospodarja
ni, hčeri in en sin pa živijo drug-
je. Le mlajši sin Branko in več
kot sedemdeset let stara Fojtova
mama se peklita v teh strminah.
Včasih pride iz Zabukovice še se-
stra Mici in v troje gre nekam
laže.

Kratek in topel pozdrav, stisk
roke, prijazen obraz, in človek
takoji dobi občutek, da se vrti v
krogu dobrih, poštenih ljudi. No-
tranjost hiše je čista in lična. Na
mizi je tudi velik kmečki hleb, pa
še steklenica tepkovca; človek za-
loži, zazre se v dvoje rjavih očih,
ki so še zmeraj toplo prižgane,
zagleda se v fotografijo na steni;
krepak možak je tam, s črnimi
lasmi in brki, s trpkim in pre-
udarnim pogledom. To je slika
Martina Sevskega, nekdanjega go-
spodarja Fojtove kmetije. Zdaj ga
ni več. Ustrelili so ga. Še prej so
ga mučili. Hudo mučili, zakaj na
vsak način so hoteli izvedeti, kaj
več o bunkerju pod vrhom
Mrzlice, o partizanih prvoborcih,
ki jim je Martin tako rad kaj
pomagal. Orosijo se tople oči, glas
je tresoč, spomin se po odlomkih
počasi veže v celoto, v trpko in
žalostno povest, ki je popisana s
krvjo mučenega in ustreljenega
Fojtovega Tinčka.

»...To, kdaj smo dobili prvo
zvezo s partizani, se ne bi mogla

spomniti. Vem le to, da so prišli
k nam prvi med prvimi. Gori, ka-
kih tristo metrov nad hišo so si
pripravili bunker. Dobri fantje so
bili. Mož je ves gorel zanje. No-
sil jim je pošto v dolino in nazaj,
skrbel za hrano in sploh vse, kar
so pač potrebovali.

Nemci so silili vedno više. Po-
javili so se ogleduhi. Naše prija-
teljstvo s partizani je bilo zmeraj
tesnejše, ali nekeje globoko v meni
se je pojavil prvi strah: če pride
do izdaje, kaj se bo potem z na-
mi zgodilo?

Partizani so bili po večerih stal-
ni gostje. Nekega dne pa so ka-
kor strela z jasnega privihrali
Nemci, policisti, in to prav v tre-
nutku, ko je mož za partizane ku-
hal v kotlu kosilo.

— Kdo bo toliko pojedel? so
bili radovedni.

— Imamo vendar prašiče! je
rekel mož.

Srepečih pogledov so odšli; ven-
dar je bilo to prvo znamenje, ki
nas je spravljalo v negotovost.

Potem so večkrat prišli. Nekoč,
bilo je pozno pomladi leta dvain-
štiridesetega, so vdrl s strani, od
koder jih partizani niso pričako-
vali. Udarili so prvi strel. Večjih
žrtev ni bilo, le en policist je
imel krvavo roko.

Zdaj je prišlo tisto, česar sem
se najbolj bala: od moža so za-
hтеvali, da jim mora kazati pot
v dolino. Vsi smo vedeli, da je to
aretacija. In res je bila. Odgnali
so ga v celjski Stari pisker in
tam se je začelo zanj krvavo
trpljenje. Zverinsko so ga mučili,
toda moj Martin je bil trden mož.
Ničesar ni izdal. Že ko so ga
ustrelili, so nam dopovedovali, da
to ni res in, če jim jaz povem re-
snico o moževi pomoči, o parti-
zanih v bunkerju, ga bodo izpu-
stili. Vedela sem, da lažejo, in ko
ne bi imela otrok, udarila bi
Nemca v obraz, da bi pomnil,
kdaj je lagal pošteni slovenski
ženi.

Čakala sem, kdaj bodo še nas
pobrali in odpeljali. Pa tudi to je
prišlo. Bila sem nekaj bolna in

zato sem zjutraj malo poležala.
Nenadoma pa priletijo otroci.

— Mama, Nemci lezejo v breg!
Nemci? Torej so le prišli...

Bili so preboldski žandarji in
policisti. Visok žandar je planil v
hišo in mi na prsi nastavljal brzo-
strelko.

— Alo, baba, dvigni se, gremo v
dolino!

Rekla sem jim, da sem bolna,
pa niso marali o tem nič slišati.
Vstala sem in opotekaje hodila po
sobi. Mislimi sploh nisem mogla.
Vsi smo planili v jok: sestra Mi-
ci, otroci in jaz.

Z nasmehom so nam dejali, naj
si skuhamo zajtrk, jajca da so za
dolgo pot zelo primerna. Res sem
jih skuhalo, vse pa so pojedli
Švabi. Vsa splašena sem tekala
sem in tja, a kaj pametnega ni-
sem storila. Zato pa so se znašli
policisti. Davili so se s suhim
svinjskim mesom, pili jabolčnik in
žganje, v žepe so si tlačili orehe,
skratka, obnašali so se kakor prave
pijane zverine.

Nato se je glasilo povelje.

— Vsi ven!

Vsi smo morali na dvorišče. Tu
pa smo se srečali z groznim pri-
zorom: Nemci so v voz zapregli
dva vola, na voz nametali vse, kar
se jim je zdelo količkaj vredno,
za voz privezali pet krav in
telička. Eden izmed policistov je
strpal dva mala prašička kar v
kovček in vse skupaj vrغل na
voz. Zakričali so policisti, premak-
nil se je voz, za njim živina in za
živino jaz, sestra Mici in štirje
otroci od pet do štirinajst let
stari.

Pokalo mi je srce, v duši mi
je bilo, ko da mi gori, vsa sem
trepetala, otroci pa so me kar
naprej spraševali:

— Mama, kam gremo?...

Nisem jim mogla odgovoriti.
Tolažila sem jih, da bo vse dobro
in da naj bodo pridni.

Prišli smo v Prebold. Ljudje so
gledali to čudno procesijo in si
tiho šepetali:

— To so Fojtovi, izpod vrha
Mrzlice!

Zandamerijski poveljnik pa je
vame započil svoje oči:

— Mož je živ. In če priznaš, da
ste sodelovali s partizani, bo re-
šen mož, ti in otroci.

Vedela sem, da je lagal. Videla
pa sem tudi, da ni bilo v njego-
vih očeh niti trohice usmiljenja.
Niti takrat ne, ko so jokali otro-
ci in ga prosili, naj nam vrne
svobodo.

Romali smo naprej, v Celje. Tu
me je neki gestapovec še enkrat
zasišal. Dejal mi je, če bom go-
vorila resnico, bom v nekaj minu-
tah videla moža. Ni mrtev. Živ je
in čaka, kdaj se bo žena spame-
tovala in začela govoriti resnico.
Jaz pa sem molčala. Misli sem:
morda bo moj molk rešil vsaj
otroke. Ko pa bi imela toliko
moči, bi zasadila krvniku nož v
srce in tako maščevala moževo
smrt in naše trpljenje.

Tako pa se je usoda zapečatila.
Strpali so nas v vlak in šli smo
v taborišče, kjer smo ostali dva-
intrideset mesecev...

Fojtova mama si je pobrisala
solzo, skozi okno se je zazrla v
dolino, z obraza je vela utruje-
nost, zakaj v spominu je danes
prehodila vso tisto grozotno pot in
dolgo trpljenje žalosti in skrbi za
svoje, za domačijo pod vrhom
Mrzlice. Nato je nalila kozarec in
šepetaje povedala:

— V sebi pa nosim tiho zado-
ščenje: tudi mi, preprosti ljudje
izpod vrha Mrzlice smo dali svoj
delež za novo, svobodno domovi-
no...

„Slovenska žena v revoluciji“

Pod tem naslovom so v Kranju
odprli stalno republiško muzejsko
zbirko, ki nazorno prikazuje ve-
liki delež naših žensk v skupnem
boju naših narodov. Slovesna ot-
voritev je bila na predvečer 8.
marca in je tako dala letošnjemu
praznovanju dneva žena še pose-
ben poudarek. V sodelovanju z
Muzejem revolucije v Ljubljani in
z drugimi organizacijami je raz-
stavo pripravila in odprla Repu-
bliška konferenca za družbeno ak-
tivnost žensk Slovenije.

Tone Fajfar je ob tej priložnosti
govoril o revolucionarnem delu
žensk Slovenije med obema vojna-
ma, zlasti pa še v osvobodilnem
boju, ter o njihovih organizacij-
skih oblikah, ki so bile usklajene
z našimi splošnimi zasnovami no-
ve samoupravne družbe.

Predsednik občinske skupščine
Kranj, Slavko Zalokar, ki je v
imenu vseh družbeno političnih
organizacij Kranja prevzel razsta-
vo v varstvo, pa je izrazil prizna-
nje Kranju in še posebno kranj-
skim ženam, da je ta razstava v
Kranju, in dejal, da bo uspešno
zgodovinske spomenike tega me-
sta, kar je velikega družbenega in
turističnega pomena.

Razstava je razvrščena v sedmih
zaporednih prostorih in obsega
okrog 70 panojev z več kot 400 ori-
ginalnimi slikami in približno 300
dokumenti o revolucionarnem de-
lovanju slovenske žene. Prav tako

je prikazanih mnogo rekvizitov,
propagandnih in drugih sredstev,
oblačil iz koncentracijskih tabo-
rišč in drugo. Nazorno je prika-
zano obdobje delavskega in revo-
lucionarnega gibanja, začenši z
odkritimi boji proti Orjuni v Tr-
bovljah in tekstilnimi stavkami
1936. leta, ki so zajele okrog 8000
delavcev, v glavnem žensk, in raz-
gibalo legalno ter ilegalno politič-
no vrenje pred vojno, v katerega
so se žene vključevale zavestno in
organizirano.

Naravnost pretresljive pa so
mnoge dokumentacije in slike iz
časa osvobodilnega boja, v kate-
rem so ženske, kot je dokazano,
nosile veliko breme v zaledju pa
tudi v oboroženih enotah. Na mno-
gih dokumentih in slikah se dosti-
krat vidijo nekatera imena osred-
njih organizatorok ženskega protifa-
šističnega gibanja: Lidija Šentjunc,
Pepca Kardež, Vida Tomšič, An-
gelca Očepek, Anica Vipotnik, Mi-
ra Svetina in mnoge druge.

Kot je predvideno, bo razstava
na ogledu v teh prostorih Gorenj-
skega muzeja daljši čas. Zanima-
nje zanjo pa je veliko. Že prve dni
jo je ogledalo kakih 300 žena iz Sr-
bije, ki so bile na obisku v Slove-
niji. Prav tako je zanimiva in po-
učna za šolsko mladino, ki jo bo
obiskovala. Nedvomno pa pomeni
za Kranj ta zbirka tudi zanimivost
v turističnem smislu.

M. MAKUC

Partizanski mlin

V oddelku NOB belokranjskega
muzeja v Metliki so visoke žrnje
— ročni mlin z lesenim zobatim
kolesom. Legenda o njem nam po-
ve, da so ga že od leta 1941 korist-
no uporabljali partizani na Straž-
njem vrhu. V dolini ob Dobličici
in v Črnomlju so bili namreč Ita-
lijani in borci niso mogli do do-
linskih mlinov. Zato so morali z
vrečo koruze ali pšenice na rami
namesto v dolino kar navkreber,
v belo zidnico na Stražnjem vrhu.
Tu je partizanski ročni mlin kor-
istno opravljal svoje delo.

GOSTINSKO PODJETJE

„Zvezda“

Murska Sobota, Titova 10
gostišče, Lendavska 39.

nudi cenjenim gostom topla in hladna jedila, ter priznane in
najboljše pijače — tujske sobe.

Vsem, ki potrebujejo miru in zdravja priporočamo obisk Morav-
skih Toplic v bližini Murske Sobotne.

EN MESEC V MORAVCIH - LETO DNI ZDRAVJA!

INVALIDI — BORCI! Ko se odločate, kam letos na zdravljenje,
pridite v Moravce. Spoznali boste, da ste se odločili prav.

Skupščina ZVVI Koper

Invalidi so se zbrali na skupšči-
no 7. marca, od 220 jih je prišlo
170. Iz referata predsednika smo
zvedeli, da se je gmotno stanje
članov, vsaj nekaterih, precej
zboljšalo zaradi spremembe cen-
zusa in povečanja dodatka pa tu-
di zaradi priznavalnin. Okoli po-
lovica invalidskih upravičencev
sprejema invalidski dodatek, lani
si je to pravico pridobilo 35 inva-
lidov. 20 članov sprejema stalno
priznavalnino, pet otrok umrlih
invalidov pa štipendijo. Lani je 80
članov prejelo enkratno priznaval-
nino.

Največji lanski uspeh je bila iz-
vedba invalidskega tedna z osred-
njo točko, že tradicionalno tom-
bolo, kamor je prišlo nad 10.000
ljudi. Med tem tednom so člani
ZVVI obiskali vse invalide, ki se
zdravijo v Izoli Valdoltri in An-
karanu ter jih obdarili. Prav ta-
ko so obiskali vse, ki ne morejo z
doma zaradi bolezni ali starosti.
Take pozornosti je bilo vsega
skupaj deležnih nad 300 invalidov.

Prav tako so veliko naredili za
razvedrilo in športno udejstvova-
nje invalidov. V Kopru deluje
športno društvo »Invalidi« z več
sekcijami. ZVVI je društvo pod-
prla z denarjem. Nad 100 invali-
dov se je udeležilo tudi izleta v
Opatijo, Pulo in Poreč.

Letos bodo pri podjetju »Slav-
nik« ponovno sprožili vprašanje
olajšav za invalide. Težji naj bi
bili plačevanja vozne povsem
oproščeni, nižje kategorije pa naj
bi imele popust. Za zdaj ima
»Slavnik« popust 50 odstotkov za
vse invalide toda samo na črti
Koper—Senedela—Šalara.

Številni invalidi so še zaposleni
s polnim delovnim časom. Skup-
ščina je prepričana, da je potreb-
no doseči, da bodo imeli invalidi
skrajšano delovno dobo in da naj
bi se jim eno leto s polno zapo-
slitvijo štelo za 15 mesecev pokoj-

ninske dobe. Ta olajšava naj bi
veljala za vse kategorije invali-
dov, tudi z nižjim odstotkom de-
lovne nezmožnosti.

Veliko so govorili tudi o po-
stopku v zvezi z izplačevanjem
odškodnine za delo med vojno v
Nemčiji za tiste, ki so bili tja od-
gnani kot italijanski državljani,
odškodnino pa so jim plačali na
podlagi sporazuma med Italijo in
Zahodno Nemčijo. Predlagali so,
naj bi vso zadevo izročili našim
pravnim izvedencem, ki bi jo pra-
vično uredili. Veliko vlog za to
odškodnino so namreč zavrnil
brez utemeljitve.

Tudi letos so načeli vprašanje
doma invalidov in upokojencev,
kjer bi se člani shajali ter se za-
vezali za načelo javnosti pri pode-
ljevanju priznavalnin in urejeva-
nju drugih zadev borcev in inva-
lidov.

ALBERT KLUN

Granate iz Tržiča

Ročna granata iz dveh želez-
nih cevi z aluminijasto cevko, na-
polnjeno s smodnikom v sredini
in posebnim usnjenim jermenom
za pritrjevanje na pas, najdemo v
muzeju NOB v Tržiču. Zanimiva
je že sama granata, toda mnogo
bolj je še zanimiva zgodba delav-
nice, v kateri je bila izdelana. To
je bila delavnica v Tržiču, v kateri
so popravljali orožje Kokrškega
odreda. Skrita je bila med skala-
mi nad Kajzarjevo gubo pri Sv.
Ani. Šest ljudi je delalo v njej.

Imela je najrazličnejše orodje,
med njimi celo varilni aparat. V
tej delavnici so izdelovali ročne
bombe, in celo brzostrelko ter po-
pravljali orožje. Poleg tega pa so
izdelovali še kotle in lonce za ku-
hanje. Material je dostavljalo de-
lavstvo predilnice in tovarne kos
in srpov. Delavnica je imela celo
telefonsko zvezo s Tržičem in oko-
lico in je delovala vse do osvobo-
ditve.

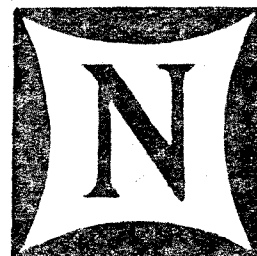

nama

POSEBNA POSILJKA
ŠIVALNIH STROJEV
»BAGAT«
V POSLOVALNICAH
NA-MA

BAGAT šivalni stroj »SLAVICA« vam omogoča: ravno in krožno šivanje,
heftanje, cik-cak šivanje in vezenje, obrobljanje, entljanje, vezenje s po-
močjo okvira, šivanje gumbov in obšivanje gumbnic, slepi šiv ter
avtomatsko vezenje okrasov s pomočjo specialnih bakelitnih pleščic.
Prirejen je na električni pogon. Posebna žarnica vam pravilno osvetljuje
delovno površino.

Oglejte si šivalne stroje »BAGAT« v naših poslovalnicah in prepričajte
se o njihovi kakovosti!

„Po poteh partizanske Ljubljane“

Odbor za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« (v nadaljnjem besedilu: odbor) razpisuje v počastitev obletnice osvoboditve mesta Ljubljane manifestativno-tekmovalno prireditev:

XIII. POHOD »PO POTEH« PARTIZANSKE LJUBLJANE

PROGRAM PRIREDITVE

SOBOTA, 26. aprila 1969

Manifestativni pohod »Po poteh tovarštva in spominov« na 10.000 m dolgi progi za moške, ženske in mešane skupine pionirskih odredov nižjih razredov osnovnih šol občin Ljubljane (od 1. do 4. razreda) v organizaciji občinskih zvez prijateljev mladine ljubljanskih občin.

SOBOTA, 10. maja 1969

1. »Štafeta zmag« 3 x 1000 m za mladinske moške ekipe, ločeno za šole II. stopnje, za osnovne telesnovzgojne organizacije in za vse druge osnovne organizacije;

2. »Štafeta zmag« 3 x 600 m za mladinske ženske ekipe, ločeno za šole, za osnovne telesnovzgojne organizacije in za vse druge osnovne organizacije;

3. »Tek prijateljstva« na 4226 m dolgi progi za moške domače in inozemske mestne reprezentance.

NEDELJA, 11. maja 1969

1. Manifestativni pohod »Po poteh tovarštva in spominov« na 10.000 m dolgi progi za moške, ženske in mešane ekipe za vse osnovne organizacije, šole II. stopnje, odrede predvojske vzgoje ter za ekipe enot JLA in Milice (v nadaljnjem besedilu: organizacije);

2. manifestativni pohod »Po poteh tovarštva in spominov« na 5000 m dolgi progi za moške, ženske in mešane ekipe pionirjev in mladine višjih razredov osnovnih šol (od 5. do 8. razreda);

3. tekmovalni pohod »Partizanski marš« na 25.000 m dolgi progi za moške ekipe za vse osnovne organizacije, odrede predvojske vzgoje ter za ekipe enot JLA in Milice (v nadaljnjem besedilu: organizacije);

4. tekmovalni pohod »Partizanski marš« na 8000 m dolgi progi za ženske ekipe za vse osnovne organizacije.

TEKMOVALNI POGOJI

1. »ŠTAFETA ZMAGE« 3 x 1000 m
Pravico nastopa imajo tekmovalci, rojeni v letih 1948 do 1955 Obvezen zdravniški pregled!

2. »ŠTAFETA ZMAGE« 3 x 600 m
Pravico nastopa imajo tekmovalke, rojene v letih 1951 do 1956 Obvezen zdravniški pregled!

3. »TEK PRIJATELJSTVA« 4226 m
Za vsako mestno reprezentanco lahko nastopijo 4 tekmovalci, za plasma reprezentance pa se upoštevajo samo prvi 3 tekmovalci. Pravico nastopa za mesta iz SFRJ imajo tekmovalci, rojeni leta 1952 in prej. Obvezen zdravniški pregled! Zmagovalna reprezentanca je tista, ki zbere najmanjše število točk s tem, da se točkujejo tekmovalci po vrstnem redu prihoda v cilj od 1. do številk za dnega tekmovalca, ki pride v cilj.

4. »PO POTEH TOVARŠTVA IN SPOMINOV« 10.000 m
V vsaki ekipi mora nastopiti 5 udeležencev oz. udeleženk. Pravico nastopa imajo vsi, ki so rojeni leta 1960 in prej.

5. »PO POTEH TOVARŠTVA IN SPOMINOV« 5000 m
V vsaki ekipi mora nastopiti 5 pionirjev — pionirk oz. mladincev — mladink. Pravico nastopa imajo učenci in učenke višjih razredov osnovnih šol.

6. »PARTIZANSKI MARŠ« 25.000 m
V vsaki ekipi morajo nastopiti 3 tekmovalci. Pravico nastopa imajo tekmovalci, rojeni leta 1951 in prej. Obvezen zdravniški pregled!

7. »PARTIZANSKI MARŠ« 8000 m
V vsaki ekipi morajo nastopiti 3 tekmovalke. Pravico nastopa imajo tekmovalke, rojene leta 1952 in prej. Obvezen zdravniški pregled!

OMEJITVE

1. V »Partizanskem maršu« za moške ekipe ne morejo nastopiti atletske organizacije iz mest, ki niso sodelovale v »Teku prijateljstva«.

2. Atleti, ki so za preteklo sezono uvrščeni v disciplinah od 1500 m do 10.000 m do vključno 20. mesta v tablicah, ki so jih izdale republiške atletske zveze, ter smučarji-tekači, ki jih je Smučarska zveza Jugoslavije za preteklo leto uvrstila v I. kategorijo, lahko nastopijo v »Partizanskem maršu« samo za svojo atletsko oziroma smučarsko organizacijo.

3. Ekipe šol, šolskih športnih društev in drugih organizacij na šolah II. stopnje lahko nastopijo v »Štafetah zmag« samo v skupini šol II. stopnje.

ZDRAVSTVENA SKRBE

Za vse tekmovalce oz. tekmovalke, ki nastopijo v kategorijah, za katere je obvezen zdravniški pregled, je potrebno hkrati s prijavo dostaviti zdravniško potrdilo, iz katerega mora biti razvidno, da so tekmovalci oz. tekmovalke sposobni za tekmovanje v prijavljeni kategoriji.

Zdravniška potrdila za tekmovalce oz. tekmovalke za obe »Štafeti zmag« in za obo »Partizanska marša« lahko izdajajo vse vojne, obratne in šolske ambulate ter ambulate zdravstvenih domov.

Zdravniška potrdila za tekmovalce v »Teku prijateljstva« lahko izdajajo izključno športne ambulate.

Zdravstveno osebje na progi, ki ga postavi organizator, ima pravico prepovedati nadaljevanje tekmovanja vsakemu udeležencu tekmovanja, če sodi, da bi nadaljevanje tekmovanja škodilo zdravju tekmovalca oz. tekmovalke.

PRIPRAVE TEKMOVALCEV IN UDELEZENECV

Odbor za pohod bo izdal navodila za pripravo tekmovalcev in udeležencev za posamezne kategorije. Organizacijam svetujemo, da čimprej sestavijo ekipo in določijo vodje ekip, ki naj prevzamejo tudi skrb za pripravo članov ekipe.

TEKMOVALNE PROGE IN URNIK PRIREDITVE

Proge za obe »Štafeti zmag« in za »Tek prijateljstva« potekajo po ulicah v središču mesta, proge za vse druge kategorije pa še po kolovozih, cestah in poljskih ter gozdnih poteh.

Proge za vse kategorije bodo potekale po istih poteh kakor v letu 1968.

Na progah za obe »Štafeti zmag« in za »Tek prijateljstva« bodo pred tekmovalci vozili spremljevalci teka, vse druge proge pa bodo vidno označene.

Odbor si v pripravi izredno slabega vremena pridržuje pravico do spremembe posameznih delov proge za obo »Partizanska marša« in za obo pohoda »Po poteh tovarštva in spominov« še tik pred samim tekmovanjem s tem, da bo vse nastopajoče vidno opozoril na nastalo spremembo.

Ura pričetka tekmovanja za posamezne kategorije bo javno objavljena najkasneje do 7. maja 1969.

PRIJAVE

Prijave, ki morajo vsebovati priimek, ime in letnico rojstva tekmovalca oz. tekmovalke, udeleženca oz. udeleženke, zdravniška potrdila, kjer so le-ta zahtevana, in navedbo tekmovalne kategorije oz. pohoda, se pošiljajo oz. osebno oddajajo na naslov: Odbor za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«, Ljubljana, Komenskega 7.

Prijavitelji morajo v primeru, da prijavijo več ekip za »Štafeti zmag«, »Partizanska marša«, »Tek prijateljstva«, prijaviti vsako ekipo s posebno prijavo.

Odbor bo sprejemal prijave do 5. maja 1969 do 12. ure. Dokaz za pravočasno odpremo prijave po pošti je datum poštnega pečata: 4. maj 1969.

Vsem organizacijam, ki bodo do zgoraj navedenega roka poslale prijave, bo dostavil odbor na njihov naslov navodila v zvezi s tekmovanjem oz. udeležbo.

Odbor bo sprejemal naknadne prijave, ki jih bodo osebno predložili predstavniki prijavitelja kakor sledi:

— za obe »Štafeti zmag« v petek, dne 9. maja od 15. do 18. ure,
— za »Tek prijateljstva« v petek, dne 9. maja od 15. do 18. ure;
— za obo »Partizanska marša« v petek, dne 9. maja od 15. do 18. ure;
— za obo pohoda »Po poteh tovarštva in spominov« pa v petek, dne 9. maja od 15. do 18. ure, v soboto, dne 10. maja od 9. do 22. ure in v nedeljo, dne 11. maja od 6. do 9. ure.

Naknadne prijave bo sprejemal odbor v prijavni pisarni tekmovalne komisije v prostorih Kazine na Trgu revolucije 1.

GRADE

Zmagovalne ekipe v obeh »Štafetah zmag« ločeno za šole, telesnovzgojne in druge organizacije zmagovalne ekipe v obeh »Partizanskih marših« in zmagovalna mestna reprezentanca v »Teku prijateljstva« prejmejo naslov: Zmagovalec pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane« za leto 1969. Zmagovalna mestna reprezentanca v »Teku prijateljstva« prejme kip »ilegalca«, zmagovalne ekipe v vseh drugih tekmovalnih kategorijah pa isto spominsko plaketo v trajno last. Društva in tretjeplasiране ekipe v vseh tekmovalnih kategorijah pa prejmejo srebrno oz. bronasto spominsko plaketo.

Člani prvoplasiranih ekip v obeh »Štafetah zmag« ločeno za šole, telesnovzgojne in druge organizacije, člani prvoplasiranih ekip v obeh »Partizanskih marših« in prvoplasirani tekmovalci v »Teku prijateljstva«, prejmejo zlato, člani drugoplasiranih ekip in drugoplasirani tekmovalci srebrne, člani tretjeplasiiranih ekip in tretjeplasiirani tekmovalci pa bronaste spominske plakete.

Vse ekipe v obeh »Štafetah zmag« prejmejo štafeto palico, s katero tečejo, v trajno last kot spominsko darilo.

Vsi udeleženci obeh »Partizanskih maršev« in »Tek prijateljstva« prejmejo spominsko diploma.

Praktična darila prejmejo:

— v »Partizanskem maršu« za moške ekipe člani prvih petih ekip iz vrst atletskih organizacij, člani prvih petih ekip iz vrst drugih telesnovzgojnih organizacij, člani prvih petih ekip iz vrst enot JLA in Milice ter člani prvih desetih ekip iz vrst drugih organizacij.

— v »Partizanskem maršu« za ženske ekipe članice prvih desetih ekip;

— v »Teku prijateljstva« prvih petih ekip.

Odbor bo takoj po slovesnem zaključku prireditve izbral dvajset števil iz obeh manifestativnih pohodov »Po poteh tovarštva in spominov«. Vsi, ki bodo imeli izbrane številke, prejmejo praktična darila.

Vsi udeleženci prireditve prejmejo

spominsko značko pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane« za leto 1969. Priznanja in nagrade lahko podelijo tudi posamezne družbene, politične, delovne in druge organizacije.

PRITOŽBE

Pritožbe vlagajo vodje ekip pisмено pritožbeni komisiji, ki bo sprejemala pritožbe v prostorih tekmovalne komisije na Trgu revolucije 1 dne 10. maja od 21. do 23. ure, dne 11. maja pa od 9. do 11.30.

OBJAVI REZULTATOV

Rezultati za obe »Štafeti zmag« in za »Tek prijateljstva« bodo na razpolago v soboto dne 10. maja ob 22. uri, rezultati za obo »Partizanska marša« pa v nedeljo, 11. maja ob 11. uri. Vodje ekip lahko dvignejo rezultate v informacijski pisarni, ki bo poslovala v prostorih Slovenske filharmonije na Trgu revolucije.

Slovesen zaključek celotne prireditve bo v nedeljo dne 11. maja 1969. Ura in kraj bosta določena kasneje in objavljena v navodilih udeležencem tekmovalja.

STROŠKI UDELEŽBE IN ORGANIZACIJE

Stroške udeležbe nosijo prijavitelji, stroške organizacije prireditve pa odbor. Odbor lahko povabi na svoje stroške domače in tuje mestne reprezentance na »Tek prijateljstva«.

Organizacije, ki potrebujejo za svoje tekmovalce oz. tekmovalke, udeležence oz. udeleženke prenočišč, morajo svoje potrebe po prenočiščih z navedbo dneva javiti hkrati s prijavo.

PRAVILA

Za tekmovanje v »Teku prijateljstva« in v »Štafetah zmag« veljajo tekmovalna pravila Mednarodne amaterske atletske zveze (IAAF), za tekmovanje v vseh drugih kategorijah pa tekmovalna pravila pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane«.

INFORMACIJE IN TOLMACENJA RAZPISA

Vsa pojasnila v zvezi s razpisom in organizacijo prireditve daje tekmovalna komisija odbora za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«, Ljubljana, Komenskega 7/III, soba 80, tel. 310-044.

**Dobro je,
če veste...**

● V JUGOSLAVIJI IZBRUHNE VSAKO URO POPREČNO PO EN POZAR, ki uniči precejšnje družbeno premoženje. V poslednjih desetih letih je uničil ogenj premoženja v vrednosti dveh milijard in pol dinarjev. S tolikšno vsoto bi lahko zgradili sodobno mesto za 120.000 prebivalcev. Ti podatki so bili navedeni v nekem referatu na skupščini jugoslovanskih poklicnih gasilcev, ki je bila v Beogradu konec januarja in na početku februarja t. l.

»Vojak je samo tisti, ki se bori proti vojaku, ne pa tisti, ki zavestno uničuje civilno prebivalstvo.«

Rolf Hochhut,
nemški dramatik

● NENAVADNO STANOVANJE. Neki turist je v mestu Hvaru kupil več sto let staro cerkev sv. Marka, v kateri že dlje ni bilo nikakršnih verskih obredov. Kupec je notranjost cerkve preuredil in spremenil v stanovanjske prostore, zunanost z zvonom (brez zvona) vred pa je ostala nespremenjena. Turisti do cerkev — stanovanje radi fotografirajo.

● HONGKONSKA GRIPA, ki je letos hudo prizadela Poljsko in za katero je samo v Varšavi zbolelo približno 500.000 ljudi, ni prizanesla niti dvema — slonom v varšavskem živalskem vrtu. Paznik, ki mora obolima slonom čistiti rila, ima dela čez glavo.

»Smrt nam ne ugrablja ljudi, ki jih imamo radi. Uniči jih življenje.«

François Mauriac,
francoski akademik

● V ZEMELJSKEM OZRACJU JE NEPRENEHOMA VEC KO 10.000 MILIJARD TON VODNE PARE. To pomeni, da »visi« nad vsakim hektarom zemeljske površine povprečno po 200 ton vodne pare.

● DVE PETINI NIZOZEMSKÉ POVRŠINE LEZI POD MORSKO RAVNINO. Na vsakih deset nizozemskih prebivalcev jih je šest, živčih na zemljišču, ki je bilo nekdanje morsko dno, a je danes izsušeno, še vedno pa pod morsko ravnino, zavarovano z zanesljivimi nasipi.

● NOVA KONJSKA »PODKEV«. Zadnje čase »kujejo« v Franciji konje s podkvi iz umetne snovi. Pravzaprav jih ne kujejo več, marveč jim obuvajo noge v »nogavice« iz plastične snovi, nogavice, izdelane »po meri«, ki se konju prilepijo na kopa.

»Prav prihodnji rod, ki naj bi usmerjal spremembe na svetu, bi moral upoštevati, da bi se morali odnositi med ljudmi razvijati na ravni, vredni ljudi. Luna namreč ni ugoden kraj za življenje, če bomo prispeli do nje.«

August Hoehler,
švicarski komentator

● KROMPIRJEVA PLESEN je v mokrem poletju 1845, leta katastrofalno prizadela pridelek krompirja v Nemčiji, Franciji, Belgiji, na Nizozemskem, v Veliki Britaniji, Irski, Danski in v deželah vse tja do Rusije. Sprčo malone popolnoma uničenega pridelka je zavladovala v številnih deželah strahotna lakota. Ljudje so trumoma bežali v Ameriko, smrt je neusmiljeno kosila. Samo na Irskem je v tem letu lakota pomorila približno 250.000 ljudi.

● KO GROZDJE ZORI, GA POGOŠTO NAPADE »PLEMENITA« ALI »SIVA« PLESEN (gniloba). Obema vrstama plesni botruje isti povzročitelj. V sončni, z dežjem skopi jeseni se pojavlja »plemenita« plesen. Ob tej plesni se sladkor v grozdni jagodi osredotoči, razmerje med kislino in sladkorjem se spremeni v korist slednjega. Iz takega grozja delajo zelo kakovostna dobra desertna vina. V deževni, mokri, s soncem nerazodarni jeseni napada grozde »siva« plesen. Grozde ne more dozoreti, v jagodah je le malo sladkorja, več je kislin in drugih škodljivih sestavin. Vino iz takega grozja je kakovostno slabo. »Plemenita« plesen grozdu koristi, čeprav je, enako kakor »siva« plesen, bolezen.

»Trudil sem se, da bi bil moj govor videti kakor obleka — dovolj kratka, da bi vzbudil zanimanje, in dovolj dolga, da pokrije kožljive dele.«

Karl Schiller,
nemški gospodarski minister

**NE ZGRADITE
SVOJE HIŠE
BREZ VRAT IN OKEN**

SLOVENIJALES

LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR. hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

Politični razgledi

Kri in domneve

Nad sedem tisoč kilometrov meje med ZSSR in LR Kitajsko se že dolgo drži vzdevek »vroča meja«. Dosedanjim obmejnimi praskam, ki so jih šteli na tisoče, pa je 2. marca sledil krvav spopad med kitajskimi graničarji in sovjetskimi obmejnimi patruljami, spopad, ki zanj še dolgo ne bo jasno, kdo ga je izzval, in ki je sprožil po svetu le vrsto dvomov.

V zgodovini sveta so se meje nenehno spreminjale in zahteve po vrnitvi ozemelj niso nič novega. Tako je bilo tudi na tistem koncu sveta, kjer so kitajske, japonske in ruske vojske zmagovale in izgubljale velikanska ozemlja, kjer si je Rusija izbojevala pristop k Pacifiku, kjer se je Kitajska umakala, kjer se je širilo japonsko cesarstvo. Daleč v leto 1689 je treba seči, da pridemo do prvega sporazuma med ruskim in kitajskim vladarjem, ki sta postavila mejo med državama na reko Amur. Razni sporazumi so sledili v poznejših stoletjih in drži, da je Kitajska v njih večinoma izgubljala ozemlje.

Meja med Kitajsko in Sovjetsko zvezo teče večinoma po nepreglednih močvirnih in pustinskih predelih, nemogoče jo je bilo začrtati in zaznamovati na zemlji, zato pa je na obeh straneh zmerom dovolj vojske. Številke niso prav nič zanesljive in slišati je tako za 30 sovjetskih kot za 50 kitajskih divizij.

Kitajci trdijo, da je sovjetska vlada že leta 1919 obljubila, kako bo razveljavila »nepravilne sporazume«, ki so Kitajski iztrgali preveč ozemlja, prvi predsednik kitajske republike Sun Jat Sen je leta 1923 govoril, da je Kitajska po krivici izgubila porečje reke Amur in njenega pritoka Usuri, ozemlja še bolj proti severu, pa tudi Burmo, Anam in Korejo. Kitajski učbeniki so leta 1945 prikazovali zemljevide nekdanje Kitajske, v katero so sodili Burma, Vietnam, Koreja, Tailand, Malezija, Nepal, Butan in ves Daljni vzhod, na drugi strani pa del sovjetske Kirgizije, Tadžikistan, Kazakstan do Bajkalskega jezera, navsezadnje tudi Sahalin.

Tudi v desetletju dobrih odnosov med Moskvo in Pekinom (1949–1959) Kitajci niso pozabili na svoje zahteve in tako na primer je Mao nekoč predlagal Hruščovu, naj bi se Mongolija bolj naslonila na Kitajsko, torej naj bi se odcepila od ZSSR. Mongolija je za Sovjetsko zvezo dragocen branik, saj leži na sredi njene meje s Kitajsko in ji tako rekoč zmanjšuje skrb in izdatke za čuvanje meje.

Po letu 1959, ko se je začel zaostrovanje spor med kitajskim in sovjetskim vodstvom, so bile ozemeljske zahteve Pekinga čedalje glasnejše, incidenti so se vrstili, vendar o njih niso dosti govorili. Nemogoče je ugotoviti, kje je resnica, saj je vse zavito v skrivnost, obmejne incidente so šteli in nato dajali v javnost osupljive številke.

Moralo je vendar biti dovolj nevarno, saj je Moskva pošiljala v tista področja čedalje več vojske, sovjetski zunanji minister Gromiko pa je leta 1966 med obiskom pri predsedniku ZDA Johnsonu in zunanjem ministru Rusku povedal, da je njegova vlada zaskrbljena zaradi varnosti meje s Kitajsko.

Najvišji kitajski voditelji z Mao Ce Tungom in Ču En Lajem na čelu, so dostikrat govorili o ozemljih, ki so po krivici bila odvzeta Kitajski v preteklosti, in da računi še niso čisti. Sovjetski voditelji jim niso ostali dolžni. Tako je predsednik prezidija Nikolaj Podgorni leta 1966 dvakrat javno poudaril, da je Sibirija neodtujljiv del sovjetskega ozemlja, da sovjetski vojski skrbno varujejo meje.

Ob »kulturni revoluciji« so kitajski voditelji izkoristili tudi domoljubna čustva državljanov ter jih podžgali s starimi parolami o krivično zmanjšanem kitajskem ozemlju. Vendar je Mao potreboval vojsko v mestih, tako da do večjih spopadov na meji ni prišlo.

Sovjetski in kitajski graničarji so se 2. marca letos spopadli na otočku Damaski (ali Čenpao po kitajsko) na reki Usuri. Moskva in Peking se namreč že dolgo prepirata, ali je meja na tej ali oni strani Usurije, ali je natanko na sredi, se pravi na otočku, itd. Spopad je bil hud in obležalo je kakšnih šestdeset mrtvih, nekaj deset pa je bilo ranjenih. Zakaj in kako so se spopadli, koliko je bilo žrtev v resnici, tega ne bo mogoče zvedeti.

Navsezadnje spopad nekaj deset vojakov na tako rekoč nepomembnem otočku, ki je večino leta stisnjen v ledeni oklep reke, ne bi bil tako pomemben, če ne bi Moskva in Peking nemudoma zagnala neuradnega in uradnega hrupa. Najprej je Moskva poslala ostro noto v Peking. Dobila je nič manj oster odgovor. Nato se je začelo obračunavanje na prvih straneh »Pravde« in »Žen Min Zi Baa«, naposled pa velikanke — dobro organizirane in izpeljane — množične demonstracije. Gesla demonstrantov so bila izredno kruta zlasti na kitajski strani.

Poznavalci so se takoj vprašali, zakaj tako ogorčene reakcije na incidentom. Pri razlagah si morejo pomagati le z domnevami.

Privrženci misli, da je incident na meji sprožila Sovjetska zveza, pravijo, da je to storila zato, ker sta Amerika in Kitajska pred nedavnim izrazili željo po normalizaciji medsebojnih odnosov. Baje je Moskva s tem v zvezi začela celo otipavati možnosti za zblizanje z Čangkaškovo Kitajsko, kajti formoški voditelj je zadnje čase jezen na Američane. Potem pravijo nekateri, da se je Sovjetska zveza ob incidentu na meji s Kitajsko lahko »častno umaknila« iz berlinske krize, kamor da se je preveč zapletla zaradi DR Nemčije. Pa še to: v pripravah na konferenco komunističnih partij v Moskvi si je Sovjetska zveza pomagala z incidentom, razlagajoč ga po svoje, tako bi tiste komunistične partije, ki še niso zavzele svojega stališča do Moskve Pekinga, zdaj dale prav Moskvi.

Kakšne »koristi« naj bi imel od obmejnega incidenta Peking? Tudi Mao se pripravlja na kongres. IX. kongres KP Kitajske terja veliko mobilizacijo najširših množic, te pa je lažje vznemiriti z zbujanjem nacionalne zavesti in s podžiganjem sovražnosti do »tatu rodne zemlje« kot pa z idejno-političnimi parolami. Kitajska naj bi s takšnim incidentom in sporom, ki je nastal po njem, utegnila tudi zavreti razvoj odnosov med Moskvo in Washingtonom, ki pripravljata sestanek na vrhu. No, v tem primeru bi bil učinek drugačen, saj bi Moskva še pohitela s sklenitvijo sporazumov in dogovorov z Washingtonom.

Dandanes lahko s precejšnjo neprizadetostjo govorimo o takšnih sporih ter o ozemeljskih zahtevah Ljudske republike Kitajske. Toda v prihodnosti, ko bo LR Kitajska prišla v OZN in postavila svoje zahteve, se ji utegne pridružiti še marsikdo, in tedaj bo težko obdržati azijski status quo, za katerega se prizadevata tako Moskva kot Washington.

STANE IVANC

Fašistične tiralice

To je ena izmed 1609 tiralic, ki jih je italijanska policija leta 1938 izdala za ljudmi, ki so delovali proti fašizmu. Knjiga se nahaja v tehničnem muzeju Železarne na Je-

senicah poleg letnikov 1922 in 1923, ter zbirnika imen iz vseh letnikov do leta 1932.

V tiralicah od 0571 do 1609 (do 0571 manjkajo listi) je poleg italijanskih imen tudi okoli 70 imen

naših rojakov Primorcev, za katerimi sta goriška in tržaška kvestura izdala tiralice, je pa tudi v tej knjigi precej imen hrvatske narodnosti za katerimi poizvedujeta kvesturi v Zadru in na Reki. Vsi, za katerimi omenjene kvesture poizvedujejo in jih preganjajo, so označeni kot komunisti, socialisti, anarhisti in antifašisti.

Domala vse omenjene tiralice so izdane za ljudmi komunističnega in socialističnega gibanja, ki so pobegnili v tujino in tu delovali proti fašizmu. Nekateri med njimi so označeni kot pripadniki »rdeče armade« v Španiji.

V zbirniku tiralic do leta 1912 je mnogo imen tovarišev, kateri so pobegnili iz Italije pred aretacijo, posebno tedaj, ko je italijanska kvestura prišla na sled tajni protifašistični organizaciji TIGR. Med drugimi so tu imena Tone Černač, Anton Batagelj, Franc Fortunat, Slavko Jelinčič, Franc Golob, Maks in Staniko Kenda, Anton Majnik, Albert in Maks Rejec, Julij Torkar, Ignac Sturm, Srečko Sorli in še nekateri drugi, ki so aktivno sodelovali v omenjeni organizaciji. Mnogi izmed teh so padli v času okupacije kot borci NOV.

S.Š.

Slovenke niso poznale strahu

Vsako leto, ko se topi sneg in posije prvo toplo sonce, pride s pomladjo tudi osmi marec. To je dan, ko se spomnimo mamic in tovarišice po šolah, običajno partizanske matere in se poklonimo spominu padlih bork in aktivist. Ob prebiranju časnikov sem se spomnila dogodka, ki mi ga je pripovedovala mama. Mislim, da je prav, da ga tudi zapišem.

Bilo je leta 1943. Sneg je še belil gorenjsko stran, ko je prišel osmi marec. Mamica in njeni prijateljici Tilka in Zdenka so sklenile, da jo okupatorju pošteno zagodejo. Nabrale so dračja ter se s slovensko zastavo odpravile na hrib nad vasjo. Tam so zakurile kres ter izobesile slovensko zastavo, da je v čast ženskemu prazniku ponosno vihrala in se posmehovala sovražniku. Nemci so hodili po vasi, se jezili in govorili: »Kdor jo je obešil, naj jo pa še sname...!« Ho-

»Ne samo študenti, temveč tudi profesorji agitirajo in spodbujajo na nered in prevrate. Gre za pravo epidemijo. To je tista azijska gripa, ki napada svet.«

Kurt Kiesinger, zahodnonemški kancler

tehi so pač pokazati, da so pametnejši. Ljudje pa so se naskrivaj muzali in smejali. Aktivistkam ni kazalo drugega, ko da gredo same ponjo, da je ne bi uničila veter in dež.

To je samo eden izmed drobnih junaških dogodkov iz našega narodnoosvobodilnega boja, v katerem so Slovenke dokazale, da ne poznajo strahu in da so pripravljene za svobodo žrtvovati tudi svoja življenja.

MARTINKA KNIFIC
Rakovnik 15, p. Medvode

Imeli smo ljudi

Franc Telič

Borci iz Cerknice in okolice so se nedavno poslovili od tovariša Franca Teliča, ki je podlegel mučni bolezni še mlad, v 49. letu starosti.

Bi je eden izmed notranjskih partizanov, ki so okusili vse trdote neizprosne boja za nacionalno in socialno osvoboditev. Kot aktivnega sodelavca OF so ga okupatorji leta 1941 aretirali in internirali. Po kapitulaciji Italije se je vključil v 13. brigado, kasneje pa v Notranjski odred. Leta 1944 je bil v boju na Primorskem hudo ranjen.

Bil je eden izmed aktivistov, na katerih počitih so po vojni silele ogromne naloge, eden izmed skromnih borec, ki zamera delajo a se nikoli ne hvalijo. Pred desetimi leti je postal direktor Elektrožage. Ob svoji osnovni zaposlitvi je posvečal veliko truda tudi drugim nalogam in si prizadeval zlasti za izboljšanje gospodarskega položaja Bloške planote.

Pokojsnik je imel več odlikovanj: red hrabrosti, medalje za požrtvovalno delo in red dela s srebrnim vencem. Vedno se ga bomo radi spominjali.

F.Š.

Milena Bratina

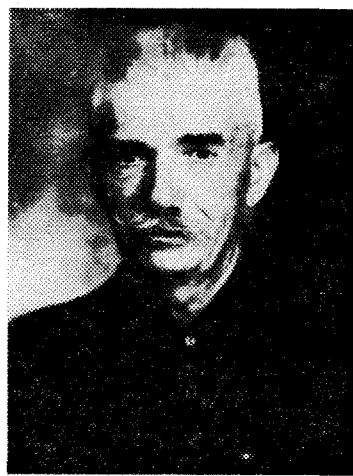
Veliko število šolske mladine, učiteljev, starih komunistov in poveljnih političnih delavcev Kranja se je 21. februarja na kranjskem pokopališču poslovilo od 81-letne sestrice narodnega heroja Staneta Zagarja, učiteljice in vnete po-

nekaj časa služboval kot kurir in bobnar pri metliški občini, pred leti pa so ga zaradi slabega zdravja upokojili. Pokojnino je užival le kratek čas. Metliškemu domu počitka, kjer je pokojnik preživel zadnje dni življenja, gre hvala za to, da je dobil mir in streho nad glavo. Prihujbil se je vsem delavcem.

Pokojsnik je bil znan kot borec za pravico in so ga kot takega ljudje spoštovali. Zato se je njegovega pogreba udeležila velika množica. ZB je dala venec, ob odprtem grobu je govoril predsednik ZB Metlika.

Tone Vergot in Manek Fux

Zlata poroka „vipavskega strica“

Letos 26. februarja sta Jožef in Veronika Cotič iz Vipave praznovala zlato poroko.

Jožef, po domače »vipavski stric« se je rodil 5. avgusta 1896 na Vrhu sv. Mihaela pri Savodnju, ki je zdaj pod Italijo. Izučil se je za kamnoseka in nato celih 25 let delal po raznih kamnolomih. V I. svetovni vojni je bil 44 mesecev vojak, večino tega časa je prebil na italijanskem bojišču. Po razsulu Avstrije je bil Maistrov borec.

V začetku 1919 se je v Ljutomeru srečal z rojakinjo Veroniko, rojeno istega leta kot on in se z njo 26. februarja poročil. Veronika je bila v Ljutomeru kot begunka.

Hudo razočarana nad usodo svoje ožje domovine, ki je ostala pod Italijo, sta se po končani vojni naselila v domačem kraju. Ostala pa sta zavedna Slovenca in uporna borca za svobodo. Imela sta 11

otrok, od katerih jih je 5 umrlo v rani mladosti, eden — sin Valentin — pa je padel kot borec leta 1944 na Oblakovem vrhu nad Idrijo.

»Vipavski stric« je že leta 1941 začel delati za OF in si je zato pridobil velik ugled. Do konca vojne je opravljal razne dolžnosti v ljudskih odborih in OF, bil je tudi sekretar komiteja. Leta 1947 se je naselil v Vipavi ter začel delati v zadrugištvu. Bil je tudi sekretar občinskega odbora KPS in občinskega odbora ZB. Za vestno delo je prejel več odlikovanj in bil velikokrat pohvaljen.

Zdaj je star 72 let. Se vedno je krepak in čil, še vedno dela v raznih organizacijah. Med drugim je tudi zastavonoša v ZB Vipava. Zaradi vedrine, odkritosrčnosti, žilavega upiranja starosti in pripravljenosti vsakomur pomagati ga imajo ljudje zelo radi.

Ko sem mu omenil, da bom pisal o njem, me je prosil, naj se prek članka v njegovem imenu zahvalim vsem, ki so mu čestitali ter ga obdaruili.

Zlatoporočencema iskreno čestitamo z željo, da bi preživela skupaj še veliko srečnih let.

F.T.

„TV 15“ ZA MLADINO

Nagrajeni prispevek

Obiskali smo Damjanovo mamo

Osmega marca smo odšli trije pionirji k Damjanovi mami v Čepelje. Izročili smo ji darila in čestitali za njen praznik. Bila je srečna in vesela! Postregla nam je s pecivom in čajem, nato pa pripovedovala:

»Da, med vojno je bilo res hudo. Nekoč so se pri nas ustavili trije ranjeni partizani. Enega smo zadržali in ga tri mesece skrivali v bližnjem gozdu. Pokrili smo ga s starimi blazinami in listjem ter mu nosili hrane. Pa tudi drugače so se pri nas partizani kaj radi oglašali, saj smo jih vedno gostoljubno sprejeli.«

Pokazala nam je tudi sliko sina Damjana, ki je padel pri partizanih, in fotografije komandantov, komisarjev in vojakov iz Kamnika.

Da, pri Damjanovih so partizanom res pomagali!

»Tukaj okoli je bilo vedno mnogo Nemcev in hišne preiskave so bile na dnevnem redu. Vedno smo imeli kaj skrite hrane za partizane in tako smo živeli v večnem strahu. Nekoč sem imela skritih kar 30 hlebov kruha; pa se je vse srečno končalo. Ko so prišli zvečer partizani, smo se počasi odpravili. Če bi Nemci našli kruh, bi nam vsega pobrali, pa še pretepli bi nas.«

Opisala nam je tudi boj na Kostavski planini, o katerem ji je pripovedoval ranjeni partizan:

»Že pred 24. decembrom 1942 so partizani slutili, da pripravljajo Nemci napad na Kamniški bataljon. 20. decembra sta se dve partizanski patrulji spopadli s policisti in raztrganci. 24. decembra pa so se proti partizanskemu taborišču že pomikale kolone Nemcev. Komandant Matija Blej — Plamen — je bil že pri prvem nastoku, ki so ga partizani odbili, hudo ranjen. Nato so začeli vojaki in esovci obkoljevati partizane z vseh strani. Partizanom ni kazalo drugega, kot da se odločijo za preboj. V tem neenakem boju je padlo

mnogo borcev, med njimi Matija Blej — Plamen, četna komandirja Tine Pestotnik-Miha in Janez Podbevšek-Dušan ter novi komandant Silvo Kamnikar-Vido, ki si je — ranjen v trebuh — sam vzel življenje. Šele ko se je zmrčilo in se je na zemljo usedla megla, je partizanom uspelo uiti iz obroča.«

Spominjala se je tudi izseljevanja prebivalcev Zlatega polja:

»Ljudje so kričali, vpili in jokali, živina je begala na prostem... O, da le ne bi bilo več vojne, je končala svoje pripovedovanje Damjanova mama.

Bil je že večer, ko smo se poslovili od prijazne žene in od domačije, v kateri se je med vojno marsikaj dogajalo.

SLAVKO ŠOROTAR
Osnovna šola Janka Kersnika
Brdo pri Lukovici

OBISKALA SEM BORKO ANICO TURNŠEK

Moje pustovanje

Vsako leto sem se za pusta šemila in zabavala, letos pa sem z mamico in atkom obiskala znano borko Anico Turnšek, ki živi na Rodnah.

Pot je bila zaradi visokega snega težavna. Ne morete si misliti, kako nas je bila Anica Turnšek vesela, saj ob takem vremenu verjetno ni nikogar pričakovala. Pripovedovala nam je, kaj vse je doživljala v partizanih. Bile so to žalostne zgodbe, da so mi stopile solze v oči, nekaj pa tudi takih, da sem se od srca nasmejela. »Pust smo obhajali s puško v roki in praznimi želodci, kako izgledajo krofi, pa smo bili že pozabili...«, se je nasmejela. Kar prehitro je minil čas, namenjen obisku, in morali smo se posloviti. Po poti domov sem razmišljala. Nisem si mogla predstavljati, kako je bilo mogoče, da so partizani v tako težavnih okoliščinah lahko premagali sovražnika.

Ni mi žal, da sem na letošnji pust obiskala tovarišico Anico Turnšek in prisluhnila njenemu pripovedovanju, ki se mi je vtisnilo globoko v spomin.

TATJANA HAJŠEK
Ratanska vas 7, p. Rogaška Slatina

Naša vas med NOB

Leta 1941 so Italijani zasedli vso ljubljansko pokrajino. Ljudje niso imeli radi okupatorja, zato so začeli kmalu odhajati v partizane. Tudi iz naše vasi jih je šlo nekaj. Drugi so pomagali doma. Zbirali so obleko, hrano in orožje. Blizu naše vasi so imeli Italijani več postojank. V naši vasi so se večkrat zadrževali tudi partizani. To so zvedeli okupatorji. Hoteli so se maščevati. 25. junija 1942 so bombardirali vas. Veliko hiš je bilo porušeni. Dvanajst poslopij je zgorelo. Žrtev tega napada je bil tudi moj stari ata. Več vaščanov so Italijani odpeljali v taborišča. Po razpadu Italije so prišli Nemci. Tedaj je šlo še več ljudi v partizane, nekaj pa tudi k domobrancem. Nemci so še več ljudi odpeljali v taborišča. Nekaj se jih je vrnilo, trije pa so umrli v tuji deželi. Skupaj je bilo v naši vasi dvanajst žrtev.

ANICA IVANC, 4. r.
Dvorska vas

Tonček - partizan

Lutkovna igrica

Osebe:

Tonček
Blisk
Komandir
Mama
Minka

I. prizor

(Kuhinja)

TONČEK: »Mama kako si želim srečanja s partizani!«

MAMA: »Tonček, tiho govori, sovrážna postojanka je blizu.«

TONČEK: »Ampak, mama, jaz bi jih rad videl!«

MAMA: »Saj jih boš! Morda še danes? Če boš priden, boš šel z menoj, ko bom nesla partizansko literaturo!«

TONČEK: »Ali res?«

MINKA: (vstopi) Joj, koliko Nemcev je na cesti!«

TONČEK: »Kaj pa delajo?«

MINKA: »Skačejo sem in tja, gotovo imajo nekaj za bregom.«

MAMA: »Tonček, napravi se, greva! Ti, Minka, pa skuha kaj za pod zob.«

TONČEK: »Takoj!« (odiide)

MINKA: »Kam gre Tonček?«

MAMA: »Z menoj gre. Nesem partizansko literaturo.«

TONČEK: (pride v kuhinjo) »Sem že nared!«

II. prizor

(Gozd)

TONČEK: »Mama, ali bova kmalu prišla?«

MAMA: »Kmalu. Glej, tam nekdo prihaja!«

BLISK: »Zdravo! Si prinesla literaturo?«

MAMA: »Da!«

BLISK: »Je tvoj mali?« (poboža Tončka po glavi)

MAMA: »Da. Tako si je želel videti partizane!«

BLISK: »Morda bo tudi on partizan?«

MAMA: »Morda?« (se nasmeje)

BLISK: »Tukaj smo!« (pokliče komandirja)

TONČEK: »Tukaj bom ostal!«

MAMA: »Premajhen si še!«

KOMANDIR: »Zdravo!«

MAMA: »Prinesla sem literaturo, ki sem jo dolgo hranila.«

KOMANDIR: »Kakšen korenjak je tvoj fant! Prav takšnega potrebujemo!«

TONČEK: »Mama, tukaj bom ostal!«

MAMA: (objame Tonka) »Ostani, moj fant, in bori se za svobodo!«

ALMA PIRC
Zadlag 8, p. Črni vrh nad Idrijo

Pišejo nam

Spoštovana urednica!

V prvi vrsti vas lepo pozdravljam. »TV 15« že dolgo prebiram in mi je zelo všeč. Le eno prošnjo imam. Zelela bi, da bi bila mladinska stran bolj obširna in da bi izhajala vsak teden. Danes vam pošiljam lutkovno igrico »Tonček — partizan«. Vem, da ne bo objavljena, pa tudi nagrade ne pričakujem. Kljub temu vam obljubljam, da se bom še oglašila.

Pozdrav!

ALMA PIRC
Zadlag 8, p. Črni vrh nad Idrijo

Draga Alma!

Kakor vidiš, prav vsega le ne veš... Tvojo igrico sem objavila in res je škoda, da je našim bralcem ne moreva predstaviti v pravem pravcatem lutkovnem gledališču. To bi bilo imenitno! Knjižno nagrado pa kdaj drugič, saj se boš še oglašila kajne? Moram pa priznati, da so s tem nagrajevanjem res križi in težave. Skoraj vsi prispevki so napisani s prizadevnostjo, ki zasluži pohvalo, in s pristranostjo, ki je tako lastna mladi roki. V prispevku se pravzaprav najbolj razveselim dobre in iskrene misli. Spretnost pisanja je konec koncev prirojena in ocenjevati samo to bi ne bilo pravično. Vsaj jaz tako mislim!

Tvoja želja, da bi bila mladinska stran obširnejša, je tudi moja želja. Zapisali sva jo in morda jo bodo slišali tudi tisti, ki o tem odločajo.

Lepo pozdravljena

MILENA

Spoštovano uredništvo!

Večkrat beremo v »TV 15« prispevke mladih. Prosimo vas, da poslane spise objavite v vašem časniku.

Lepo vas pozdravljamo!

Ponirji šole Dvorska vas

Dragi pionirji!

Najlepša hvala za prispevke, le spremno pisemce je bilo prekratko. Ne zamerite! Vesela sem, da »TV 15« pridno prebirate tudi v Dvorski vasi, razveselila pa bi se — morda še bolj — kake kritične pripombe, predloga, želje... Spis »Naša vas med NOB« objavljam v današnji številki, drugje pa bom kdaj drugič!

Lepo pozdravljeni!

MILENA

Dragi mladi prijatelji pionirji

Se nekaj dni in začele se bodo vaše največje letošnje slavnosti. Dne 22. marca bodo namreč pionirji metliške in drugih dolenskih občin začeli Pionirski pohod po poteh 14. slovenske partizanske divizije.

Pred petindvajsetimi leti so slavne partizanske enote začele svoj znani pohod na Suhorju, v naši prelepi Beli Krajini, zibelki partizanstva. Slavna partizanska 14. divizija je takrat izvedla pohod skozi neštete zasede, po ozemlju, zasedenem od sovražnikov, nenehno v bojih s fašisti. Isto pot, toda po mirnih krajih in med ljubimi gostitelji, boste zdaj prehodili vi — slovenski in hrvaški pionirji.

Pot vas bo vodila od Suhorja čez Hrvaško na Stajersko do Velenja. Trajala bo celih petdeset dni; držala bo skozi ozemlje dvanajstih slovenskih in dvanajstih hrvaških občin. Vsaka od teh občin bo poslala eno četo, trideset pionirjev, na zborovanje v Velenje. Pionirska divizija bo s svojim praporom in s spominskimi trakovi vseh prehojenih občin in s posebno spominsko knjigo prikorakala dne 10. maja v Velenje.

Na velikem slavnostnem zborovanju boste udeleženci pohoda, obdani z zastavami pionirskih odredov iz Slovenije in Hrvaške, predali raport narodnemu heroju, nekdanjemu komandantu 14. partizanske divizije Tonetu Vidmarju-Luki. O svojih doživljanjih po poti, o svojih pogovorih z borci partizani 14. divizije, ki vas bodo

spremljali in sprejemali po poti, ter o svojih vtisih s poti boste poročali velenjskim pionirjem, ki bodo vaši gostitelji in so bili tudi prvi pobudniki tega pohoda ter srečanja slovenskih in hrvaških pionirjev.

Zaradi tako veličastne slavnosti, ki se pripravljajo v okviru jugoslovanskih pionirskih iger »Ljubimo svojo domovino in vse njene bratske narode«, pozivam vse slovenske pionirje, da se na svoj način udeležijo teh slavnosti. Se posebej vabim pionirske odrede in enote tistih krajev in občin, skozi katere bo šel pohod, naj se v čim večjem številu udeležijo občinskih slavnosti ob pionirskem pohodu po ozemlju domače občine.

Vi, dragi pionirji, ki boste izbrani v čete, ki bodo šle na pohod po poteh 14. divizije, pa bodite še posebno ponosni. Natančno boste spoznali zgodovinski pohod štirinajste divizije, spoznali boste pisano lepoto novih krajev, našli boste nove znance in nove prijatelje, predvsem pa pionirske prijatelje in tovariše iz bratske hrvaške republike.

Zelim vam vsem, da bi vam ta pohod dal novih pobud, želim vam mnogo uspehov pri delu in učenju, želim vam — v imenu sekretariata Republiškega odbora Pionirskih iger — mnogo sreče v življenju in vas pristrano pozdravljam.

MIHA BUTARA-ALEKS,
predsednik Odbora za pohod pionirjev po poteh štirinajste

Okrogle in oglate

● CE JE ČASNIKARICA PREMLA-DA... Minister za notranje zadeve v badensko-württemberski deželni vladi je skušal takole obraniti ravnanje policije ob nedavnih študentskih demonstracijah: »Res je, da je policija vlekla za lase neko časnikarico, a to je razumljivo, saj je le-ta mlada ter je policija mislila, da je tudi ona študentka.« Policija sme torej vleči študentke za lase!

»Če bi imeli tak samomoriški sindikalni sistem in tako zaostalo upravljanje, kakor Britanci, bi bila nemška marka prav tako bolna kakor funtsterling!

Josef Strauss,
zahodnonemški finančni minister

● ZAHODNOBERLINSKA DEMOKRACIJA... Na protestnem pohodu v zahodnem Berlinu so demonstranti nosili tudi plakate s takimi napisom: »Demokracija pomeni pri nas: mlati narod s pendreki v imenu naroda za narod!«

● »SPOSTOVANI« IN »DRAGI«... O bivšem zahodnonemškem predsedniku dr. Lübkeju, ki se je — pravijo — spričo starosti predčasno poslovil od predsedniškega položaja, pripovedujejo nič koliko mikavni anekdoti. Po neki najnovejši anekdoti je Lübke v neki afriški deželi baje takole začel uradni nagovor: »Zelo spoštovane gospe in gospodje, dragi črnci...«

»Sporazum o prepovedi uporabe jedrskega orožja je zadnja možnost človeštva, da sklene smrtno zavarovanje.«

George Kennan,
vseučeliški profesor

● NEVSEČNO SOGLASJE... Neki angleški članek je menil v neki diskusiji: »Če v diskusijah mnogo ljudi soglaša z menoj, se vprašam, kaj neki sem storil narobe.«

● »IN NE ZAPELJI NAS V SKUSNJAVA« V Tuniziji trenutno razpravljajo, ali bi kazalo dovoliti ženskam, da nosijo — hlače (zgornje seveda!). Ženske menijo, da ne bi ženske hlače škodovala ne morali ne ženstvu. Poslednjo besedo bo seveda rekel predsednik Burgiba, ki pa ni kdove kako naklonjen sodobni ženski modi, saj je rekel o mini-krilih: »Po mojih mislih zapeljuje mini-krilo v veliko skušnjavo moško hladnokrvnost in žensko moralo...«

»Humorist, ki se ima za preveč resnega, nima pravice, da bi se rogal drugim.«

Bernard Shaw,
angleški dramatik

● POT BRITANSKEGA IMPERIJA... Londonski »Daily Mail« je takole naslovil članek o nedavni konferenci Britanske skupnosti narodov: »Cirkus je končal gostovanje.« Lepa pot: od imperija, v katerem sonce nikdar ne zaide, do — cirkusa...

»Človek lahko pade, vendar mu ne moremo oprostiti, če obleži.«

George Brown,
nekdanji britanski zunanji minister

● NIMAJO URADOV ZA NAJDENE PREDMETE... »Ibarske novine«, ki izhajajo v Kraljevu, ugotavljajo, da mnogo občin nima uradov za najdene predmete. »Predlagamo,« piše članek, »da take urade ustanovijo pred majem, ker bo, pravijo, mnogo izgubljenih — foteljev...« Po volitvah, seveda! Ali je to groznica?

● GLAVNO, DA JE — MODERNO! »Malomeščani ne živijo samo na podeželju,« je glasno premišljeval neki bpokojenec iz Topole, piše krajevska »Svetlost«. »Prav zares,« mu je pritrdil neki njegov sotrpin. »Pomisli, pred nekaj dnevi so se mudili tu Beograjčani z ženami in so kupovali po okoliških vaseh — petrolejke. Pravijo, da je to zdaj — moderno.«

»Največja čast, ki jo lahko zgodovina komu dodeli, je naziv graditelj miru.«

Richard Nixon,
predsednik ZDA

● PRIDI RAJSI CETRT URE PREJ! Med neko vajo je Shakespeare slišal pogovor nekega igralca z lepo, mlado damo. »Ob desetih potrkajte trikrat na vrata,« mu je dejala, »in ko bom vprašala, kdo je, recite: »Richard III.« Shakespeare, ki je strastno ljubil ženske, je prišel — četrte ure prej, potrkal trikrat na vrata in vstopil. Bil je presrečen. Ob desetih se je pojavil pravi ljubimec. Potrkal je trikrat, Shakespeare pa je odprl okno in z nežnim glasom vprašal: »Kdo trka?« Ljubimec je odgovoril: »Richard III.« »Richard III. je zamudil,« je zaupno dejal dramatik. »Viljem osvajalec je trdnjavo že zavel.«

Mihailo Marić: Za kulisami emigracije

Naposled doma

Nenad Petrović mi je veliko govoril o svojem srečanju s pisateljem Miodragom Bulatovićem v Münchnu. O tem imam stenografske zapiske.

»V ponedeljek, mislim, da je bilo 5. decembra 1966, sem se vrnil iz tiskarne Logos v poslopje Radia Svobodna Evropa. Bilo je okoli šeste ure popoldne. Pred pisarno 211 sem zagledal Miodraga Bulatovića, ki se je pogovarjal z Zdenkom Antićem, emigrantom iz Jugoslovanske sekcije RFE, ter šefom bolgarske oddaje RFE. Bulatoviću sem segel v roko, saj sem ga spoznal že poleti v restavraciji »Schiller«, potem pa sem stopil v pisarno. Stankoviću sem povedal, da je Bulatović pred vrati.«

Odgovoril mu je: »Vem, vem... No, povabi ga noter. Nekaj moram še storiti, potem pa gremo skupaj ven. Ni mu treba čakati na hodniku.«

Ko je Bulatović vstopil, mu je Stanković kot nalašč pokazal kopijo Petrovićeve »obsodbe« in rekel:

»Poglejte, kako se je našemu Nenadu godilo v Jugoslaviji!«

Bulatović je radovedno prebral obsodbo. Potem je rekel:

»Se predobro vam je bilo. Za takšne inkriminacije bi utegnili dobiti tri do pet let robije!«

»Zato sem pa tudi pobegnil!«

»Pa ste odsedeli tistih devetdeset dni?«

»Nisem.«

»Seveda. Če bi prišli v zapor, vas sploh ne bi izpustili čez devetdeset dni. Medtem bi javni tožilec vložil zoper vas obtožnico zaradi kaznivega dejanja, tako da konec koncev ne bi imeli opraviti samo s sodnikom za prekrške!«

»BULE JE SUMLJIV...«

»No, saj ravno to trdimo, da v Jugoslaviji ni svobode izražanja.« mu je segel v besedo Stanković.

Bulatović potem ni rekel nobene.

Čez nekaj minut so odšli. Pred poslopjem RFE je Antić sedel v Bulatovićevo peugeot, Petrović pa v Stankovićevo taunus. Med vožnjo je Stanković pripovedoval, kako se je Bulatović lepo vedel, saj mu je poslal razglednico in ga dal pozdraviti po nekem profesorju.

»Bulatović bi nam utegnil zelo koristiti... Lahko bi ga postavili

v isto vrsto z Mihajlovom,« je rekel Cata. »Danes je ena izmed najbolj liberalnih osebnosti jugoslovanske inteligence.«

Stanković je govoril tudi o »širokosrčnosti Miodraga Bulatovića«, ki se je dopoldne tistega dne pogovarjal z direktorjem ljubičevskega glasila »Iskra« Parežaninom. Zdaj pa se je peljal v redakcijo »Bayern Kurierja«.

Zdenko Antić je imel o jugoslovanskem pisatelju drugačno mnenje:

»Tale Bule mi je sumljiv,« je rekel Stankoviću. »Veliko govori in se izzivalno vede. Kaj če ga je Udba poslala med nas? Dobro ve, kaj smo...«

»Daj no, Zdenko,« ga je zavrnil Cata. »Spominjam se Bulatovićevega nastopa na tukajšnji televiziji. Če bi ga poslali med nas, bi molčal, kupoval bi od nas. Videl pa si, da pri njem sploh ne prideš do besede! Niti posluša ne, kaj govorimo, samo do tega mu je, da ga poslušamo... Kaj ni tako?«

VRNITEV V DOMOVINO

20. marca 1966 zjutraj sem dobil brzojavko: »Vrnem se v soboto stop čaka me šane«

Naposled sem leto dni po najinem sestanku v Kölnu in skoraj dve leti po prvem srečanju pred Zirndorf-lagerjem zagledal Nenada Petrovića na beograjski železniški postaji.

Objela sva se.

»Dobil sem vabilo kanadskega emigracijskega biroja,« mi je pravil, »da se lahko izselim iz Nemčije v Kanado. Ko sem to povedal Stankoviću, mi je dejal, da bo takoj ukrenil vse potrebno, samo da mi še ne bo treba na pot. Prepričeval me je, da bo obnovil postopek za »politični azil«, češ da ima odlične zveze z Američani, Roko Kaleb pa z Nemci. Tako naj bi se naprej živel v Münchnu...«

Nenad Petrović je bil zelo utrujen, zakaj dve leti trajajoča vloga ga je izčrpala.

»Vem za naše ljudi, ki so prišli na peron, ko naj bi se odpeljali proti Kanadi, pa so skočili na vlak z napisom: München—Zagreb—Beograd. Vrnili so se domov, zakaj v usodnem trenutku niso mogli za zmerom zatajiti domovino.«

Nenad bi se lahko vrnil, kadar bi hotel, vendar je bilo zanj odločilno nekaj drugega:

Nenad Petrović na začetku emigrantske poti: v Zindorf-Lagerju.

»Ne vem, ali bi lahko še naprej živel v gnilem, mračnem emigrantskem okolju. Navsezadnje ni bilo preveč smiselno, da bi še ostal v tujini, saj se vse vrti v istem krogu...«

Povsem legalno je odšel na policijo, podpisal izjavo, da se želi vrniti v domovino, in dobil je izhodni vizum za tujce.

KONEC

(Prevedel in priredil
STANE IVANČIĆ)

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana. Beethovnova 10 — Tisk in klišej CGP »DELO«, Ljubljana — Fomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 180 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N par Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, pritrčite, p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-3-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

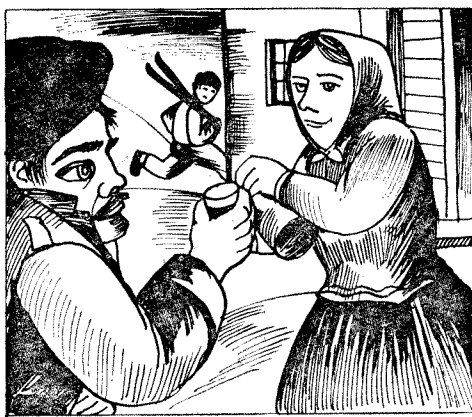
PIŠE: ANA KUCELJ

JANEZOVA ČETA

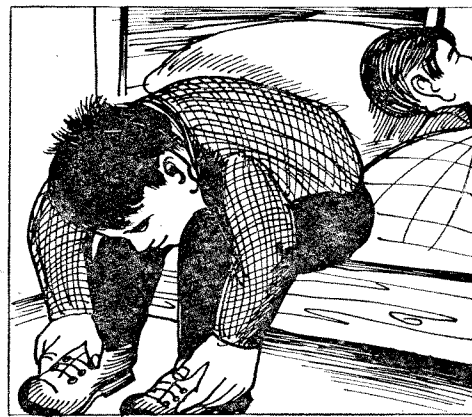
RIŠE: J. RAVNIK

94. Spraševali so ga, kje sta brat in sestra, naštevati so imena partizanov, ki da so jih ujeli in jih bodo ustrelili. Mirče je trdovratno molčal in gledal v tla. Zdelo se mu je, da so belčki pijani. Brcali so ga, zmerjali in celo pljuvali nanj, nato pa so ga začeli slačiti. Postalo mu je vroče. Naenkrat ga je prešinila rešilna misel. Prijel se je za trebuh, se sklonil in zavekal: »Joj, ušlo mi je!« Res se je pokazala na podu velika luža. Dobil je še nekaj klofut, a hlače so le ostale na njem. To pa je bilo najvažnejše, saj je bilo v njih pismo. Nič, če so ga imeli za strahopetca.

95. Hoteli so si otroka še privoščiti, zato je eden od domobrancev nalil v kozarec črnilo in dejal, da je strup. Ukazal je Mirčetu, naj takoj izpije, da bo čimprej mrtev. Fant je brez besed nesel kozarec k ustom, takrat pa je neka roka udarila po kozarcu, da se je tekočina razlila po obleki in brizgnila v obraz. Belčki so se smejali. Nato so se odpravili na pot proti Strmcu. Mirče je moral hoditi pred njimi in nesti smuči na rami. Od jeze ni čutil utrujenosti. Ustavili so se pri Mlinarju. Neža jim je postregla z žganjem, zato so na jetnika kar pozabili.

96. Ob zidu se je počasi pomikal proti vogalu hiše, tam malo počakal in vlekel na ušesa. Iz hiše se je slišalo glasno govorjenje, nato so se vežna vrata zaprla. Stekel je čez vrt do druge hiše in od tam oprezal na vse strani. Začelo se je mračiti, zato je naglo odšel proti domu. Domači so bili že vajeni njegovega molčanja, zato ga ni nihče spraševal, kje se je potikal tako dolgo. Sezul je premočene čevlje in jih vtaknil v pečico štedilnika, ki je bila še vroča. Sleklet se je in zlezal na ležišče k bratom. Zjutraj so bili čevlji trdi in so se kar prelomili.